

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
Jurišićeva 13
10000 Zagreb

**ANALIZA TRŽIŠTA VELEPRODAJNOG
(FIZIČKOG) PRISTUPA MREŽNOJ
INFRASTRUKTURI (UKLJUČUJUĆI
DIJELJENI ILI POTPUNI IZDVOJENI
PRISTUP) NA FIKSNOJ LOKACIJI**

ožujak 2009.

1. Sažeti pregled dokumenta (eng. <i>executive summary</i>)	4
2. Uvod	6
2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije	6
2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama.....	7
2.3. Kronološki slijed aktivnosti.....	10
3. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta	11
4. Određivanje mjerodavnog tržišta	12
4.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga.....	12
4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojsnog pristupa internetu	13
4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina	14
4.1.2.1. xDSL pristup putem bakrene parice	14
4.1.2.1.1. ADSL pristup putem bakrene parice	14
4.1.2.1.2. VDSL pristup putem bakrene parice	17
4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža.....	18
4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup	21
4.1.2.3.1. Nepokretni bežični pristup putem usluge Homebox	21
4.1.2.3.2. Nepokretni bežični pristup putem WiMAX tehnologije.....	22
4.1.2.3.3. Nepokretni bežični pristup putem HotSpot usluge.....	23
4.1.2.4. Pristup putem kabelskih mreža.....	23
4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova	24
4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih kabela.....	25
4.1.2.7. Zaključak.....	25
4.1.3. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina	26
4.1.3.1. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na naprednim tehničkim rješenjima u pristupnoj mreži kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na bakrenoj parici.....	28
4.1.3.1.1. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju.....	28
4.1.3.1.2. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju.....	30
4.1.3.2. <i>Bitstream</i> usluga kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.....	34
4.1.3.3. Izgradnja vlastite infrastrukture kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji	35
4.1.3.4. Usluga širokopojsnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.....	36
4.1.4. Zamjenjivost na strani ponude	37
4.1.5. Usluga kolokacije.....	38
4.1.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga	38
4.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji.....	39
4.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta	39
5. Cilj i predmet analize tržišta	40
5.1. Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu.....	41
5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije.....	42
5.3. Ekonomije razmjera	43
5.4. Ekonomije opsega.....	43
5.5. Nedostatak protutežne kupovne moći	44
5.6. Stupanj vertikalne integracije	44
5.7. Zaključak o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i ocjena djelotvornosti tržišnog natjecanja.....	45

6.	Prepreke razvoju tržišnog natjecanja	46
6.1.	Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja.....	47
6.1.1.	Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage	47
6.1.2.	Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage	48
6.1.3.	Značajna tržišna snaga na pojedinom/jednom tržištu.....	48
6.1.4.	Završavanje (terminacija) poziva.....	48
6.2.	Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja.....	48
6.3.	Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi	49
6.4.	Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji ..	51
6.4.1.	Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa	51
6.4.2.	Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama koje nisu povezane s cijenama	53
6.4.2.1.	Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija	53
6.4.2.2.	Taktike odgađanja.....	54
6.4.2.3.	Neopravdani zahtjevi	55
6.4.2.4.	Neopravdano korištenje informacija o konkurentima	55
6.4.2.5.	Diskriminacija kakvoćom usluge	56
6.4.2.6.	Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.....	57
6.4.3.	Prenošenje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene.....	57
6.4.3.1.	Diskriminacija na osnovi cijena	57
6.4.3.2.	Unakrsno subvencioniranje	58
7.	Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom	59
7.1.	Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.....	59
7.1.1.	Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže	60
7.1.2.	Obveza nediskriminacije	70
7.1.3.	Obveza transparentnosti	72
7.1.4.	Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva	77
7.1.5.	Obveza računovodstvenog razdvajanja	88
7.1.6.	Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni pristup) na fiksnoj lokaciji.....	90
8.	Prilozi	91
8.1.	Prilog A – mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja	91
8.2.	Prilog B – komentari na utvrđivanje mjerodavnog tržišta i osvrt Agencije na navedene komentare	91
8.3.	Prilog C – komentari na analizu mjerodavnog tržišta i osvrt Agencije na navedene komentare	91
8.4.	Prilog D – komentari na regulatorne obveze koje je Agencija nametnula operatorima sa značajnom tržišnom snagom i osvrt Agencije na navedene komentare	91

1. Sažeti pregled dokumenta (eng. *executive summary*)

Europske direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK¹ koji je stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine. ZEK, između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Primjenom propisa koji se nalaze u ZEK-u Agencija² osigurava uvjete za djelotvorno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija je u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodila računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj (*ex ante*) regulaciji³ i mjerodavnih Smjernica Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge⁴.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu. Na temelju rezultata provedene analize, biti će određene, izmijenjene, zadržane ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima 58. do 65. ZEK-a.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija je utvrdila tržište *veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji* kao mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji. Navedeno tržište je dio mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom.

Smisao procesa određivanja mjerodavnog tržišta je utvrditi ograničenja odnosno zapreke s kojima se na tržištu suočavaju operatori elektroničkih komunikacijskih mreža. U procesu određivanja mjerodavnog tržišta odnosno granica samog tržišta, Agencija je odredila dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta te na temelju rezultata provedene analize odredila navedeno mjerodavno tržište.

Temeljem provedene analize Agencija je zaključila da mjerodavno tržište *veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji* obuhvaća sljedeće usluge:

- **usluga potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava uporabu cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje,

¹ Zakon o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08)

² Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije (HAKOM)

³ OJ L 344/65; 28. prosinca 2007. godine

⁴ OJ C 165/6; 11. srpnja 2002. godine

- **usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekvencijskog spektra iznad govornog pojasa frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje (bakrene parice), dok govorni pojas frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga,
- **usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji** na temelju svjetlovodnih kabela i to na način poveznica od točke do točke,
- **usluga pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe,**
- **usluga kolokacije,** koja uključuje fizičku, udaljenu i virtualnu kolokaciju.

Također, Agencija je odredila da je mjerodavno tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, u zemljopisnoj dimenziji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

Agencija, nakon što je odredila mjerodavno tržište, na temelju mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odnosno provedene analize, predlaže da se:

1. Operator HT d.d. odredi operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Nakon što je Agencija odredila HT kao operatora sa značajnom tržišnom snagom, na temelju prepreka koje se mogu pojaviti na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i na pripadajućem maloprodajnom tržištu na koje operator sa značajnom tržišnom snagom može prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu, Agencija predlaže da se HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede sljedeće regulatorne obveze:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja.

Sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a Agencija je zatražila mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja o načinu na koji je Agencija odredila mjerodavno tržište i utvrdila operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu, a koje će biti sastavni dio ovog dokumenta.

2. Uvod

2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije

Europska komisija je u ožujku 2002. godine usvojila četiri direktive koje predstavljaju regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga, a peta direktiva, koja također predstavlja regulatorni okvir, usvojena je u listopadu 2002. godine. Prethodno navedene direktive su sljedeće:

- Direktiva 2002/19/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o pristupu i međusobnom povezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajućih dodatnih usluga („*Direktiva o pristupu*“),
- Direktiva 2002/20/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o ovlaštenju na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga („*Direktiva o ovlaštenju*“),
- Direktiva 2002/21/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Okvirna direktiva*“),
- Direktiva 2002/22/EC Europskog parlamenta i Vijeća od dana 07. ožujka 2002. godine o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Direktiva o univerzalnoj usluzi*“),
- Direktiva 2002/58/EC Europskog parlamenta i Vijeća o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru („*Direktiva o privatnosti u elektroničkim komunikacijama*“).

Intencija direktiva Europske komisije je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija u svim članicama Europske unije.

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila:

- Preporuku (2003/311/EC) od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji⁵, koja je vrijedila do prosinca 2007. godine te je zamijenjena
- Preporukom (2007/879/EC) od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji.

Mjerodavna Preporuka iz veljače 2003. godine sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije. Prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih tržišta,

⁵ OJ L 114/45; 08. svibnja 2003. godine

na temelju nove Preporuke o mjerodavnom tržištima, postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ali na način da dokažu da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

Intencija Preporuke o mjerodavnim tržištima je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija na način da isti proizvodi i usluge budu predmet analize tržišta u svim članicama Europske unije. Međutim, nacionalna regulatorna tijela članica su ovlaštena i sama utvrditi da su pojedina tržišta, koja se razlikuju od popisa tržišta iz važeće Preporuke, podložna prethodnoj regulaciji, a ovisno o prilikama u svakoj pojedinoj zemlji, ali uz uvjet da se dokaže da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama

Prethodno spomenute direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK koji, između ostalog, propisuje uvjete obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Agencija primjenom propisa koji se nalaze u ZEK-u osigurava uvjete za efikasno tržišno natjecanje odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

Agencija u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji i mjerodavnih Smjernica Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu. Na temelju rezultata provedene analize ili Testa tri mjerila, bit će određene, izmijenjene, zadržane ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima 58. do 65. ZEK-a.

Regulatorni okvir iz 2002. godine, koji je implementiran u zemljama Europske unije i u hrvatskom zakonodavstvu kroz ZEK, propisuje postupak analize tržišta u tri koraka:

1. *Prvi korak odnosi se na proces utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj (ex ante) regulaciji u skladu s člankom 53. ZEK-a.*

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila Preporuku od dana 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji. Navedena mjerodavna preporuka sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Na temelju nove Preporuke od dana 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnih prethodnoj regulaciji, prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 mjerodavnih tržišta postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja

više nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ali na način da istodobno dokažu da su na tim tržištima zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

ZEK je u Republici Hrvatskoj stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, a u članku 52. stavku 4. ZEK-a je navedeno da će, u provedbi postupka utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija osobito voditi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima. S obzirom da je na snazi mjerodavna Preporuka o mjerodavnim tržištima koja je stupila na snagu dana 28. prosinca 2007. godine i koja sadrži 7 tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, Agencija je u mogućnosti, bez dokazivanja kumulativnog zadovoljenja tri mjerila (Test tri mjerila), prethodno regulirati samo tih 7 tržišta.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode,
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira,
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Međutim, u slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, Agencija je u mogućnosti prethodno regulirati i preostalih 11 tržišta koja su bila sastavni dio stare Preporuke o mjerodavnim tržištima. Isto tako, Agencija je u mogućnosti prethodno regulirati i tržišta koja proizlaze iz ZOT-a⁶ ili bilo koja druga tržišta koja su specifična za područje elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj, a ne proizlaze iz stare Preporuke o mjerodavnim tržištima ili ZOT-a.

Tržište „*Veleprodajni (fizički) pristup mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“, koje je predmet ovog dokumenta, bilo je smješteno na 11. mjestu od 18 mjerodavnih tržišta koja su bila navedena u staroj Preporuci o mjerodavnim tržištima. U novoj Preporuci o mjerodavnim tržištima navedeno tržište smješteno je na 4. mjestu od 7 mjerodavnih tržišta koliko je navedeno u toj Preporuci. Sukladno navedenom, ovo tržište i dalje je podložno prethodnoj regulaciji te je Agencija u mogućnosti prethodno regulirati, a samim time i utvrditi navedeno mjerodavno tržište bez da dokaže da su istodobno zadovoljena tri mjerila navedena u članku 53. stavku 2. ZEK-a.

2. U drugom koraku Agencija provodi analizu tržišta koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu u svrhu ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na tom mjerodavnom tržištu u skladu s člankom 54. ZEK-a i člankom 55. ZEK-a.

⁶ Zakon o telekomunikacijama koji je u Republici Hrvatskoj bio na snazi do 01. srpnja 2008. godine, a temeljio se na regulatornom okviru iz 1998. godine. Navedeni zakon prepoznavao je 4 mjerodavna tržišta: tržište međusobnog povezivanja, tržište iznajmljenih telekomunikacijskih vodova, tržište usluga nepokretnih javnih telefonskih mreža i tržište javne govorne usluge u pokretnim telekomunikacijskim mrežama.

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta, u skladu s člankom 54. ZEK-a, Agencija će utvrditi dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon što je odredila mjerodavno tržište, Agencija će, u suradnji s Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja, ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na tom tržištu.

Nakon ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na tom tržištu Agencija će, u slučaju nedostatka djelotvornog tržišnog natjecanja, a sukladno članku 55. ZEK-a, procijeniti postoji li na tom mjerodavnom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom ili operatori sa zajedničkom značajnom tržišnom snagom.

- 3. Ako Agencija kroz analizu tržišta utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, Agencija će u trećem koraku donijeti, u skladu s člankom 55. ZEK-a, odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, kojom će svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu iz članka 58. do 65. ZEK-a.*

2.3. Kronološki slijed aktivnosti

Vijeće Agencije je, nakon što je ZEK stupio na snagu dana 01. srpnja 2008. godine, na sjednici održanoj dana 09. srpnja 2008. godine donijelo odluku⁷ kojom su određeni operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za određivanje i analizu tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Navedenom odlukom Vijeće Agencije je odredilo kako je sve potrebne podatke obvezan dostaviti sljedeći operator:

- HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Savska cesta 32, 10000 Zagreb

Kako bi prikupila sve potrebne podatke, Agencija je, na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, izradila poseban upitnik za tržište (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji. Agencija je upitnik izradila na način da je istim pokušala obuhvatiti sve specifičnosti predmetnog tržišta pri čemu je vodila računa o najboljoj europskoj praksi. Također, a u cilju dobivanja što kvalitetnijeg upitnika, Agencija je u izradu istog, putem sastanka održanog dana 03. srpnja 2008. godine, uključila i HT. Navedenim upitnikom su obuhvaćeni polugodišnji podaci vremenskog razdoblja koje započinje drugim polugodištem 2006. godine i završava prvim polugodištem 2008. godine.

U skladu s odlukom Vijeća Agencije od dana 09. srpnja 2008. godine, Agencija je dana 16. srpnja 2008. godine poslala HT-u upitnik koji je on bio dužan popuniti i dostaviti Agenciji, u pisanom i elektronskom obliku, do dana 19. rujna 2008. godine. HT je dostavio ispunjeni upitnik 06. listopada 2008. godine, nakon što je dopisom od dana 18. rujna 2008. godine tražio produljenje roka.

Agencija je, po primitku upitnika, započela detaljnu analizu mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji. Nadalje, nakon zaprimanja i analize dostavljenih podataka, uzimajući u obzir važnost i značaj pokrenutog postupka, a u svrhu otklanjanja mogućih nejasnoća vezanih uz dostavljene podatke, Agencija je dopisom od dana 13. studenog 2008. godine⁸, od HT-a zatražila dodatna pojašnjenja i/ili podatke koji nisu dostavljeni, a koji su potrebni za daljnju analizu mjerodavnog tržišta te odredila rok dostave do dana 28. studenog 2008. godine.

Agencija je, po primitku dodatnih pojašnjenja i/ili podataka koji nisu bili dostavljeni, uzela u obzir dostavljeno te nastavila detaljnu analizu mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Isto tako, za potrebe analize navedenog mjerodavnog tržišta, Agencija je koristila i podatke iz upitnika za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

⁷ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1584; Ur. broj: 376-11-08-01

⁸ Klasa: UP/I-344-01/08-01/1585; Ur. broj: 376-11-08-25

3. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije je nacionalna regulatorna agencija za obavljanje regulatornih i drugih poslova u okviru djelokruga i nadležnosti određenih ZEK-om. U okviru svojih nadležnosti, Agencija je zadužena za područje tržišnog natjecanja u elektroničkim komunikacijama, te sukladno članku 53. stavku 1. i stavku 2. ZEK-a utvrđuje odlukom mjerodavna tržišta podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji.

Temeljem članka 53. stavka 1. ZEK-a, Agencija utvrđuje mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji, a vodeći računa o mjerodavnoj preporuci Europske komisije iz članka 52. stavka 4. ZEK-a.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a Agencija može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji, ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode,
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira,
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Sukladno članku 53. stavku 1. ZEK-a, Vijeće Agencije je odlukom⁹ utvrdilo mjerodavno tržište:

- **vleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji**¹⁰.

Navedeno tržište je dio važeće preporuke, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena gore navedena tri mjerila, te na taj način utvrdila da je mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji u većini zemalja EU.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, a što je detaljno obrađeno u poglavljima koja slijede.

⁹ Odluka o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji (Klasa: UP/I-344-01/08-01/1582; Ur. broj: 376-11-08-01)

¹⁰ Tržište broj 4 iz Aneksa Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji.

4. Određivanje mjerodavnog tržišta

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta Agencija utvrđuje dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Prema Smjernicama Europske komisije pri ocjeni ponašanja operatora na tržištu potrebno je uzeti u obzir zamjenjivost na strani potražnje te zamjenjivost na strani ponude. Pored navedenih ograničenja konkurencije potrebno je ocijeniti i postojanje potencijalne konkurencije. Razlika između potencijalne konkurencije i zamjenjivosti na strani ponude je što kod zamjenjivosti na strani ponude operator odmah reagira na povećanje cijene, dok potencijalni konkurenti trebaju više vremena kako bi počeli nuditi istovjetnu uslugu na tržištu. Nadalje, u slučaju postojanja zamjenjivosti na strani ponude operatori se ne izlažu dodatnim troškovima, dok ulazak na tržište za potencijalne konkurente podrazumijeva značajne nenadoknadleve troškove¹¹.

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje utvrđuju se usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. S druge strane, zamjenjivost na strani ponude ukazuje na spremnost operatora da u kratkom, odnosno srednjem roku ponudi istovjetnu uslugu bez da se izlaže dodatnim troškovima.

Jedan od mogućih načina kojim bi se procijenilo postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje je primjena testa hipotetskog monopola¹². Sukladno navedenom testu, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5 do 10%.

4.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

Važeća preporuka, kao ni prethodna, ne prepoznaje maloprodajno tržište širokopojsnog internetu kao tržište podložno prethodnoj regulaciji. Naime, Europska komisija smatra da je učinkovitom regulacijom na veleprodajnoj razini, moguće osigurati tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

Međutim, s obzirom da potražnja za uslugom veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji proizlazi iz potražnje za uslugom širokopojsnog pristupa na maloprodajnoj razini, Agencija je pri utvrđivanju dimenzije usluga mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, smatrala prikladnim utvrditi zamjenske usluge na veleprodajnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori na maloprodajnom tržištu pružaju krajnjem korisniku širokopojsni pristup internetu, a pri tome uvažavajući budući razvoj tržišta.

¹¹ eng. *sunk costs*

¹² SSNIP test – eng. *small but significant non transitory increase in price*

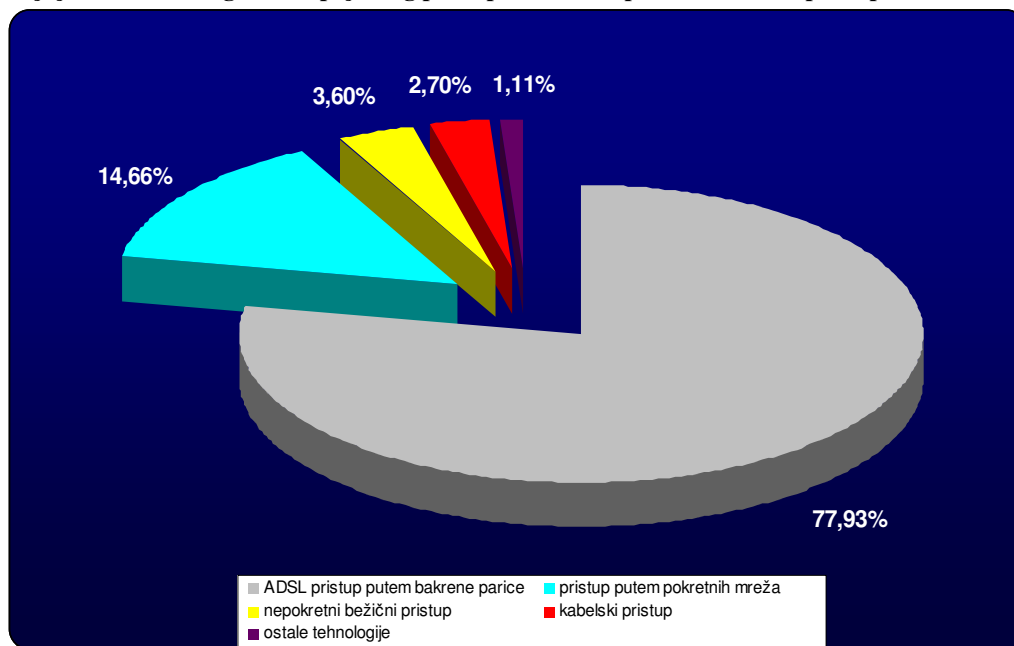
U svrhu pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini, operatori ili imaju izgrađenu vlastitu infrastrukturu ili koriste veleprodajne usluge ostalih operatora kako bi osigurali pristup do krajnjeg korisnika.

4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu

Prema podacima prikupljenim upitnicima, pri čemu se za potrebe ove analize pod širokopojasnim pristupnim brzinama smatraju dolazne brzine veće od 144 kbit/s¹³, krajnjem korisniku je u Republici Hrvatskoj usluga širokopojasnog pristupa internetu dostupna na sljedeće načine:

- xDSL pristup putem bakrene parice¹⁴,
- pristup putem pokretnih mreža (EDGE, UMTS, HSDPA),
- nepokretni bežični pristup (*Homebox*, WiMAX, Wi-Fi *Hot-Spots*),
- pristup putem kablinskih mreža (KTV),
- pristup putem iznajmljenih vodova (različito od xDSL pristupa putem bakrene parice, nepokretnog bežičnog pristupa te pristupa putem svjetlovodnih kabela), te
- pristup putem svjetlovodnih kabela (FttH).

Slika 1. Krajnji korisnici usluge širokopojasnog pristupa internetu prema načinima pristupa

Izvor: Upitnici za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Prema dostavljenim podacima, ADSL pristup putem bakrene parice¹⁵ je najzastupljeniji način širokopojasnog pristupa internetu s udjelom od 77,93%, a slijede pristup putem pokretnih

¹³ U skladu s definicijom Komunikacijskog odbora (Communication Committee) – odbor koji pomaže Europskoj komisiji u izvršenju njezinih ovlasti koje ima na temelju Regulatornog okvira iz 2002. godine

¹⁴ ADSL, ADSL2, ADSL2+, VDSL, VDSL2

¹⁵ Za potrebe ovog dokumenta, osim ako nije naznačeno, pod pojmom ADSL pristup putem bakrene parice smatrati će se pristup na temelju ADSL, ADSL2 te ADSL2+ tehnologije.

mreža, nepokretni bežični pristup, te širokopojasni pristup internetu putem kabelskih mreža, dok udjel ostalih tehnologija iznosi oko 1% (slika 1.).

4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Zamjenjivošću na strani potražnje potrebno je utvrditi usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. Agencija smatra da je, pri utvrđivanju usluga koje se smatraju zamjenskim uslugama, kao polazište u odnosu na koje se utvrđuju zamjenske usluge potrebno uzeti uslugu koja je najzastupljenija.

S obzirom da su na maloprodajnoj razini širokopojasnog pristupa internetu najzastupljenije usluge koje se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice, cilj Agencije je utvrditi postoje li na maloprodajnoj razini zamjenske usluge ADSL pristupu putem bakrene parice, na način da su se zamjenskim uslugama smatrale usluge koje u slučaju hipotetskog povećanja cijena mogu zamijeniti tu mjerodavnu uslugu na način da zadovolje istovjetnu potrebu korisnika.

4.1.2.1. xDSL pristup putem bakrene parice

4.1.2.1.1 ADSL pristup putem bakrene parice

ADSL pristup putem bakrene parice omogućava prijenos podataka s većom brzinom u smjeru prema korisniku (*downstream*) i manjom prema ponuditelju usluge (*upstream*), te je primjeren za prijenos podataka velikim brzinama i pristup povezanim sadržajima, pri čemu prijenosna brzina ovisi o dužini i tipu parice. ADSL tehnologija na maloprodajnoj razini je primjerena za uporabu interneta i multimedijских usluga koje zahtijevaju veću širinu prema korisniku i manju u suprotnom smjeru.

U Republici Hrvatskoj najveći broj bakrenih parica je u vlasništvu HT-a, koji je bivši monopolist i vlasnik javne elektroničke komunikacijske mreže s 1.735.386¹⁶ aktivnih bakrenih parica. Zemljopisna dostupnost/raširenost tih bakrenih parica je vrlo široka iz razloga što je HT kao operator univerzalnih usluga obvezan svim korisnicima ponuditi pristup svojoj mreži¹⁷. Pristupna mreža HT-a je bila izgrađena tijekom dugog vremenskog razdoblja dok je HT bio javno poduzeće i dio HPT-a¹⁸ te u daljnjem razdoblju u kojem je uživao ekskluzivna prava.

Uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice krajnjim korisnicima nude i drugi operatori, i to ponajviše putem HT-ovih veleprodajnih usluga, pri čemu bakrene parice ostaju u vlasništvu HT-a. Broj korisnika kojima pružaju širokopojasni pristup internetu putem ADSL tehnologije s izravnim priključkom na vlastitu mrežu je zanemariv.

¹⁶ od ukupno 3.613.213 parica izvedenih u pristupnoj mreži

¹⁷ U dijelovima Republike Hrvatske u kojima ne postoji pristupna infrastruktura putem bakrene parice, pristup osnovnoj usluzi se nudi putem usluge nepokretnog GSM pristupa.

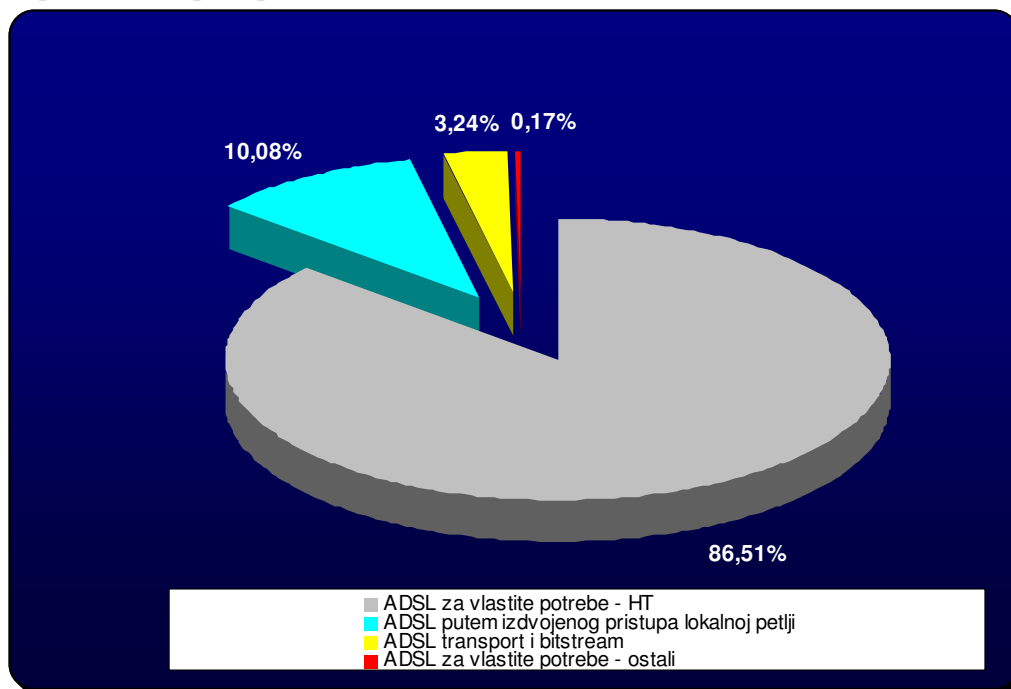
¹⁸ Hrvatska pošta i telekomunikacije

Veleprodajne usluge HT-a putem kojih drugi operatori pružaju krajnjim korisnicima uslugu širokopojsnog pristupa internetu su usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji s jedne strane, te usluga ADSL transporta i usluga *bitstream*¹⁹ pristupa s druge strane.

Slijedom navedenog, u Republici Hrvatskoj krajnji korisnici koji ostvaruju širokopojsni pristup internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice mogu biti korisnici:

- MAXadsl usluge HT-a,
- drugih operatora temeljem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji,
- drugih operatora putem ADSL transport usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa, te
- drugih operatora putem izravnog priključka na mrežu tog operatora²⁰.

Slika 2. Krajnji korisnici širokopojsnog pristupa internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice prema načinu pristupa

Izvor: Upitnici za tržište veleprodajnog širokopojsnog pristupa

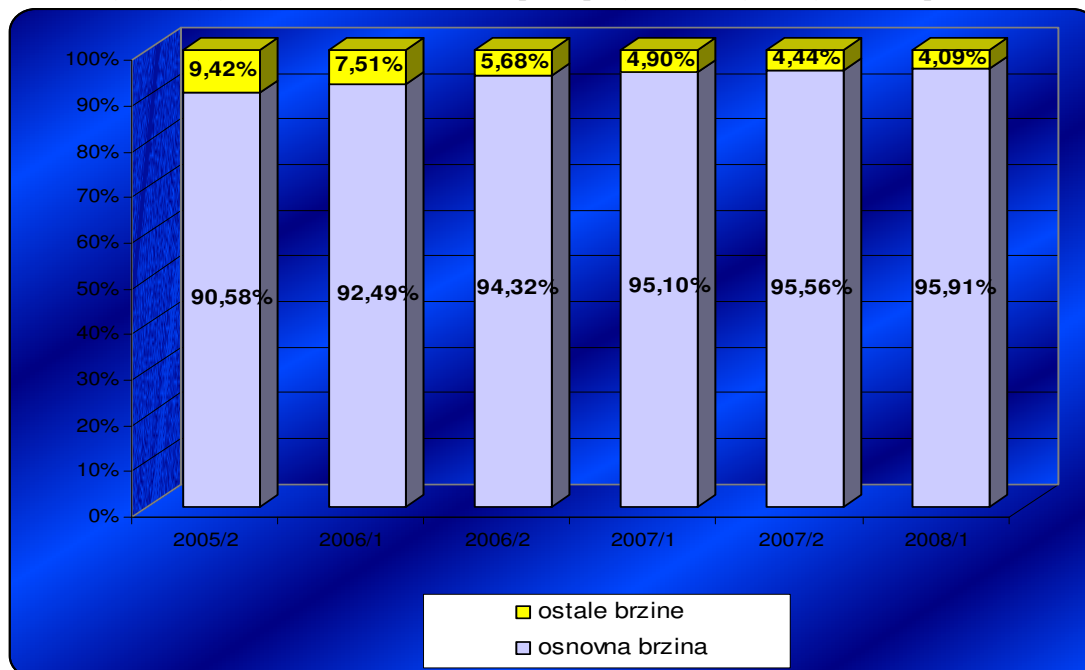
Najveći broj krajnjih korisnika koji ostvaruju širokopojsni pristup internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice, i to njih 86,51%, je u rukama HT-a (slika 2.).

HT u okviru svojih tarifnih paketa, u cijelom razdoblju obuhvaćenom upitnicima, nudi tri razreda pristupnih brzina, od kojih je čitavo vrijeme najzastupljenija osnovna pristupna brzina koja trenutno iznosi do 2 Mbit/s dolazne brzine (slika 3.). Mjesečna naknada za osnovnu dolaznu pristupnu brzinu u cijelom razdoblju iznosi 79,00 kn (PDV uključen).

¹⁹ Usluga kod koje operator uz uslugu ADSL *transporta* koristi i uslugu ADSL pristupa.

²⁰ U tom slučaju bakrena parica nije u vlasništvu HT-a.

Slika 3. Podjela krajnjih korisnika HT-a ovisno o pristupnoj brzini uključenoj u tarifni paket

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa-HT

Uz svaku pristupnu brzinu, HT nudi krajnjem korisniku određenu količinu prometa, odnosno prijenosa podataka. U čitavom razdoblju obuhvaćenom upitnicima, HT nudi osnovni paket prometa s uključenim 1 GB prometa i neograničeni paket prometa, dok se količina prometa uključena u *Super* paket mijenjala tokom vremena²¹. U tablici 1. nalazi se pregled mjesečnih naknada za promet unutar tarifnih paketa koje HT trenutno nudi.

Tablica 1. Mjesečna naknada za promet unutar tarifnih paketa HT-a

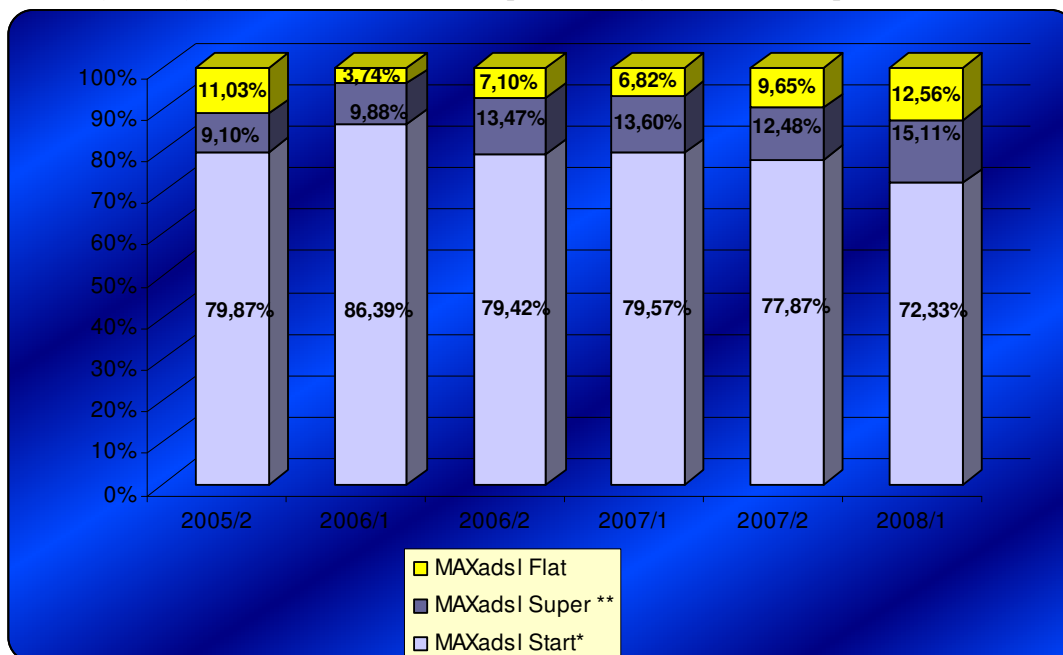
naziv paketa	cijena u kn (PDV uključen)
MAXadsl <i>Start</i> 1GB	20,00
MAXadsl <i>Super</i>	59,00
Flat	99,00

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa -HT

Kao što je vidljivo iz slike 4., krajnji korisnici HT-a najviše koriste osnovne pakete s uključenim 1 GB prometa. Međutim, s porastom ponude sadržaja i potreba krajnjih korisnika te smanjenjem iznosa mjesečne naknade za pakete s neograničenim prometom, uz nepromijenjenu mjesečnu naknadu za osnovne pakete, u zadnja tri vremenska razdoblja obuhvaćena upitnicima smanjuje se udjel krajnjih korisnika osnovnog paketa, dok raste udjel korisnika paketa s neograničenim prometom.

²¹ Super paket je do 2006/2 uključivao 2 GB, do 2008/1 5 GB, a u 2008/1 10 GB.

Slika 4. Podjela krajnjih korisnika HT-a ovisno o prometu uključenom u tarifni paket

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Napomena: * Start paket uključuje 1 GB prometa.

** Super paket je do 2006/2 uključivao 2 GB, do 2008/1 5 GB, a u 2008/1 10 GB.

Uz ADSL pristup putem bakrene parice, HT nudi i uslugu interaktivne televizije pod nazivom MAXtv, koja je krajem trećeg tromjesečja²² 2008. godine brojila 92.205 korisnika.

4.1.2.1.2 VDSL pristup putem bakrene parice²³

S porastom ponude sadržaja za koji je potreban širokopojasni pristup internetu te uz sve veću potražnju za uslugom IP televizije, raste potražnje korisnika za većim kapacitetima, odnosno prijenosnim brzinama širokopojasnog pristupa internetu, pa bi se ADSL pristup putem bakrene parice mogao pokazati nedovoljno učinkovitim u situacijama u kojima je potreban istovremeni prijenos govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale.

Skraćivanjem bakrene parice na način da se ista zamjenjuje svjetlovodnim kablom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži te postavljanjem DSLAM²⁴-a (eng. *Digital subscriber line access multiplexer*) unutar uličnog kabineta ili neke druge sabirne točke, operator putem VDSL tehnologije, a posebice VDSL2²⁵ tehnologije omogućava krajnjim korisnicima brži prijenos podataka na kraćim udaljenostima u odnosu na prijenos podataka putem ADSL tehnologije. VDSL2 je prije svega specificiran kako bi podržao prijenos višekanalskog HDTV-a (eng.

²² T-HT- Rezultati za prvih devet mjeseci 2008. godine.

²³ Za potrebe ovog dokumenta, osim ako nije naznačeno, pod pojmom VDSL pristup putem bakrene parice smatrati će se pristup na temelju VDSL i VDSL2 tehnologije.

²⁴ pristupni multiplexor digitalne pretplatničke linije

²⁵ VDSL2 je simetrična prijenosna tehnologija koja podržava prijenosnu brzinu od teoretskih 100 Mbit/s u oba smjera, ovisno o duljini i kvaliteti bakrene parice.

High Definition Television), videa na zahtjev i videokonferencija, te prijenos govora putem internetskog protokola (VoIP). Dakle, VDSL2 predstavlja dobro rješenje za *triple play* usluge²⁶.

Stoga Agencija smatra, da VDSL pristup putem bakrene parice predstavlja primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, odnosno da će korisnici u slučaju hipotetskog porasta cijene usluge koja se temelji na ADSL tehnologiji, istu zamijeniti uslugom koja se pruža na temelju VDSL tehnologije. Drugim riječima, usluge temeljene na VDSL tehnologiji će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Temeljem navedenog, Agencija smatra da će usluge širokopojsnog pristupa internetu koje se temelje na VDSL pristupu putem bakrene parice imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, odnosno da će navedene usluge će biti zamjenjive s uslugama širokopojsnog pristupa internetu na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Slijedom navedenog Agencija će u dijelu analize zamjenjivosti potražnje na veleprodajnoj razini u potpunosti sagledati utjecaj pristupnih mreža novih tehnologija na postojeće veleprodajne usluge, odnosno u ovom slučaju na reguliranu veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice.

4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža

Širokopojsni pristup internetu putem pokretnih mreža je nakon ADSL pristupa putem bakrene parice najzastupljeniji način pristupa internetu s udjelom od 14,66%.

Krajnji korisnik pristupa internetu putem pokretnih mreža koristeći podatkovnu karticu ili podatkovni modem. Primarna karakteristika širokopojsnog pristupa internetu putem pokretnih mreža, koji se temelji na EDGE, UMTS i HSDPA tehnologiji, je da korisnik nije isključivo vezan za određenu nepokretnu lokaciju, nego je u mogućnosti putem mobilnog telefona ili prijenosnog računala pristupiti internetu s bilo koje lokacije, ovisno o zemljopisnoj pokrivenosti EDGE, UMTS, odnosno HSDPA signalom.

EDGE tehnologija omogućava prijenos podataka do 220 kbit/s, a UMTS tehnologija do 384 kbit/s, što je znatno niže od pristupnih brzina putem ADSL pristupa putem bakrene parice. S druge strane, HSDPA tehnologija realno omogućava prijenos podataka od 1,8 do 3,6 Mbit/s²⁷, što je čini usporedivom s pristupom internetu putem ADSL tehnologije u pogledu pristupne brzine. Međutim, brzina kojom korisnik pristupa internetu putem pokretnih mreža ovisi o kvaliteti prijema signala (razini prijemnog signala), odnosno o blizini bazne stanice operatora pokretne mreže i broju korisnika koji u isto vrijeme ostvaruju pristup internetu, što može rezultirati nižim pristupnim brzinama i slabijom kvalitetom usluge. Pri uporabi širokopojsnog prijenosa podataka preko mobilnih tehnologija govor ima apsolutnu prednost pred ostalim uslugama, što znači da u slučaju opterećenja mreže govornim pozivima

²⁶ Usluga koja obuhvaća širokopojsni pristup internetu, IP televiziju, te VoIP.

²⁷ Teoretski do 7,2 Mbit/s.

(govornim prometom) dolazi do neminovnog pada prijenosnih brzina. Također, ograničavajući faktor širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža je i populacijska pokrivenost HSDPA signalom, koja za sve operatore pokretnih mreža zajedno iznosi oko 60%. Stoga, nije moguće na cijelom području Republike Hrvatske ostvariti pristup putem pokretnih mreža pristupnim brzinama koje omogućuje HSDPA tehnologija, a koje su usporedive pristupnim brzinama koje omogućuje ADSL tehnologija.

Zbog karakteristike mobilnosti, korisnik je spreman platiti višu cijenu za uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža. Naime, mjesečna naknada u tarifnim paketima putem pokretnih mreža s uključenih 1 GB prometa²⁸ iznosi od 125,00 do 200,00 kn (vidi tablicu 2.), dok mjesečna naknada u istovrsnim tarifnim paketima putem ADSL pristupa putem bakrene parice iznosi 99,00 kn²⁹.

Tablica 2. Pristup internetu putem pokretnih mreža

operator	naziv paketa	cijena u kn (PDV uključen)
T-Mobile	Mobile Internet 500 MB	100,00
T-Mobile	Mobile Internet 1 GB	200,00
T-Mobile	Mobile Internet 3 GB	300,00
VIP net	Mobile Broadband 512 GB	91,00
VIP net	Mobile Broadband 1 GB	191,00
VIP net	Mobile Broadband 3 GB	291,00
VIP net	Mobile Broadband Flat *	391,00
Tele2	Mobile Broadband 0 MB **	0,00
Tele2	Mobile Broadband 500 MB	65,00
Tele2	Mobile Broadband 1 GB	125,00
Tele2	Mobile Broadband 3 GB	195,00

Izvor: službene internet stranice operatora T-Mobile, Vipnet i Tele2

Napomena: Svim pretplatnicima mobilnog interneta naplaćuje se naknada za uporabu radijske frekvencije u iznosu od 10,00 kn mjesečno.

* uključених 10 GB prometa

** ne uključuje prijenos podataka, naplata po MB

Nadalje, svaki dodatni prijenos podataka, odnosno dodatni promet³⁰, u tarifnim paketima putem pokretnih mreža obračunava se po MB-u, i to od 0,20 do 0,28 kn/MB. Time dodatni GB prometa u tarifnim paketima koji se nude na temelju pristupa putem pokretnih mreža iznosi od 204,80 do 286,72 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice iznosi 20,00 kn³¹.

²⁸ Korisnici širokopojasnog pristupa internetu najviše koriste pakete s uključenim 1 GB prometa.

²⁹ Navedene cijene odnose se na tarifni paket HT-a u okviru kojeg dolazna pristupna brzina iznosi 2 Mbit/s, s uključenih 1 GB prometa.

³⁰ Prijenos podataka, odnosno promet koji nije uključen u tarifni paket.

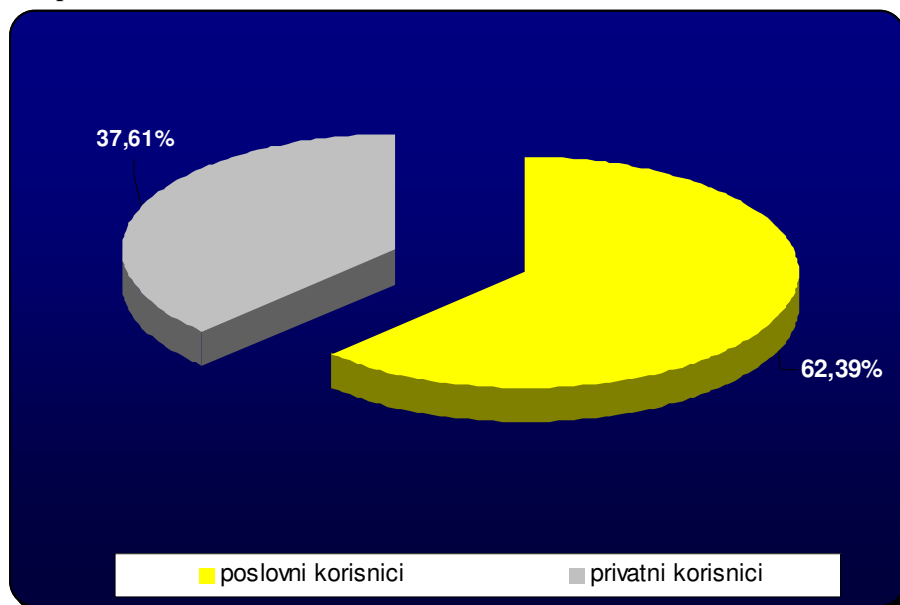
³¹ Cijena dodatnog GB prometa u okviru tarifnih paketa HT-a.

Slijedom navedenog, uzevši u obzir maloprodajne cijene usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža i usluge pristupa internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice, te posebice naknadu za dodatni promet, provođenjem testa hipotetskog monopola vidljivo je da pristup internetu putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga ADSL pristupu putem bakrene parice, s obzirom da i povećanje maloprodajnih cijena tarifnih paketa koji se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice od 5 do 10 %, neće utjecati na odluku krajnjih korisnika da zamijene navedenu uslugu uslugom širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža.

Nadalje, za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa putem bakrene parice, korisnik širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža nema mogućnost odabira paketa s neograničenim prometom³². S obzirom da se udjel korisnika koji koriste osnovne pakete sa uključenih 1 GB smanjuje, dok raste udjel korisnika paketa s neograničenim prometom (slika 4.), Agencija ne smatra uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice.

Isto tako, korisnici usluga na temelju pristupa internetu putem pokretnih mreža su većinom poslovni korisnici, koji prije svega cijene mobilnost, za razliku od usluga na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice koje prvenstveno koriste privatni korisnici. Na slici 5. dana je podjela privatnih i poslovnih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža jednog od operatora pokretne mreže. Upravo zbog činjenice da većinu korisnika navedene usluge čine poslovni korisnici, te uz pretpostavku da je navedena usluga primarno potrebna zbog karakteristike mobilnosti, može se zaključiti da ista ne predstavlja zamjensku uslugu, već prije komplementarnu uslugu uslugama na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice.

Slika 5. Podjela privatnih i poslovnih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža*

Izvor: Upitnici za tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa

Napomena: * podaci jednog od operatora pokretne mreže

³² Iako VIPnet u ponudi ima tarifni paket naziva *Mobile Broadband Flat*, isti ne uključuje neograničeni promet, već 10 GB prometa.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da, s obzirom na svoje cjenovne i funkcionalne karakteristike, pristup internetu putem pokretnih mreža ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice, te da se u vremenskom razdoblju na koje se ova analiza odnosi navedene usluge neće smatrati zamjenskim uslugama. Međutim, s obzirom na porast udjela pristupa internetu putem pokretnih mreža u ukupnom broju priključaka širokopojasnog pristupa internetu, Agencija će promatrati daljnji razvoj navedene usluge, i utjecaj iste na tržište širokopojasnog pristupa internetu.

4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup

Nepokretni bežični pristup se u Republici Hrvatskoj ostvaruje putem usluge *Homebox*³³, WiMAX tehnologije te putem *HotSpot* usluge, a udjel krajnjih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu na temelju nepokretnog bežičnog pristupa iznosi svega 3,60%. Od navedenih usluga, najzastupljenija je usluga *Homebox* koju nudi VIPnet.

4.1.2.3.1 *Nepokretni bežični pristup putem usluge Homebox*

Homebox je usluga nepokretnog bežičnog pristupa u pokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži uz uporabu radio-frekvencijskog spektra. Navedena usluga se temelji na EDGE, UMTS i HSDPA tehnologiji, te na područjima pokrivenim HSDPA signalom omogućuje širokopojasni pristup internetu brzinama do 1,8 Mbit/s, a na ostalim područjima brzinama koje omogućuju UMTS i EDGE tehnologija. Međutim, kao što je već navedeno kod pristupa putem pokretnih mreža, pristupna brzina ovisi o blizini bazne stanice operatora pokretne mreže i broju korisnika koji u isto vrijeme ostvaruju pristup internetu, što može rezultirati nižim pristupnim brzinama i slabijom kvalitetom usluge.

S obzirom da je najviša pristupna brzina kojom se omogućuje prijenos podataka u okviru usluge *Homebox* niža i od najniže pristupne brzine koje nudi HT u svojim tarifnim paketima, a u čijim rukama je koncentriran najveći broj krajnjih korisnika, Agencija ne smatra uslugu *Homebox* zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice. Nadalje, operatori u okviru tarifnih paketa putem ADSL pristupa putem bakrene parice nude različite pristupne brzine, dok je korisnik usluge *Homebox* u slučaju da želi povećati pristupnu brzinu, ograničen predodređenom najvećom pristupnom brzinom do 1,8 Mbit/s, koja uz to ovisi i o pokrivenosti HSDPA signalom.

Mjesečna naknada za uslugu *Homebox* iznosi 150,00 kn, a uključuje pristup javno dostupnoj telefonskoj usluzi, pristup internetu i 2 GB prometa. Svaki dodatni prijenos podataka u tarifnim paketima putem pokretnih mreža obračunava se 0,20 kn po MB, odnosno dodatni GB prometa u okviru usluge *Homebox* iznosi 204,80 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice isti iznosi 20,00 kn.

Za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa putem bakrene parice, korisnik u okviru usluge *Homebox*, osim uključenih 2 GB prometa, ne može odabrati drugi tarifni paket po pitanju količine prometa uključenog u mjesečnu naknadu, pa tako ni tarifni paket s neograničenim prometom. Uzevši u obzir činjenicu da udjel korisnika koji koriste osnovne

³³ Pod uslugom *Homebox*, za potrebe ovog dokumenta, Agencija smatra i uslugu *Officebox* koja se odnosi na poslovne korisnike.

pakete sa uključenih 1 GB opada, dok raste udjel korisnika paketa s neograničenim prometom (vidi sliku 4.), Agencija ne smatra uslugu *Homebox* zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice.

Usporedbom mjesečne naknade za uslugu *Homebox* i cijene koje HT nudi putem ADSL pristupa putem bakrene parice, pri čemu je potrebno uzeti u obzir mjesečnu naknadu za uslugu pristupa javno dostupnoj telefonskoj usluzi, mjesečnu naknadu za pristup internetu i internet promet od 2 GB za što korisnik trenutno HT-u plaća ukupnu cijenu od 192,20 kn, provođenjem testa hipotetskog monopola navedene bi se usluge mogle smatrati zamjenskim uslugama. Međutim, u slučaju da korisnik ostvari promet koji nije uključen u tarifni paket, dodatni GB prometa u okviru usluge *Homebox* iznosi 204,80 kn, dok u tarifnim paketima koji se nude na temelju ADSL pristupa putem bakrene parice isti iznosi 20,00 kn.

Slijedom svega navedenog, Agencija ne smatra nepokretni bežični pristup putem usluge *Homebox* i uslugu ADSL pristupa putem bakrene parice zamjenskim uslugama, bez obzira što usluga *Homebox* u pogledu visine osnovne naknade predstavlja zamjensku uslugu usluzi koju HT nudi putem ADSL pristupa putem bakrene parice. Međutim ako uzmemo u obzir cijenu dodatnog prometa, navedene dvije usluge ne mogu se smatrati zamjenskim uslugama. Stoga, uzevši u obzir funkcionalne, pa i cjenovne karakteristike navedene usluge s obzirom na dodatni promet, te udjel broja korisnika koji koriste uslugu *Homebox*, Agencija smatra da se, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, ove dvije usluge ne mogu smatrati zamjenskim uslugama. Međutim, Agencija će pratiti razvoj navedene usluge i utjecaj iste na tržište širokopojasnog pristupa internetu.

4.1.2.3.2 Nepokretni bežični pristup putem WiMAX tehnologije

U Republici Hrvatskoj je krajem 2008. godine dodijeljena 51 koncesija za nepokretni bežični pristup putem *WiMAX* tehnologije³⁴, a iste su dodijeljene u svim hrvatskim županijama, pri čemu navedene koncesije posjeduje 8 operatora. Krajnjim korisnicima uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem *WiMAX* tehnologije u određenim županijama pružaju samo tvrtke Novi-Net d.o.o., Optima Telekom d.d., te od druge polovice 2008. godine *WiMAX* Telecom d.o.o.

U razdobljima obuhvaćenim upitnikom, broj krajnjih korisnika usluge širokopojasnog pristupa internetu putem *WiMAX* tehnologije je zanemariv. Razlozi zbog kojih ova tehnologija nije dovoljno zastupljena pri pružanju usluge širokopojasnog pristupa internetu su nedostatak standarda, preskupa terminalna oprema te nedostatna kvaliteta.

Nadalje, neki od operatora su odustali od dobivenih koncesija³⁵. Naime, jedan od operatora navodi kako se tijekom implementacije elektroničkog komunikacijskog sustava i tijekom komercijalnog pružanja navedene usluge susreo s problemima u eksploataciji do sada nabavljene i implementirane opreme kao i s problemom neprihvaćenosti usluge na tržištu te s problemom visoke cijene terminalne opreme. S obzirom da iz navedenih razloga nije u mogućnosti pružiti navedenu uslugu prema dugoročno isplativom komercijalnom modelu, podnio je pisani zahtjev za odustajanjem od dobivenih koncesija.

³⁴ Neke su za područje jedne županije, a neke za područje dvije ili više susjednih županija.

³⁵ Tri operatora su odustala od ukupno 20 koncesija.

Slijedom svega navedenog, Agencija ne smatra navedenu tehnologiju zamjenskom uslugom ADSL pristupu putem bakrene parice. Međutim, Agencija će promatrati daljnji utjecaj navedene usluge na tržište širokopojasnog pristupa internetu.

4.1.2.3.3 *Nepokretni bežični pristup putem HotSpot usluge*

HotSpot usluga kao rješenje bežičnog pristupa internetu, koje se temelji na WLAN tehnologiji, ne može se smatrati zamjenskom uslugom iz razloga što cjenovno ne može konkurirati ADSL pristupu putem bakrene parice. Npr. T-Mobile pristup internetu putem navedene usluge mjeri u intervalima po 15 minuta, a svaki interval naplaćuje po cijeni od 10,00 kn. Drugim riječima, usluga pristupa internetu putem *Hot Spot* usluge naplaćuje se po trajanju, a ne po količini prenesenih podataka, kao što se je obračun naplate kod usluga širokopojasnog pristupa internetu koje se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice. Također, *HotSpot* usluga omogućava pristup na točno određenim lokacijama poput gradskih trgova, marina, hotela i zračnih luka, a nije namijenjena upotrebi u kućanstvima i poduzećima i kao takva ne predstavlja supstitut usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

4.1.2.4. Pristup putem kablskih mreža

Pristup putem kablskih mreža je širokopojasni pristup internetu koji korisniku omogućava povezivanje upotrebljavajući koaksijalni kabel (ili putem hibridne svjetlovodno-koaksijalne mreže) kojim se ujedno razlaže i signal kablške televizije. Iako je prvotna namjena kablške mreže bila pružanje televizijskog sadržaja, danas sve više kablških operatora, pomoću određenih tehničkih preinaka na mreži, može svojim krajnjim korisnicima pružati javno dostupnu telefonsku uslugu i prijenos podataka.

Širokopojasni pristup internetu putem kablških mreža osigurava prijenos podataka s približno jednakim brzinama kao i ADSL pristup putem bakrene parice. Pristup internetu putem kablških mreža funkcionira na principu dijeljene širine pojasa (eng. *bandwidth*). Naime, kablški modemi su koaksijalnim kablšima povezani sa završnim sustavom (*Cable Modem Termination System – CMTS*) koji predstavlja sastavni dio CATV-centrale operatora kablške mreže. Iako je pomoću takve arhitekture moguće razlažati signal kablške televizije velikoj skupini krajnjih korisnika uz relativno mali broj kablša, prilikom korištenja kablških modema za pristup internetu, svi korisnici koji su povezani s CMTS-om pomoću zajedničkog koaksijalnog kablša dijele ukupnu prijenosnu brzinu. Drugim riječima, svi korisnici iz iste ili nekoliko susjednih zgrada dijele isti kablš kojim su spojeni na centralni čvor, te tako dijele i isti frekvencijski segment (linijsku širinu) kojeg za komunikaciju koristi kablški modem. Iz toga proizlazi činjenica da se može dogoditi da pojedini korisnik u određenom trenutku ne uspije postići maksimalnu brzinu ili da u trenutku veće opterećenosti kablške mreže dolazi do pada prijenosnih brzina.

U Republici Hrvatskoj, udjel krajnjih korisnika koji koriste uslugu širokopojasnog pristupa internetu putem kablških mreža iznosio je krajem prvog polugodišta 2008. godine 2,70%.

Najveći kablški operator B.net unutar tarifnog paketa kojim pruža zajedno javno dostupnu telefonsku uslugu i pristup internetu od 2 Mbit/s, za cijenu od 159,00 kn daje mogućnost neograničenog internet prometa i neograničene pozive prema svim nacionalnim nepokretnim mrežama. Kako bi usporedili sličan paket koji HT nudi putem bakrene parice, moramo u obzir

uzeti mjesečnu naknadu za uslugu pristupa javno dostupnoj telefonskoj usluzi, mjesečnu naknadu za pristup internetu i neograničen internet promet, pri čemu korisnik za navedene usluge trenutno plaća ukupnu cijenu od 251,20 kn.

Tablica 3. B.net – tarifni paketi

naziv paketa	brzina	cijena u HRK (PDV uključen)
Mistral Light	1024/128	94,00
Mistral	2048/384	145,00
Scirocco	3072/512	225,00
Bora	6144/768	303,00
Typhoon	16384/1024	434,00
2Mps, FLAT RATE+Xtel FLAT RATE	2048/256 kbps	159,00

Izvor: službene internet stranice operatora B.net

Napomena: svi paketi uključuju neograničeni internet promet

Nadalje, korisnici B.net-a za cijenu od 145,00 kn, uz dolaznu pristupnu brzinu od 2 Mbit/s, mogu koristiti neograničeni internet promet, dok korisnici HT-a za istovjetan tarifni paket trebaju izdvojiti 178,00 kn, te uz to plaćati mjesečnu naknadu za pristup javno dostupnoj telefonskoj usluzi.

Agencija je mišljenja da, operator koji nudi širokopojasni pristup internetu putem ADSL pristupa putem bakrene parice ne može profitirati povećanjem cijena svojih usluga za 5 do 10% iz razloga što će korisnik širokopojasni pristup internetu početi ostvarivati putem kablinskih mreža, ukoliko mu je isti dostupan.

Također, obzirom da su cijene obiju tehnologija putem kojih se ostvaruje pristup internetu slične, postoji određeni cjenovni pritisak pristupa putem kablinskih mreža na maloprodajnoj razini na maloprodajne cijene ADSL pristupa putem bakrene parice. Slijedom navedenog, pristup putem kablinskih mreža, s obzirom na cjenovne i funkcionalne karakteristike, na maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice.

4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova

Širokopojasni pristupni vod namijenjen je poslovnim subjektima i velikim poduzećima, čija se poslovna komunikacija temelji na potrebi stalne prisutnosti na internetu kao i prijenosa podataka velikim brzinama. Prednosti pristupa stalnim vodom su velika brzina, sigurnost, maksimalna pouzdanost, istodobni pristup internetu za veći broj korisnika te mogućnost stalnog priključenja vlastitoga računalnog sustava na internet.

Nadalje, cijena zakupljenog mjesnog voda HT-a kapaciteta 2 Mbit/s iznosi 3.375,00 kn³⁶ dok pristup internetu brzinom od 2 Mbit/s putem ADSL pristupa putem bakrene parice uključujući neograničeni internet promet iznosi 183,75 kn³⁷.

³⁶ PDV nije uključen

³⁷ PDV nije uključen

Stoga navedena usluga, s obzirom na funkcionalne i cjenovne karakteristike, ne predstavlja odgovarajuću supstitut ADSL pristupu putem bakrene parice.

4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih kabela

U razdoblju obuhvaćenom upitnicima, mali broj krajnjih korisnika, i to većinom poslovni korisnici, koriste uslugu širokopojsnog pristupa internetu putem svjetlovodnih kabela. Međutim, s porastom ponude sadržaja za koji je potreban širokopojsni pristup internetu te uz sve veću potražnju za uslugom IP televizije, rast će potražnja korisnika za većim kapacitetima, odnosno prijenosnim brzinama širokopojsnog pristupa internetu.

S obzirom da svjetlovodno vlakno omogućuje veće prijenosne brzine od DSL tehnologija, što omogućuje pružanje usluge visoke kvalitete te podržava napredne IP aplikacije, kao što je primjerice HDTV (eng. *High Definition Television*), Agencija smatra da će u narednim razdobljima rasti broj krajnjih korisnika kojima će operatori pružati uslugu širokopojsnog pristupa internetu putem svjetlovodnih kabela, odnosno broj krajnjih korisnika spremnih platiti višu cijenu za veću kvalitetu usluge.

Temeljem navedenog, Agencija smatra da će usluge širokopojsnog pristupa internetu putem svjetlovodnih kabela imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini odnosno navedene usluge će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

Slijedom navedenog, Agencija će u dijelu analize zamjenjivosti potražnje na veleprodajnoj razini u potpunosti sagledati utjecaj pristupnih mreža novih tehnologija na postojeće veleprodajne usluge, odnosno u ovom slučaju na reguliranu veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

4.1.2.7. Zaključak

Slijedom svega navedenog, Agencija je zaključila da potražnja za uslugom veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji proizlazi iz usluga širokopojsnog pristupa internetu koje se pružaju na maloprodajnoj razini, a koje se temelje na:

- xDSL pristupu putem bakrene parice,
- pristupu putem kabelskih mreža, te
- pristupu putem svjetlovodnih kabela.

4.1.3. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje na veleprodajnoj razini, potrebno je utvrditi zamjenske usluge trenutno važećoj usluzi veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, na način da korisnici te usluge, u slučaju da bivši monopolist povisi cijenu iste, izgrade vlastitu pristupnu infrastrukturu ili počnu koristiti neku drugu veleprodajnu uslugu, a koju će smatrati istovjetnom uslugom u odnosu na važeću uslugu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

Pretpostavka korištenja usluge širokopojasnog pristupa internetu i prijenosa podataka od strane krajnjeg korisnika je postojanje određenog prijenosnog kanala do lokacije krajnjeg korisnika, koji omogućava prijenos podataka u oba smjera i to brzinama koje omogućavaju pružanje navedene usluge.

U svrhu pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini, operatori mogu do krajnjeg korisnika izgraditi vlastitu infrastrukturu. U navedenom slučaju radi se o usluzi širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe, odnosno operator ne koristi veleprodajnu uslugu nekog drugog operatora temeljem koje pruža uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima.

Dio infrastrukture koji zahtijeva najveća ulaganja je lokalna petlja³⁸. Stoga je usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji važan preduvjet kako bi operatori koji nemaju izgrađenu vlastitu infrastrukturu pružali uslugu širokopojasnog pristupa internetu vlastitim krajnjim korisnicima.

U Republici Hrvatskoj, operator koji želi krajnjem korisniku pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu, a nema izgrađenu vlastitu pristupnu infrastrukturu, može koristiti postojeću veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na bakrenoj parici, prema uvjetima iz Standardne ponude za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji HT-a.

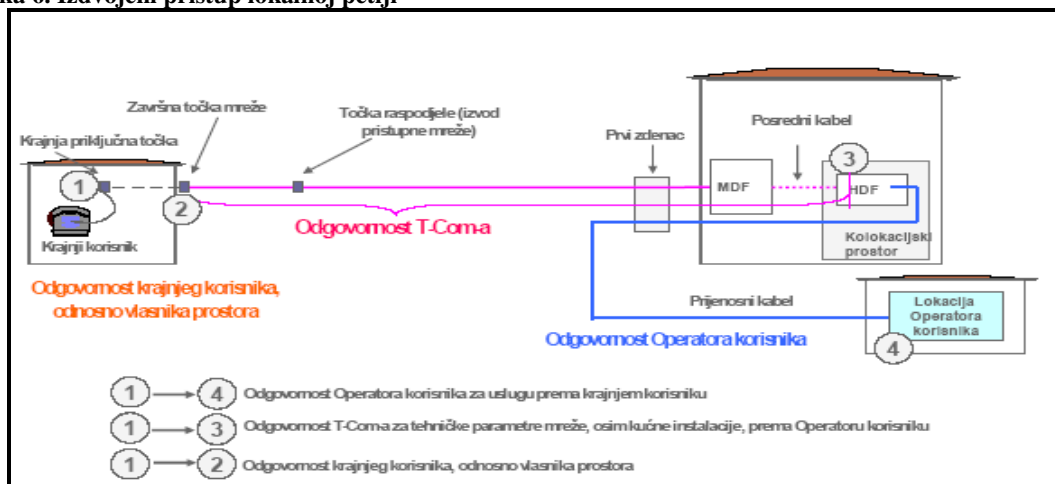
Dosadašnja usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji temelji se na bakrenoj parici, a obuhvaća uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji te uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, pri čemu ne dolazi do promjene vlasništva nad lokalnom petljom, te se pruža isključivo zajedno s uslugom kolokacije. HT osigurava pristup izdvojenoj lokalnoj petlji samo za krajnje korisnike koji su spojeni na elektroničku komunikacijsku mrežu HT-a ili korisnike na čijim je lokacijama instalirana raspoloživa neaktivna bakrena parica³⁹.

Putem usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji operatoru je omogućena uporaba cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje (bakrene parice). Slika 6. prikazuje dijelove izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

³⁸ Lokalna petlja je fizički vod koji povezuje priključnu točku mreže u prostoru pretplatnika s glavnim razdjelnikom ili s drugom odgovarajućem opremom u nepokretnoj javnoj telefonskoj mreži.

³⁹ Operativna rezerva ne podrazumijeva se raspoloživom neaktivnom bakrenom paricom.

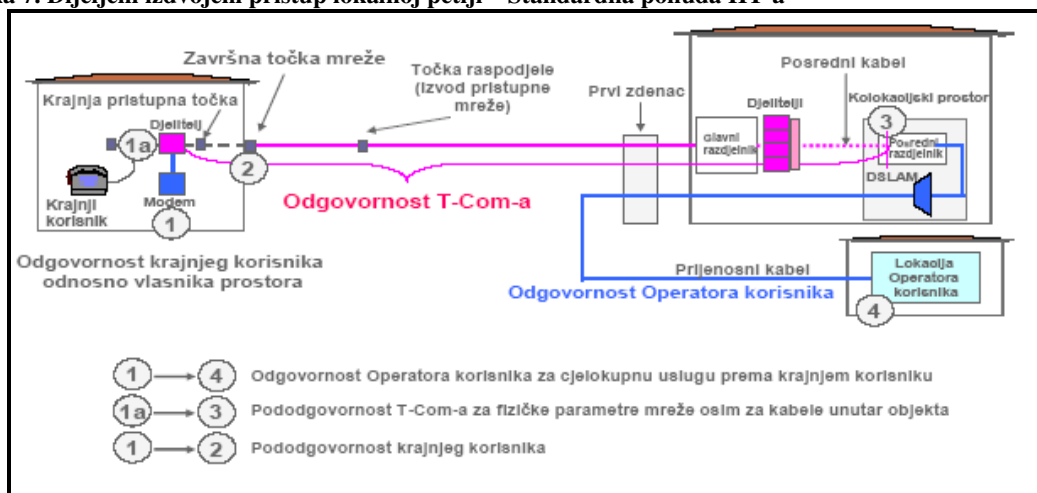
Slika 6. Izdvojeni pristup lokalnoj petlji

Izvor: Standardna ponuda HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji

S druge strane, usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekventijskog spektra iznad govornoga pojasa frekventijskog spektra izdvojene lokalne petlje (bakrene parice), dok govorni pojas frekventijskog spektra izdvojene lokalne petlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga. Slika 7. daje prikaz dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Slika 7. Dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji – Standardna ponuda HT-a

Izvor: Standardna ponuda HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji

Usluga potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji te usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji predstavljaju različita tehnička rješenja kojima je operatoru omogućeno pružanje usluge pristupa nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži krajnjim korisnicima putem pristupne mreže HT-a.

Agencija smatra uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji zamjenskim uslugama, s obzirom da u slučaju hipotetskog povećanja cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, operatori koji koriste navedenu uslugu, mogli bi bez većih dodatnih troškova prijeći na uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje, potrebno je utvrditi zamjenske usluge veleprodajnoj usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, na način da korisnici te usluge, u slučaju da HT povisi cijenu iste, izgrade vlastitu pristupnu infrastrukturu ili počnu koristiti istovjetnu uslugu nekog drugog operatora, odnosno uslugu koju smatraju zamjenskom uslugom veleprodajnoj usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice.

4.1.3.1. Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na naprednim tehničkim rješenjima u pristupnoj mreži kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na bakrenoj parici

Ulaganjima u pristupnu mrežu, operatori polažu svjetlovodne kabele bliže krajnjem korisniku ili do krajnjeg korisnika, odnosno postojeću bakrenu paricu zamjenjuju djelomično ili u potpunosti svjetlovodnim kabelom, a kako bi krajnjim korisnicima ponudili kvalitetnije i inovativnije usluge uz veće pristupne brzine, te smanjili operativne troškove.

Pristupne mreže nove generacije obuhvaćaju sljedeća tehnička rješenja, odnosno mrežne arhitekture:

- koncept svjetlovodne niti do uličnog kabineta – *Fiber to the Cabinet* (FttCab) – kod kojeg se od krajnjeg korisnika do uličnog kabineta koristi bakrena parica, a od uličnog kabineta do glavnog razdjelnika svjetlovodni kabel;
- koncept svjetlovodne niti do zgrade – *Fiber to the Building* (FttB) – kod kojeg se od krajnjeg korisnika do distribucijske točke (instalacijski ormarić) unutar zgrade koristi bakrena parica, a od zgrade do glavnog razdjelnika svjetlovodni kabel;
- koncept svjetlovodne niti do stana – *Fiber to the Home* (FttH) – kod kojeg se postojeća bakrena parica u potpunosti zamjenjuje svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika operatora do krajnjeg korisnika.

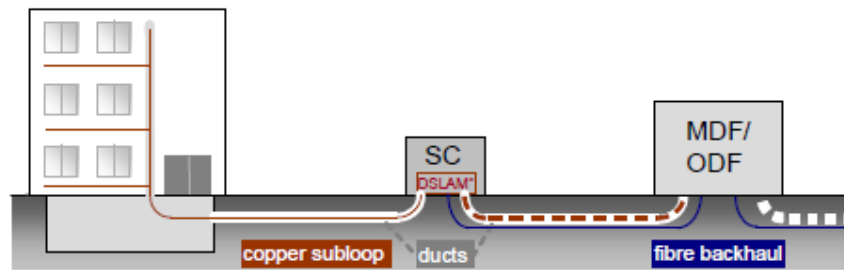
Agencija je u nastavku razmatrala zamjenjivost usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju navedenih tehničkih rješenja u pristupnoj mreži i usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na bakrenoj parici. S obzirom da se FttB rješenje smatra FttH rješenjem, iako se radi o hibridnom rješenju na temelju svjetlovodnog kabela i bakrene parice, isto će biti razmatrano u dijelu koje se odnosi na uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju.

4.1.3.1.1 Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju

Ulaganjima u pristupnu infrastrukturu operatori mogu skraćivati bakrenu paricu na način da se ista zamjenjuje svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta (FttCab - *Fibre to the Cabinet*) ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži (vidi sliku 8.). Unutar uličnog kabineta ili neke druge sabirne točke pristupni operator postavlja DSLAM te putem VDSL tehnologije omogućava krajnjim korisnicima brži prijenos podataka u odnosu na prijenos podataka putem ADSL tehnologije. Stoga, u slučaju FttCab

rješenja, operator može izdvojiti pristup na lokaciji uličnog kabineta ili druge sabirne točke, odnosno radi se o izdvojenom pristupu lokalnoj potpetlji⁴⁰.

Slika 8. FttCab rješenje

Izvor: ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA, ERG (07) 16rev2

Napomena: SC – vanjski kabinet (eng. *street cabinet*)

S obzirom na ograničenja postojećih bakrenih parica, nemoguće je svim paricama u nekom kabelu pridijeliti neku DSL-tehnologiju jer bi u takvom scenariju međusobni štetni utjecaji (tzv. preslušavanja) između parica u kabelu bili preveliki i dodatno bi ograničili domet i kvalitetu prijenosa. Nadalje, zbog zasićenosti, svi korisnici nemaju istu kvalitetu usluge širokopojasnog pristupa internetu i IP televizije, te čak pojedine bakrene parice niti ne podržavaju navedene usluge. Slijedom navedenog, u narednom razdoblju za očekivati je da će operatori ulagati u pristupnu infrastrukturu, a sve s ciljem kako bi zadovoljili potrebe korisnika, odnosno kako bi ponudili široki opseg usluga kao što su prijenos višekanalnog HDTV-a (eng. *High Definition Television*), videa na zahtjev i videokonferencija, te usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP).

S obzirom da je Agencija na maloprodajnoj razini utvrdila da se usluge širokopojasnog pristupa internetu putem VDSL tehnologije i usluge širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL tehnologije mogu smatrati zamjenskim uslugama, potrebno je razmotriti smatraju li se usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju i usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice zamjenskim uslugama.

Prema europskoj praksi, bivši monopolisti ulažu u svoju pristupnu infrastrukturu na način da skraćuju duljinu bakrene parice do krajnjeg korisnika tako što na određenim lokacijama od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta polažu svjetlovodni kabel, a kako bi krajnjim korisnicima koji imaju potrebe za većim pristupnim brzinama mogli pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu i pripadajućim sadržajima putem VDSL tehnologije. Agencija smatra da bi HT, sukladno europskoj praksi, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, mogao pružati usluge putem VDSL tehnologije, te da iste neće biti bitno različite od usluga koje se pružaju putem ADSL tehnologije i njezinih inačica, osim u pogledu bolje kvalitete. Stoga se ove dvije usluge, a kako je i zaključeno na maloprodajnoj razini, mogu smatrati zamjenskim uslugama.

Dodatno, sukladno Eksplanatornom memorandumu⁴¹, razvoj tehnologije i nova ulaganja koja predstavljaju nadogradnju postojeće usluge ne znače nužno da te usluge ulaze u novo tržište.

⁴⁰ Lokalna potpetlja predstavlja dio lokalne petlje koji povezuje krajnju točku elektroničke komunikacijske mreže u prostoru krajnjeg korisnika i određenu sabirnu točku u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži.

⁴¹ dokument koji je objavljen uz mjerodavnu Preporuku Europske komisije od 17. prosinca 2007.g. o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, C(2007) 5406, str. 18

Nadalje, ako će nadograđena usluga zamijeniti postojeću, i to na način da će se postojeća usluga prestati nuditi na tržištu, tada nadograđeni ili novi proizvod treba uključiti u dimenziju tržišta.

Stoga se može zaključiti da modernizacija pristupne mreže na temelju gradnje uličnih kabineta i skraćivanja bakrene parice predstavlja nadogradnju pristupne mreže temeljene na bakrenoj parici. Iz navedenog proizlazi da usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju ne predstavlja novo tržište, već ulazi u dimenziju usluga istog mjerodavnog tržišta u čiju dimenziju usluga ulazi i usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice. Naime, u slučaju skraćivanja bakrene parice i primjenom VDSL tehnologije, ne nestaje mogućnost pristupa krajnjem korisniku, već se samo taj pristup pruža putem skraćene parice i različite tehnologije.

Iz ponašanja krajnjeg korisnika na maloprodajnoj razini, proizlaze i zamjenske usluge usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji na veleprodajnoj razini. S obzirom da će se putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttCab rješenju pružati istovjetna usluga širokopojsnog pristupa internetu određenom krajnjem korisniku kao i putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, iz navedenog proizlazi da su navedene dvije veleprodajne usluge međusobno zamjenjive

Slijedom svega navedenog, iako u Republici Hrvatskoj ne postoji veleprodajna usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji kojom bi se operatoru koji nema vlastitu pristupnu infrastrukturu omogućilo da izdvoji bakrenu paricu na lokaciji uličnog kabineta ili nekoj drugoj sabirnoj točki, te krajnjem korisniku pruža usluge putem VDSL tehnologije, Agencija smatra da će, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, navedena usluga postati važna, te da se putem izdvojene lokalne potpetlje može pružati istovjetna usluga usluzi izdvojene lokalne petlje. Drugim riječima, navedene dvije usluge, uzevši u obzir hipotetsko povećanje cijena, mogu se smatrati zamjenskim uslugama.

4.1.3.1.2 Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju

Pored ulaganja u pristupnu infrastrukturu na način da zamjenjuju bakrenu paricu svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži, operatori mogu u cijelosti zamijeniti bakrenu paricu od lokalne centrale do lokacije korisnika svjetlovodnim kabelom (FttH – *Fibre to the Home*).

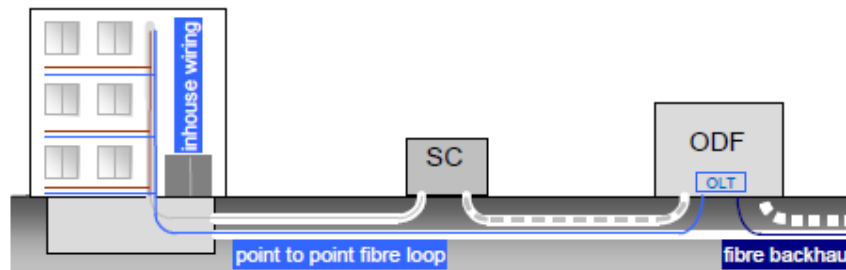
Pristupnu mrežu utemeljenu na FttH rješenju moguće je realizirati na način:

- poveznica od točke do točke (*point-to-point*), od kojih svaka izravno povezuje centralu i krajnjeg korisnika, te
- pasivne svjetlovodne mreže (PON) koja je strukturirana na način da signal na svjetlovodnoj niti bude razdijeljen na više niti, kao i obrnuto, da se više svjetlovodnih signala kombinira u jedno vlakno. Pritom se za dvosmjernu komunikaciju mogu koristiti dvije ili jedna nit. Ako je prijenos realiziran po jednoj niti, dolazni i odlazni signali se razlikuju u valnim duljinama.

U slučaju da se operatori odluče za izgradnju FttH pristupne mreže temeljene na konceptu poveznica od točke do točke (*point-to-point*) od kojih svaka izravno povezuje centralu i krajnjeg korisnika (vidi sliku 9.), tada navedeni koncept omogućava pristup izdvojenoj

lokalnoj petlji (svjetlovodnoj niti) putem svjetlovodnog kabela iz razloga što je svakom korisniku dodijeljeno zasebno svjetlovodno vlakno koje je moguće pojedinačno raspetljati.

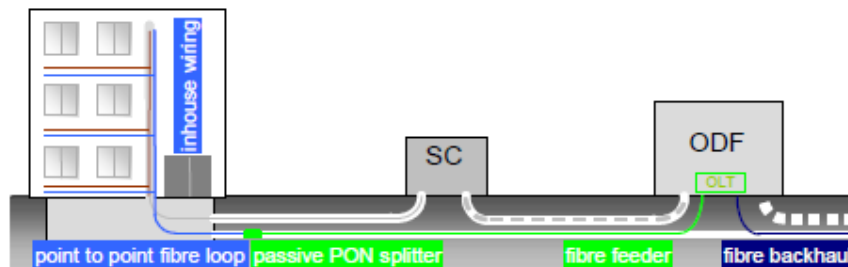
Slika 9. FttH rješenje – poveznica od točke do točke (*point-to-point*)

Izvor: ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA, ERG (07) 16rev2

U slučaju da se operatori odluče za izgradnju FttH pristupne mreže temeljene na pasivnoj svjetlovodnoj mreži (*point-to-multipoint*) koja omogućuje dijeljenje jedne svjetlovodne niti između više korisnika (vidi sliku 10.), u sljedećih nekoliko godina neće biti omogućeno izdvajanje lokalne petlje, odnosno neće biti omogućen otvoreni pristup na sloju 1. OSI⁴² modela, već će to biti moguće ostvariti isključivo na sloju 2. ili 3. (putem usluge *bitstream* pristupa). Naime, tek nova tehnološka rješenja u području WDM⁴³ (CWDM⁴⁴ i DWDM⁴⁵) tehnologija, omogućit će izdvojeni pristup koji će se temeljiti na valnoj duljini u mrežama PON arhitekture.

Slika 10. FttH rješenje – PON arhitektura (*point-to-multipoint*)

Izvor: ERG Opinion on Regulatory Principles of NGA, ERG (07) 16rev2

FttH rješenje ulazi i FttB rješenje, kod kojeg se svjetlovodni kabel povlači vrlo blizu krajnjem korisniku, do same zgrade, dok se od zgrade do krajnjeg korisnika koristi bakrena parica. I u ovom slučaju moguće je koristiti *point-to-point* i *point-to-multipoint* rješenja, međutim unutar zgrade koriste se postojeće bakrene parice.

Kao što je u prethodnom poglavlju već i zaključeno, kako raste ponuda sadržaja za koji je potreban širokopolasni pristup internetu te uz sve veću potražnju za uslugom IP televizije, raste potražnja korisnika za većim kapacitetima, odnosno prijenosnim brzinama

⁴² eng. *Open Systems Interconnection Model*

⁴³ multipleksiranje s podjelom na valne duljine – (eng. *wavelength-division multiplexing*)

⁴⁴ multipleksiranje s rijetkom podjelom valnih duljina – (eng. *coarse wavelength-division multiplexing*)

⁴⁵ multipleksiranje s gustom podjelom valnih duljina – (eng. *dense wavelength-division multiplexing*)

širokopojasnog pristupa internetu, ADSL sa svojim inačicama mogao bi se pokazati nedovoljno učinkovitim u situacijama u kojima je potreban istovremeni prijenos govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale. Slijedom navedenog, u narednom razdoblju je za očekivati da će operatori ulagati u pristupnu infrastrukturu, a sve s ciljem kako bi zadovoljili potrebe korisnika, odnosno kako bi bili u mogućnosti ponuditi široki opseg usluga kao što su prijenos višekanalnog HDTV-a (*High Definition Television*), videa na zahtjev i videokonferencija, te usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP).

U slučaju da se operator odluči za navedeno bit će suočen sa značajnim ulaganjima, a koja u prvom redu ovise o stanju mreže operatora, ali i o razini konkurencije na maloprodajnoj razini. Troškovi modernizacije pristupne mreže i gradnje novih pristupnih mreža do krajnjih korisnika su značajni, međutim pristup nove generacije (u ovom slučaju FTTH) do krajnjeg korisnika, operatoru koji je pristupio modernizaciji pristupne mreže, pruža mogućnost za velike i dugoročne uštede vezane za operativne troškove i što je još važnije platformu, odnosno osnovu za pružanje kvalitetnijih, inovativnih i potencijalno profitabilnijih usluga krajnjim korisnicima.

HT je dopisom od dana 13. veljače 2008. godine obavijestio Agenciju o pokretanju pilot projekta s ciljem testiranja svjetlovodne pristupne infrastrukture i pripadajućih mrežnih rješenja, a kako bi se cit.: „...*pripremili uvjeti za komercijalnu ponudu iste široj korisničkoj populaciji na području Republike Hrvatske.*“ Iz navedenog je vidljivo da HT planira ulaganja u pristupnu mrežu s ciljem zamjene bakrenih parica svjetlovodnim kabelom.

Iz ponašanja krajnjeg korisnika na maloprodajnoj razini, proizlaze i zamjenske usluge usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji na veleprodajnoj razini. S obzirom da svjetlovodno vlakno omogućuje veće prijenosne brzine od DSL tehnologija, što omogućuje pružanje usluge visoke kvalitete te podržava napredne IP aplikacije, kao što je primjerice HDTV, Agencija smatra da će usluge širokopojasnog pristupa internetu putem svjetlovodnih kabela imati značajan utjecaj na tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini odnosno navedene usluge će biti zamjenjive s već postojećim uslugama temeljenim na ADSL tehnologiji iz razloga što će se na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama.

S obzirom da će se putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na FttH rješenju pružati istovjetna usluga širokopojasnog pristupa internetu određenom krajnjem korisniku kao i putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, iz navedenog proizlazi da su navedene dvije veleprodajne usluge međusobno zamjenjive.

Dodatno, sukladno Eksplanatornom memorandumu⁴⁶, razvoj tehnologije i nove investicije koje predstavljaju nadogradnju postojeće usluge ne znače nužno da te usluge ulaze u novo tržište. Nadalje, ako će nadograđena usluga zamijeniti postojeću, i to na način da će se postojeća usluga prestati nuditi na tržištu, tada nadograđeni ili novi proizvod treba uključiti u dimenziju tržišta.

Iz svega navedenog proizlazi da radi tehnoloških promjena, odnosno razvoja tehnologija, uzimajući u obzir princip tehnološke neutralnosti, Agencija uzima u obzir sve fizičke pristupne infrastrukture koje daju pristup krajnjem korisniku, a bez ograničavanja na bakrenu paricu, odnosno za potrebe ove analize, smatra uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

⁴⁶ str. 18

putem svjetlovodnih kabela istovjetnom uslugom usluzi izdvojene lokalne petlje putem bakrene parice.

Činjenica da, prilikom ulaganja u pristupne mreže nove generacije, na građevinske radove otpada od 50-80% troškova izgradnje mreže⁴⁷, utječe na mogućnost da i drugi operatori na tržištu osim bivšeg monopolista, koji nemaju veliku zemljopisnu rasprostranjenost i gustoću korisnika kao niti svoju distributivnu telekomunikacijsku kanalizaciju (DTK), naprave isto. Uz otvorena pitanja DTK i prava puta, navedena činjenica ostavlja drugim operatorima vrlo malu mogućnost replikacije mreže bivšeg monopolista i na taj način, a u slučaju ulaganja u pristupne mreže nove generacije, nastaju problemi. U ovome u obzir treba uzeti i već ostvarena ulaganja novih operatora kao i mogućnost supstitucije.

S obzirom da se pristupne, kao i jezgrene, mreže moderniziraju i postojeća bakrena parica se, djelomično ili u potpunosti, mijenja svjetlovodnim kabelom i to na način da se skraćuje ili potpuno nestaje, iz navedenog ne proizlazi da u takvim slučajevima nestaje mogućnost pristupa, kao i obveza pristupa, krajnjem korisniku, već se samo taj pristup pruža putem različite tehnologije.

Temeljem ponašanja krajnjeg korisnika na maloprodajnoj razini, proizlaze i zamjenske usluge usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji na temelju bakrene parice na veleprodajnoj razini, odnosno temeljem principa tehnološke neutralnosti i činjenice da se pristup određenom krajnjem korisniku više ne pruža putem bakrene parice već svjetlovodnim kabelom, jasno je da je pristup putem svjetlovodnog kabela zamjenska usluga usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji putem bakrene parice.

Agencija je sukladno EU preporukama analizu predmetnog tržišta, kao i ostalih tržišta, provela na temelju principa tehnološke neutralnosti, što znači da pristup krajnjem korisniku u slučaju zamjene bakrene parice svjetlovodnim kabelom, ostaje isti, odnosno krajnji korisnik će i dalje imati uslugu koja će mu samo biti pružana putem nove pristupne infrastrukture.

Iz svega navedenog proizlazi da radi tehnoloških promjena, odnosno razvoja tehnologija, uzimajući u obzir princip tehnološke neutralnosti, Agencija uzima u obzir sve fizičke pristupne infrastrukture koje daju pristup krajnjem korisniku, a bez ograničavanja na bakrenu paricu, odnosno za potrebe ove analize, smatra uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji putem svjetlovodnog kabela zamjenskom uslugom usluzi izdvojene lokalne petlje putem bakrene parice.

Slijedom svega navedenog, iako u Republici Hrvatskoj ne postoji veleprodajna usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju putem koje bi operator mogao na maloprodajnoj razini pružati usluge širokopojsnog pristupa internetu putem svjetlovodnih kabela, Agencija smatra da se putem usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju može pružati istovjetna usluga važećoj veleprodajnoj usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice. Drugim riječima, uzevši u obzir hipotetsko povećanje cijene važeće veleprodajne usluge, usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju i usluga izdvojenog pristupa na temelju bakrene parice smatraju se zamjenskim uslugama.

⁴⁷ Eksplanatorni memorandum, str. 17

Međutim, s obzirom da izdvojeni pristup u slučaju PON arhitekture, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, nije moguć, Agencija smatra potrebnim u dimenziju mjerodavnog tržišta uključiti samo uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koja se temelji na FttH rješenju i to na način poveznica od točke do točke.

4.1.3.2. *Bitstream* usluga kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

Pored veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, u Republici Hrvatskoj operatori mogu pružati uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima ili na temelju ADSL *transport* usluge, ili operator može zajedno s ADSL *transport* uslugom koristiti veleprodajnu uslugu ADSL *pristupa*, a što odgovara usluzi *bitstream* pristupa, prema uvjetima iz Dodatka Standardnoj ponudi davatelja usluga pristupa internetu koji se odnosi na širokopojasni pristup internetu.

Veleprodajna ADSL *transport* usluga omogućava operatoru pružanje širokopojasnih ADSL internet usluga vlastitim krajnjim korisnicima, a koji su istovremeno pretplatnici HT-a za uslugu ADSL pristupa, temeljem IP/Ethernet platforme (treća točka prema dokumentu ERG-a u vezi *bitstream* pristupa). Drugim riječima, operator korisnik koristi *backhaul* prijenosne mrežne kapacitete HT-a, koji osiguravaju prijenos signala između pristupne mreže i središnje mreže, a kako bi nudio maloprodajnu uslugu svojim krajnjim korisnicima. Specifičnost navedene usluge je da HT nudi operatoru samo korištenje prijenosnog kapaciteta mreže (promet) dok pristup internetu (mjesečnu pretplatu za pristupnu brzinu) krajnjem korisniku i dalje naplaćuje HT.

Na temelju odluke Vijeća Agencije⁴⁸ iz prosinca 2007. godine, HT od veljače 2008. godine nudi i uslugu ADSL pristupa, i to zajedno sa ADSL *transport* uslugom (što odgovara usluzi *bitstream* pristupa), čime se operatoru omogućava pružanje maloprodajne usluge ADSL pristupa vlastitim krajnjim korisnicima koji su istovremeno pretplatnici HT-a za uslugu pristupa javnoj nepokretnoj telekomunikacijskoj mreži putem POTS/ISDN BRA priključka.

Prema Eksplanatornom memorandumu⁴⁹, veleprodajna usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i veleprodajna usluga širokopojasnog pristupa, koja uključuje *bitstream* pristup, čine dva različita mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji⁵⁰. Naime, operator koji koristi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji uglavnom neće smatrati veleprodajnu uslugu širokopojasnog pristupa zamjenskom uslugom iako putem veleprodajne usluge širokopojasnog pristupa može pružati istovrsnu uslugu na maloprodajnoj razini kao i putem izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Usluga izdvojene lokalne petlje daje operatoru veću fleksibilnost i kontrolu pri pružanju usluge krajnjem korisniku, s obzirom da operator upravlja DSLAM-om, tako što operator krajnjem korisniku nudi kompletnu uslugu, određuje tehničke i kvalitativne karakteristike usluge i pristupnu brzinu, neovisno o maloprodajnoj ponudi HT-a. Isto tako plan pridobivanja

⁴⁸ Odluka Vijeća Agencije od dana 21. prosinca 2007. godine (Klasa: 344-01/06-01/678;Ur. broj: 376-11-07-27)

⁴⁹ str. 33

⁵⁰ Prema preporuci iz Eksplanatornog memoranduma da se ta dva mjerodavna tržišta analiziraju zajedno, odnosno u isto vrijeme, Agencija je pokrenula postupak analize tržišta veleprodajnog tržišta širokopojasnog pristupa internetu u isto vrijeme kada i postupak analize tržišta veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni i potpuni pristup) na fiksnoj lokaciji, a što je predmet drugog dokumenta.

krajnjih korisnika putem usluge izdvojene lokalne petlje ovisi o poslovnom planu alternativnog operatora i zemljopisnim područjima u kojima želi omogućiti pružanje ADSL pristupa postavljanjem DSLAM-ova, za razliku od usluge *bitstream* pristupa gdje bivši monopolist određuje plan razvoja svoje mreže te na njega novi operator ne može utjecati.

Naime, operator koji koristi mrežu bivšeg monopolista putem različitih oblika *bitstream* pristupa (tri točke iz dokumenta ERG-a vezano uz *bitstream* pristup⁵¹) ili samo preprodaje usluge bivšeg monopolista ne može u potpunosti utjecati na tehničke i kvalitativne karakteristike usluge koju pruža krajnjem korisniku, kao u slučaju izdvajanja lokalne petlje. Što je operator bliži krajnjem korisniku, od točke gdje se odvija preprodaja do točke pristupa na DSLAM-u, može sve više utjecati na kvalitetu vlastite usluge.

Gledajući na primjeru postojeće veleprodajne ADSL *transport* usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa, novi operatori mogu s manjim ulaganjima pridobiti krajnje korisnike, ali putem navedene usluge ne mogu u potpunosti diferencirati usluge namijenjene krajnjim korisnicima. Operator putem ADSL *transport* usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa, može nuditi samo brzine jednake ili niže od HT-ovih maloprodajnih brzina, a osim toga niti ne može utjecati na mogućnost pristupa krajnjem korisniku, što je vrlo važna činjenica stoga što plan razvoja mreže ovisi o HT-u.

Prema tome, s obzirom da nema cjelokupnu kontrolu nad pristupom krajnjem korisniku, operator putem ADSL *transport* usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa nije slobodan u potpunom personaliziranju usluge za svog krajnjeg korisnika, a što mu usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji omogućava.

Nadalje, s obzirom da usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, ne računajući izgradnju vlastite pristupne infrastrukture, zauzima najviše mjesto na ljestvici ulaganja, operator koji koristi navedenu uslugu pretrpio je značajne troškove ulaganja uključujući troškove kolokacije kako bi imao pristup glavnom razdjelniku unutar lokalne centrale. Stoga navedeni operator u slučaju malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji od 5 do 10% neće ADSL *transport* uslugu, odnosno uslugu *bitstream* pristupa, smatrati zamjenskom uslugom.

Slijedom navedenog, uzevši u obzir cjenovne i funkcionalne karakteristike ADSL *transport* usluge, odnosno usluge *bitstream* pristupa, Agencija smatra da iste ne predstavljaju zamjensku uslugu usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a time ni dio istog mjerodavnog tržišta.

4.1.3.3. Izgradnja vlastite infrastrukture kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

U ovom dijelu razmatrana je mogućnost da operator radi hipotetskog povećanja cijena usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji počne graditi vlastitu pristupnu infrastrukturu.

Naime, gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika iziskuje dugo razdoblje i velika ulaganja, od kojih je većina nenadoknativa. Glavni pokretač novih ulaganja u vlastitu pristupnu infrastrukturu je dovoljan broj i gustoća korisnika. Slijedom navedenog, jedino u

⁵¹ ERG (03) 33rev2, ERG Common Position on wholesale bitstream access

situaciji postojanja ekonomije razmjera i dovoljne gustoće korisnika, izgradnja vlastite pristupne infrastrukture bi bila odgovarajući supstitut usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koju nudi bivši monopolist.

Dodatno, sukladno Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i procjeni značajne tržišne snage, u situaciji gdje je korisnik usluge suočen sa znatnim troškovima prelaska kako bi zamijenio uslugu A uslugom B, te dvije usluge ne bi trebalo uključiti u isto tržište.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da operator, radi hipotetskog povećanja cijene veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji neće biti potaknut graditi vlastitu pristupnu infrastrukturu, odnosno da gradnja vlastite pristupne mreže ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

4.1.3.4. Usluga širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe kao zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji

S obzirom da se na maloprodajnoj razini usluge širokopojasnog pristupa internetu koje se temelje na xDSL pristupu putem bakrene parice, pristupu putem kablinskih mreža te pristupu putem svjetlovodnih kabela smatraju zamjenskim uslugama, potrebno je utvrditi postoji li na maloprodajnoj razini dovoljan konkurentski pritisak od strane operatora koji navedenu uslugu pružaju putem vlastite pristupne infrastrukture, odnosno za vlastite potrebe (eng. *self supply*), na način da mogu utjecati na određivanje cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. U slučaju značajnog konkurentskog pritiska na maloprodajnoj razini, potrebno je u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta, uključiti i uslugu širokopojasnog pristupa internetu koju operatori pružaju za vlastite potrebe.

Naime, ukoliko bivši monopolist koji pruža veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji povisi cijenu iste, maloprodajna cijena usluge operatora koji pruža uslugu širokopojasnog pristupa internetu krajnjim korisnicima putem navedene veleprodajne usluge bi se također trebala povećati iz razloga što će operatori, na neki način morati prebaciti povećanje veleprodajnih troškova na krajnje korisnike. Krajnji korisnici će se suočiti s povećanjem cijene maloprodajne usluge temeljene na usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji te će početi koristiti one usluge koje se pružaju putem vlastite pristupne infrastrukture koje su na maloprodajnoj razini zamjenske usluge, s obzirom da će cijene istih biti povoljnije.

Međutim, Agencija smatra da operatori koji pružaju uslugu širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe ne mogu konkurentskim pritiskom na maloprodajnoj razini utjecati na određivanje cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Naime, ne postoji takav konkurentski pritisak koji bi onemogućio bivšeg monopolista u namjeri da, u odsustvu regulacije usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, povisi cijenu navedene usluge pristupa od 5 do 10%, s obzirom da operatori nemaju mogućnosti preći na uslugu nekog drugog operatora te najvjerojatnije, a kako bi zadržali krajnje korisnike, neće prevaliti višu cijenu veleprodajne usluge na cijenu usluge za krajnjeg korisnika.

Isto tako, Agencija smatra da u slučaju da operator i prevali navedeni porast cijene na krajnjeg korisnika, krajnji korisnici operatora koji koristi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, većinom će zamijeniti uslugu tog operatora onom koju nudi HT, zbog šire rasprostranjenosti navedene usluge od one koje nude ostali operatori putem vlastite pristupne infrastrukture. Međutim, i na područjima na kojima operatori pružaju uslugu širokopojasnog pristupa

internetu za vlastite potrebe, ne postoji značajan konkurentski pritisak na maloprodajnoj razini, a što je vidljivo iz činjenice da HT na tim područjima nije primoran pružati uslugu po nižim cijenama nego u drugim područjima.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, usluga širokopojasnog pristupa internetu koju drugi operatori, bez obzira na pristupnu infrastrukturu, pružaju za vlastite potrebe ne ulazi u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

S druge strane, a zbog rasprostranjenosti mreže HT-a, potrebno je razmotriti utjecaj usluge pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe. S obzirom da svim krajnjim korisnicima operatora koji koristi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji pristupa može, bez znatnih dodatnih troškova, uslugu širokopojasnog pristupa internetu pružiti i HT, Agencija smatra da, u slučaju da operator koji koristi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i prevali hipotetski porast cijene predmetne usluge na krajnjeg korisnika, njegovi krajnji korisnici će većinom zamijeniti uslugu onom koju nudi HT.

Slijedom svega navedenog, uslugu pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe potrebno je uključiti u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

4.1.4. Zamjenjivost na strani ponude

Zamjenjivost na strani ponude se očituje u mogućnosti da drugi operatori, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, kao posljedica hipotetskog povećanja cijena važeće veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, ponude istovjetnu uslugu toj veleprodajnoj usluzi, bez da se izlažu znatnijim dodatnim troškovima.

Agencija smatra da u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji niti jedan operator neće biti u mogućnosti, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a kako bi pružao uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, radi visokih troškova izgradnje vlastite pristupne infrastrukture od kojih je većina nenadoknadiva.

Nadalje, Agencija je razmatrala mogućnost da operator putem kabelske pristupne mreže počne nuditi uslugu istovjetnu usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Sukladno Eksplanatornom memorandumu⁵², izdvojeni pristup kabelskoj mreži trenutno nije tehnički moguć, niti ekonomski isplativ. Stoga, Agencija smatra da izdvojeni pristup putem kabelskih mreža, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, ne ulazi u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da u Republici Hrvatskoj na strani ponude ne postoji zamjenska usluga važećoj usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

⁵² Str. 34

4.1.5. Usluga kolokacije

Usluga kolokacije je preduvjet korištenja usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, stoga Agencija smatra potrebnim uslugu kolokacije uključiti u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

Navedena usluga obuhvaća pružanje usluge najma prostora i tehničkih sadržaja koji su potrebni za prikladan smještaj i povezivanje potrebne opreme operatora u svrhu korištenja uslugom izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a može biti:

- *fizička kolokacija* – kolokacija u zasebnim prostorijama za kolokaciju, u vanjskim kabinetima i unutar prostorije glavnog razdjelnika;
- *udaljena kolokacija* – kolokacija u prostorijama ili vanjskim kabinetima koje je operator koji koristi uslugu kolokacije uspostavio ili unajmio na javnom ili privatnom vlasništvu;
- *virtualna kolokacija* - kolokacija u prostorijama operatora koji nudi uslugu kolokacije, te u ovom slučaju operator koji koristi uslugu kolokacije nema dozvolu pristupa opremi nužnoj za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, već istu smješta, instalira, održava i njome upravlja isključivo operator koji nudi uslugu kolokacije.

Nadalje, potrebno je u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta uključiti i uslugu kolokacije za svaku tehničku mogućnost izdvajanja lokalne petlje koja ulazi u dimenziju tržišta.

4.1.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga

Slijedom, svega navedenog, Agencija je zaključila da mjerodavno tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji uključuje sljedeće usluge:

- **usluga potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava uporabu cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje,
- **usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekvencijskog spektra iznad govornog pojasa frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje (bakrene parice), dok govorni pojas frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga,
- **usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji** na temelju svjetlovodnih kabela i to na način poveznica od točke do točke,
- **usluga pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe,**
- **usluga kolokacije**, koja uključuje fizičku, udaljenu i virtualnu kolokaciju.

4.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji

Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji obuhvaća sva područja u kojima određeni operatori pružaju usluge pod istim uvjetima, odnosno u kojima postoje istovrsni uvjeti tržišnog natjecanja.

U skladu sa smjernicama i preporukama Europske komisije zemljopisna dimenzija mjerodavnog tržišta je većinom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanja jednakog pravnog i regulatornog okvira na određeno zemljopisnom području.

Slijedom svega navedenog, a na temelju provedene analize, Agencija smatra da je mjerodavno tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji u zemljopisnoj dimenziji u opsegu nacionalno, odnosno mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji čini cijeli teritorij Republike Hrvatske. Navedeni zaključak se temelji na činjenici da HT nudi važeću uslugu koja je dio mjerodavnog tržišta na cijelom teritoriju Republike Hrvatske, za sve operatore, pod istim uvjetima i cijenama. Isto tako, pravni i regulatorni okvir mjerodavan za predmetnu uslugu, odnosno pravni i regulatorni okvir vezan uz područje elektroničkih komunikacija, je isti na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

4.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta

Na temelju provedene analize, Agencija je zaključila da mjerodavno tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji uključuje sljedeće usluge:

- **usluga potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava uporabu cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje,
- **usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji** na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekvencijskog spektra iznad govornog pojasa frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje (bakrene parice), dok govorni pojas frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga,
- **usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji** na temelju svjetlovodnih kabela i to na način poveznica od točke do točke,
- **usluga pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe,**
- **usluga kolokacije**, koja uključuje fizičku, udaljenu i virtualnu kolokaciju.

Nadalje, Agencija određuje da je mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

5. Cilj i predmet analize tržišta

U skladu s mjerilima iz ZEK-a, a u okviru analize tržišta, Agencija će ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na određenom mjerodavnom tržištu te procijeniti postoje li operatori sa značajnom tržišnom snagom na određenom mjerodavnom tržištu, o čemu će kasnije donijeti odgovarajuću odluku sukladno ZEK-u i mišljenju tijela nadležnog za zaštitu tržišnog natjecanja.

Smatra se da operator ima značajnu tržišnu snagu ako, pojedinačno ili zajedno s drugim operatorima, ima položaj koji odgovara vladajućem, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, Agencija će izračunati tržišni udjel na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ga u skladu sa smjericama Europske komisije o mjerodavnim tržištima te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Nakon utvrđivanja i određivanja mjerodavnog tržišta, kao što je opisano u poglavljima 3. i 4. ovog dokumenta, Agencija će, sukladno prikupljenim podacima, a u skladu s mjerilima iz članka 55. ZEK-a procijeniti postoji li na navedenom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom koji se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

U procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage operatora na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, Agencija je primijenila sljedeća mjerila:

- tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu,
- nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije,
- ekonomije razmjera,
- ekonomije opsega,
- nedostatak protutežne kupovne moći,
- stupanj vertikalne integracije.

5.1. Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu

Tržišni udjel operatora je mjerilo relativne veličine određenog operatora na tržištu, a izražava se kao postotni udjel operatora u ukupnom volumenu pruženih usluga i/ili prihoda ostvarenih na mjerodavnom tržištu u određenom vremenskom razdoblju.

U svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, Agencija će izračunati tržišni udjel na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ga u skladu sa smjernicama Europske komisije te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Iako, prema Smjernicama, visoki tržišni udjel nije dovoljan kriterij za određivanje operatora sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu, malo je vjerojatno da će operator koji nema značajan tržišni udjel na određenom tržištu imati vladajući položaj. Stoga, operator čiji tržišni udjel nije veći od 25%, vjerojatno neće uživati vladajući položaj na odgovarajućem mjerodavnom tržištu. Sukladno praksi donošenja odluka od strane Europske komisije, u situaciji u kojoj operator ima tržišni udjel iznad 40%, sumnja se na postojanje pojedinačne značajne tržišne snage, iako Europska komisija sumnja na postojanje vladajućeg položaja i kod nižih tržišnih udjela. Nadalje, prema utvrđenoj sudskoj praksi, visoki tržišni udjel, koji premašuje 50%, je sam po sebi, osim u iznimnim okolnostima, dovoljan dokaz postojanja vladajućeg položaja.

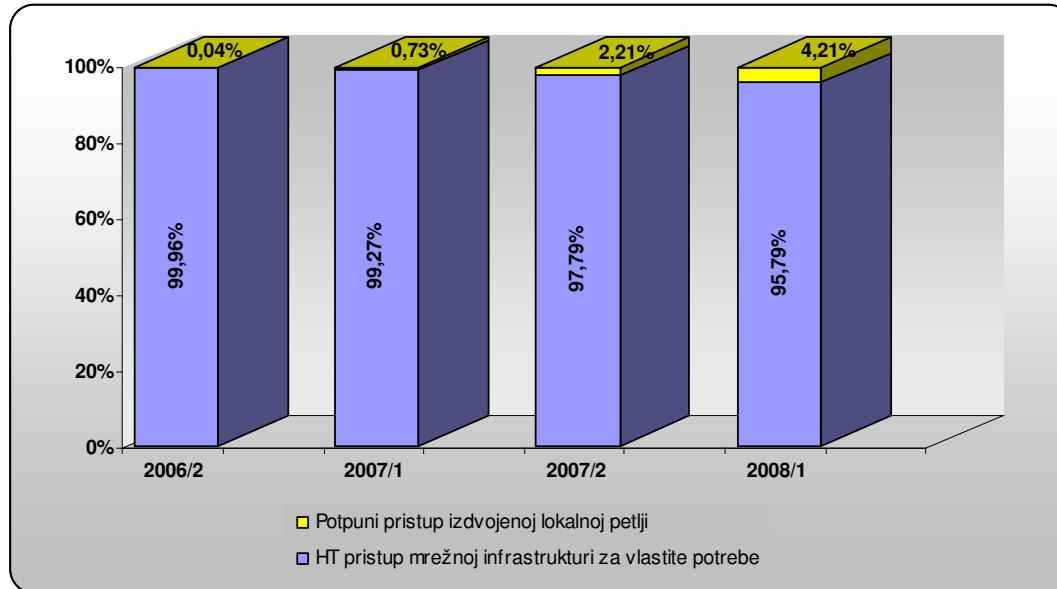
Isto tako, pretpostavlja se da operator koji ima visoki tržišni udjel ima značajnu tržišnu snagu ukoliko je njegov tržišni udjel stabilan u određenom vremenskom razdoblju. Činjenica da se tržišni udjel operatora sa značajnom tržišnom snagom na određenom mjerodavnom tržištu postupno smanjuje, ukazuje da tržište postaje konkurentnije, što ne isključuje postojanje značajne tržišne snage na tom mjerodavnom tržištu. S druge strane, promjenjivi tržišni udjeli mogu ukazati na pomanjkanje tržišne snage na mjerodavnom tržištu.

U skladu s utvrđenom dimenzijom usluga i zemljopisnom dimenzijom mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, te s obzirom da u promatranom razdoblju samo HT nudi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, uključujući potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup, Agencija zaključuje da HT posjeduje 100% tržišnog udjela na mjerodavnom tržištu.

Slika 11. prikazuje postotni udjel usluge pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe i postotni udjel veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji⁵³ koju nudi drugim operatorima. Udjel veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u promatranom razdoblju raste, međutim, još uvijek je značajan broj pristupa mrežnoj infrastrukturi koji HT pruža za vlastite potrebe.

⁵³ Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji obuhvaća i potpuni i dijeljeni pristup izdvojenoj lokalnoj petlji.

Slika 11. Pristup mrežnoj infrastrukturi

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi

5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije

Kapitalna ulaganja potrebna za izgradnju i stavljanje u uporabu pristupne mrežne infrastrukture su izuzetno visoka i zahtijevaju detaljno razrađene poslovne planove i razumno vrijeme povrata uloženi sredstava. Ulazak na tržište zahtijeva od novih operatora značajna ulaganja i to većinom u obliku nenadoknadivih troškova, koje operatori neće moći nadoknaditi u slučaju tržišnog neuspjeha i izlaska s tržišta.

Kako bi izgradio pristupnu mrežu na temelju bakrene parice ili svjetlovodnog kabela do krajnjih korisnika, novi operator mora sam graditi pristupnu infrastrukturu do krajnjeg korisnika ili može koristiti pristupnu infrastrukturu drugog operatora. Gradnja vlastite pristupne infrastrukture je otežana ne samo zbog visokih i većinom nenadoknadivih troškova ulaganja zbog potrebe kopanja i povlačenja distributivne telekomunikacijske kanalizacije, već i radi nemogućnosti dobivanja potrebnih dozvola za izgradnju vlastite pristupne infrastrukture. Stoga, uzimajući u obzir zemljopisnu rasprostranjenost pristupne (mrežne) infrastrukture HT-a, te činjenicu da je ista izgrađivana tijekom dugog vremenskog razdoblja, odnosno u razdoblju kada je HT bio javno poduzeće kao i u sljedećem razdoblju kada je uživao ekskluzivna prava, repliciranje pristupne (mrežne) infrastrukture HT-a nije ekonomski opravdano.

Nadalje, ulaganje u mreže nove generacije, odnosno povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture, obzirom da troškovi kopanja zauzimaju oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture. Stoga, Agencija smatra da će ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT jačati svoj tržišni položaj, obzirom da u većini slučajeva već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će povući pristupnu mrežu na temelju svjetlovodnog kabela, a što mu daje prednost nad novim operatorima. Nadalje, ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu

mrežu, HT može odrediti takvu arhitekturu mreže kojom će jačati svoj tržišni položaj, a što u konačnici može dovesti do ponovnog stvaranja tržišnog monopola.

Slijedom navedenog, Agencija smatra, kako u vremenu važenja ove analize, niti jedan operator neće moći replicirati mrežnu infrastrukturu HT-a i na taj način ugroziti njegov tržišni položaj. Štoviše, na temelju nadzora infrastrukture, HT ulaganjima u svjetlovodnu pristupnu mrežu dodatno jača svoj tržišni položaj.

5.3. Ekonomije razmjera

Ekonomije razmjera (eng. *economies of scale*) se javljaju kada prosječni troškovi proizvodnje padaju s porastom izlaznih proizvoda, dakle prosječni se troškovi smanjuju s povećanjem obujma proizvodnje, pa poduzeće s velikim obujmom proizvodnje može pokriti troškove uz nižu cijenu nego što to mogu mala poduzeća. Mogućnost osiguravanja nižih troškova, a time i nižih cijena, predstavlja važan izvor konkurentske prednosti na tržištima gdje je konkurencija cijenama glavni oblik suparništva među poduzećima.

Iz navedenog slijedi da su ekonomije razmjera svojstvene za proizvodne procese koje karakteriziraju visoki fiksni troškovi, a što je karakteristika elektroničkih komunikacijskih tržišta. Naime, temeljem postojećih proizvodnih kapaciteta, odnosno postojeće infrastrukture, svaka dodatna jedinica usluge proizvedena je s nižim prosječnim fiksnim troškovima po jedinici usluge. Dakle, s gledišta ekonomije razmjera HT ima značajnu prednost nad drugim operatorima budući da on može nuditi usluge sa znatno nižim troškovima od drugih operatora koji tek trebaju izgraditi ili nadograditi postojeću mrežnu infrastrukturu. Stoga, potencijalni operatori koji bi htjeli pristupiti na tržište, zbog visokih troškova pružanja usluga, ne bi bili u mogućnosti ponuditi niže cijene od HT-a, a time bi i teže privukli krajnje korisnike na tržištu.

5.4. Ekonomije opsega

Ekonomije opsega (eng. *economies of scope*) karakterizira smanjivanje prosječnih proizvodnih troškova koje se može postići ako poduzeće proizvodi određen broj usko povezanih proizvoda. Postoje ako su ukupni troškovi proizvodnje dvaju ili više proizvoda manji nego proizvodnja istih proizvoda u odvojenim pogonima ili poduzećima. Navedeno predstavlja ekonomiju ušteda na troškovima do kojih dolazi objedinjenim izvođenjem velikog broja različitih aktivnosti unutar iste tvrtke korištenjem zajedničkih *inputa* ili zajedničkim unapređivanjem proizvoda, ili pak njihovom zajedničkom distribucijom.

Ekonomije opsega se odnose na potencijalne prednosti operatora dobivene ponudom različitih proizvoda i usluga zajedno. HT je kroz godine razvio mrežu, te na cijelom teritoriju Republike Hrvatske, putem raširene distributivne mreže nudi širok spektar usluga velikom krugu korisnika. Iako većinom pruža javno dostupnu telefonsku uslugu u nepokretnoj mreži, značajan je trend rasta korisnika kojima pruža širokopojasni pristup internetu u obliku MAXadsl usluge i IP televiziju u obliku MAXtv usluge. Svojom prisutnošću na velikom broju tržišta, HT koristi prednosti ekonomije opsega.

Sukladno tome, ostali operatori, da bi konkurirali HT-u na način da i sami uživaju koristi od ekonomija opsega, trebaju istovremeno ući na velik broj tržišta, što povećava njihove

troškove ulaska koje neće biti u mogućnosti vratiti u trenutku kad odluče, ili budu prisiljeni, napustiti tržište.

Slijedom svega navedenog, postojanje ekonomija opsega može predstavljati zapreke ulasku operatorima koji tek ulaze ili namjeravaju ući na tržište.

5.5. Nedostatak protutežne kupovne moći

Protutežna moć kupca postoji kada operator korisnik određene veleprodajne usluge posjeduje takvu ekonomsku snagu koja mu daje mogućnost da u razumnom roku odgovori na povećanje cijena ili na prijetnju povećanja cijena te veleprodajne usluge, i to na način da tu uslugu počne kupovati od nekog drugog operatora. Što je veći udjel prihoda koje operator ostvaruje od pojedinog operatora korisnika veleprodajne usluge u ukupnim prihodima od te veleprodajne usluge, veća je pregovaračka moć i sposobnost nametanja vlastitih interesa operatora korisnika veleprodajne usluge te mogućnost ugrožavanja tržišnog položaja operatora koji nudi veleprodajnu uslugu.

Kao što je već navedeno, HT je jedini operator koji nudi veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, i to na temelju bakrene parice. S obzirom da niti jedan drugi operator ne nudi istovjetnu uslugu, operatori koji koriste postojeću veleprodajnu uslugu nemaju odgovarajuću protutežnu kupovnu moć pomoću koje bi bili u mogućnosti poboljšati svoju pregovaračku poziciju, ozbiljnije kontrolirati cijene ili neke druge uvjete poslovanja te na taj način ugroziti tržišni položaj HT-a na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

5.6. Stupanj vertikalne integracije

Vertikalna integracija podrazumijeva operatora koji je prisutan na više različitih, vertikalno povezanih, veleprodajnih i maloprodajnih tržišta.

Vertikalna integracija se, sukladno Smjernicama Europske komisije, tretira kao zauzimanje tržišne moći. Takvo zauzimanje tržišne moći je pokušaj istiskivanja konkurencije sa potencijalno konkurentskog tržišta ili samo ometanje konkurencije pri ulasku na tržište.

HT je vertikalno integrirani operator koji djeluje i na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, te na maloprodajnom tržištu širokopojsnog pristupa internetu gdje putem bakrene parice krajnjim korisnicima nudi uslugu širokopojsnog pristupa internetu i pristup nepokretnoj mreži. Također, na maloprodajnom tržištu širokopojsnog pristupa internetu djeluje i trgovačko društvo Iskon Internet d.d. koje je u stopostotnom vlasništvu HT-a. Na taj način, a uzimajući u obzir da HT raspolaže mrežnom infrastrukturom na cijelom području Republike Hrvatske, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom pružaju mu ključnu prednost u odnosu na druge operatore na maloprodajnom tržištu, a osobito u odnosu na one koji nude usluge na maloprodajnom tržištu na temelju veleprodajne usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, te mu na veleprodajnom tržištu, u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage. Tako HT otežavanjem veleprodajnog pristupa može onemogućiti nove operatore pri pružanju konkurentne maloprodajne usluge što posljedično uzrokuje pad njihove prodaje i prihoda kao i slabljenje njihova tržišnog položaja. Nadalje, vertikalna integracija i

kontrola nad infrastrukturom, u odsustvu regulacije, omogućile bi HT-u primjenjivanje diskriminacije cijenama i istiskivanje cijena. S obzirom na sve navedeno novi operatori su u ponudi svojih usluga ovisni o HT-u koji im omogućuje pristup do krajnjih korisnika.

Slijedom svega navedenog, visoki stupanj vertikalne integracije dodatno jača tržišnu poziciju HT-a.

5.7. Zaključak o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i ocjena djelotvornosti tržišnog natjecanja

Na temelju provedene analize, Agencija je utvrdila da na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji ne postoji djelotvorno tržišno natjecanje, te da trgovačko društvo HT ima značajnu tržišnu snagu na tom mjerodavnom tržištu, odnosno da ima položaj koji odgovara vladajućem položaju, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

Agencija je postojanje značajne tržišne snage trgovačkog društva HT utvrdila na temelju visokog tržišnog udjela koji je u promatranom razdoblju stabilan i iznosi 100%. Nadalje, Agencija je navedeni zaključak potkrijepila i ostalim mjerilima iz članka 55. ZEK-a kao što su nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije, ekonomije razmjera, ekonomije opsega, nedostatak protutežne kupovne moći te stupanj vertikalne integracije. Agencija smatra da analiza drugih mjerila nije potrebna, odnosno da bi analiza istih, pored gore obrađenih, također dovela do zaključka da HT ima značajnu tržišnu snagu mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

6. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

U ovom poglavlju će se obraditi sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se na mjerodavnom tržištu ili mjerodavnim tržištima u odsustvu regulacije mogle pojaviti, a kako bi se najbolje moglo odrediti regulatorne obveze koje će najefikasnije ukloniti uočene prepreke, što bi trebalo dovesti do uklanjanja prepreka ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu, a s krajnjim ciljem očuvanja interesa krajnjih korisnika.

Sukladno članku 56. stavku 3. ZEK-a regulatorne obveze moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a.

Pod preprekama razvoju tržišnog natjecanja smatra se svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom koje je usmjereno na izbacivanje postojećih konkurenata s tržišta, sprečavanje ulaska na tržište novim konkurentima ili svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika⁵⁴.

S obzirom da postupak određivanja regulatornih obveza, definiran novim regulatornim okvirom i ZEK-om, ne pretpostavlja da se iskorištavanje statusa značajne tržišne snage stvarno i dogodilo, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja može biti promatrana kao moguća prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno ona za koju se može pretpostaviti da bi se pod određenim okolnostima mogla i dogoditi.

Iako moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja već proizlaze iz regulatorne prakse europskih zemalja, ne smatra se da se svaka od postojećih/već poznatih prepreka razvoju tržišnog natjecanja automatski pojavljuje na svakom tržištu i u svakoj situaciji. U navedenom i leži najveća razlika između starog regulatornog okvira i ZOT-a te novog regulatornog okvira i ZEK-a. Naime, starim zakonskim okvirom bilo je automatski određeno da su operatoru sa značajnom tržišnom snagom nametnute sve obveze definirane ZOT-om, a bez da se potreba za tim i dokazala. No, u skladu s gore u tekstu spomenutim člankom 56. stavkom 3. ZEK-a, regulatorno tijelo analizom treba u potpunosti prepoznati sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja da bi se na pojavljivanje istih u praksi moglo, određivanjem opravdane regulatorne obveze, preventivno djelovati. Slijedom svega navedenog, Agencija smatra da regulatorna intervencija, odnosno određivanje regulatornih obveza, uvijek treba biti utemeljena na specifičnim nacionalnim okolnostima, a koje su utvrđene procesom analize tržišta (određivanje tržišta i procjena djelotvornosti tržišnog natjecanja) iz poglavlja 4. i 5. ovog dokumenta.

U regulatornoj praksi su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja i to kako slijedi:

1. prenošenje značajne tržišne snage operatora sa značajnom tržišnom snagom s tržišta na kojem ima značajnu tržišnu snagu na susjedno vertikalno ili horizontalno tržište;

⁵⁴ Citat iz Revised ERG Common Position on the approach to appropriate remedies in the ECNS regulatory framework; Final Version May 2006 (ERG (06) 33)

2. različita postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja može koristiti kako bi zadržao status značajne tržišne snage koji posjeduje na pojedinom tržištu (podizanje prepreka ulasku na određeno tržište) i
3. postupanja koja se mogu svesti pod pojam „tipično monopolističko ponašanje“ (eng. *textbook monopoly behaviour*“).

Prepreke razvoju tržišnog natjecanja se u svojoj definiciji odnose na: „...*svako postupanje operatora sa značajnom tržišnom snagom...*“, iz čega proizlazi da se prepoznavanje mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja najviše odnosi na otkrivanje situacija u kojima bi se prepoznalo postupanja odnosno ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom. Da bi se moglo preventivno djelovati na svako postupanje koje je u suprotnosti s razvojem djelotvornog tržišnog natjecanja i svako postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika, regulatorne obveze moraju utjecati i regulirati postupke operatora sa značajnom tržišnom snagom. Stoga su regulatorne obveze, novim regulatornim okvirom i ZEK-om, usmjerene na sprečavanje određenog postupanja operatora. Sve navedeno ne znači da određeni problemi na nekom tržištu ne proizlaze i iz strukturalnih i regulatornih prepreka, a koje će u cijelom postupku određivanja regulatornih obveza također biti uzete u obzir.

Gore u tekstu su prepoznate tri osnovne vrste postupanja kojima se stvaraju prepreke razvoju tržišnog natjecanja. No isto tako, prepreke razvoju tržišnog natjecanja se mogu sagledati iz dva osnovna kuta/dimenzije i to:

- tržišne dimenzije i
- uzročno posljedične dimenzije.

6.1. Tržišna dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Promatrajući tržišnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju četiri različita slučaja ovisno o razinama na kojima se događaju, i to kako slijedi:

6.1.1. Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj je operator prisutan na više različitih tržišta, odnosno na veleprodajnom i srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu⁵⁵. Operator sa značajnom tržišnom snagom na određenom veleprodajnom tržištu nudi određene veleprodajne usluge koje su neophodne za pružanje usluge na srodnom vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu. Operator sa značajnom tržišnom snagom može, putem veleprodajne usluge, pokušati prebaciti tržišnu snagu s tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage na potencijalno konkurentno maloprodajno tržište. Ako prenošenje značajne tržišne snage uspije, operator će imati značajnu tržišnu snagu na oba tržišta, veleprodajnom i maloprodajnom. U navedenoj dimenziji postoji 11 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta.

⁵⁵ Operator sa značajnom tržišnom snagom može biti prisutan i na dva srodna vertikalno povezana veleprodajna tržišta

6.1.2. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage se odnosi na situaciju u kojoj operator posluje na različitim tržištima koja nisu vertikalno povezana i ima status značajne tržišne snage na jednom od njih. Pod određenim okolnostima može pokušati prenijeti značajnu tržišnu snagu s jednog tržišta na kojem ima status značajne tržišne snage na drugo, potencijalno konkurentno tržište. Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage može se dogoditi između maloprodajnih tržišta, veleprodajnih tržišta ili između veleprodajnog i, ne vertikalno povezanog, maloprodajnog tržišta. U navedenoj dimenziji postoji 2 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta.

6.1.3. Značajna tržišna snaga na pojedinom/jednom tržištu

Navedeni slučaj se odnosi, kako na moguće veleprodajno, tako i na moguće određeno maloprodajno tržište. U ovom slučaju operator sa značajnom tržišnom snagom može raznim postupanjima pokušati podići prepreke ulasku na navedeno tržište kako bi zaštitio svoj položaj značajne tržišne snage ili može posegnuti za tipičnim monopolskim ponašanjem u svrhu očuvanja položaja značajne tržišne snage. Svi navedeni postupci u konačnici utječu na interese krajnjih korisnika. U navedenoj dimenziji postoji 10 tipičnih postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta.

6.1.4. Završavanje (terminacija) poziva

Navedena dimenzija, iako sadrži i tipična postupanja koja su definirana u prva tri gore navedena slučaja, posebno je obrađena iz razloga što su terminacijska tržišta druge prirode od ostalih tržišta. Naime, terminacijska tržišta odnose se na situaciju dvostranog pristupa (eng. *two-way access*) u kojem dvije ili više mreža pružaju istu uslugu te se, kako bi krajnji korisnici mogli međusobno komunicirati, moraju međusobno povezati. U navedenoj situaciji različiti operatori pregovaraju o uvjetima međupovezivanja na veleprodajnoj razini. Nakon što dogovore veleprodajne uvjete međupovezivanja, postavljaju cijene na maloprodajnoj razini na kojoj mogu i ne moraju biti konkurenti (operatori pokretnih i nepokretnih mreža). Kao što je gore i navedeno, zbog specifičnosti terminacijskih tržišta, tipična postupanja, odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja u ostalim gore spomenutim slučajevima, su posebno obrađena i u ovom slučaju. U navedenoj dimenziji postoji 4 tipična postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su prepoznata u regulatornoj praksi, a koja su definirana u poglavlju 6.3. ovog dokumenta. No, isto tako neka druga postupanja odnosno prepreke razvoju tržišnog natjecanja definirana u prva tri slučaja su moguća i na terminacijskim tržištima.

6.2. Uzročno posljedična dimenzija prepreka razvoju tržišnog natjecanja

Druga dimenzija koju bi trebalo sagledati kod postupanja operatora odnosno mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja je uzročno posljedična dimenzija. Naime, svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno određeno postupanje operatora sa značajnom tržišnom

snagom ima određeni cilj, odnosno svako postupanje je uzrok koji vodi do određene posljedice na tržištu, na postojeće i potencijalne konkurente ili krajnje korisnike.

Uzročno posljedična dimenzija je drugi način sagledavanja problematike prepreka razvoju tržišnog natjecanja, ali pomaže u dinamičkom, vremenskom shvaćanju posljedica određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja, odnosno, postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Promatrajući uzročno posljedičnu dimenziju u regulatornoj praksi se prepoznaju sljedeći elementi:

- a) **Strateške varijable:** cijena, kvaliteta, vrijeme, informacije, itd.
- b) **Postupanje:** cjenovna diskriminacija, diskriminacija kvalitetom, taktike odgađanja, skrivanje/uskraćivanje informacija, itd.
- c) **Posljedice:** podizanje troškova izravnih konkurenata, smanjivanje prodaje izravnih konkurenata, istiskivanje cijene, sprječavanje ulaska/izlazak s tržišta (eng. *foreclosure*)

6.3. Pregled prepreka razvoju tržišnog natjecanja prepoznatih u europskoj praksi

Kao što je gore u tekstu i navedeno prepreke razvoju tržišnog natjecanja predstavljaju određena postupanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Prema dokumentu ERG (06) 33 u europskoj regulatornoj praksi postoji 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. Većina prepreka je bazirana na iskustvima regulatornih tijela i pokazuje stvarne situacije u sektoru elektroničkih komunikacija, no isto tako regulatorno tijelo ništa ne sprječava da prepozna moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja izvan zadanog okvira, a koje su specifične za određenu državu ili određeno tržište.

Imajući na umu obrađeno u prijašnjem poglavlju odnosno tržišnu i uzročno posljedičnu dimenziju prepreka razvoju tržišnog natjecanja odnosno postupanja operatora, u nastavku se nalazi lista od 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. U navedenoj listi je sadržana i tržišna i uzročno posljedična dimenzija u dijelu u kojem se spominju strateške varijable i postupanje operatora.

Uobičajene prepreke razvoju tržišnog natjecanja prema tržišnoj dimenziji i postupanjima operatora su kako slijedi:

Vertikalno prenošenje značajne tržišne snage

- odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa
- diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija
- taktike odgađanja
- grupiranje/vezanje usluga
- nerazumni/neopravdani zahtjevi
- diskriminacija kakvoćom usluge
- strateški dizajn proizvoda
- neopravdano korištenje informacija o konkurentima

- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- unakrsno subvencioniranje
- predatorske cijene

Horizontalno prenošenje značajne tržišne snage

- grupiranje/vezanje usluga
- unakrsno subvencioniranje

Značajna tržišna snaga na jednom tržištu

- strateški dizajn proizvoda koji podiže troškove prelaska korisnika
- uvjeti ugovora koji podižu troškove prelaska korisnika
- ekskluzivni dogovor(i)
- prekomjerna ulaganja
- predatorske cijene
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- nedostatna ulaganja
- previsoki troškovi/inefikasnost
- niska kakvoća usluge

Završavanje (terminacija) poziva

- prešutni sporazum(i)
- previsoke cijene
- diskriminacija na cjenovnoj osnovi
- odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja

Kako bi regulatorno tijelo bilo u mogućnosti izabrati regulatorne obveze koje će najbolje riješiti prepoznate prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu/tržištima, osnovno je utvrditi uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora. Naime, prema mišljenju Agencije, uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora ukazuje na postojanje određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u odsustvu regulacije.

Pravodobnom reakcijom i dobro određenim regulatornim obvezama, regulatorno tijelo može utjecati na sprječavanje prenošenja značajne tržišne snage na susjedna tržišta i podizanje prepreka ulasku na tržište, a čime će izravno pomoći ulasku na tržište i razvoju konkurencije na tržištu. Na tržištima gdje je ulazak na tržište novih operatora malo vjerojatan i gdje tržišna snaga ostaje/odolijeva zbog prednosti prvog ulaska⁵⁶, regulatorno tijelo mora zaštititi korisnike od postupanje suprotno interesima krajnjih korisnika i neefikasnosti operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Iz svega navedenog proizlazi da bi se za odabiranje prave regulatorne obveze i prepoznavanje korijena problema trebalo sagledati ukupnu sliku na tržištima i utvrditi izvor značajne tržišne snage operatora uz definiranje mogućih strukturalnih i regulatornih prepreka, a što je, kako je gore u tekstu i navedeno, utvrđeno procesom analize tržišta (utvrđivanje tržišta i procjena djelotvornosti tržišnog natjecanja).

⁵⁶ (eng. *First mover advantage*)

6.4. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji

Agencija će u procesu prepoznavanja mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu uzeti u obzir sve moguće prepreke već određene europskom praksom, a koje su u odsustvu regulacije na mjerodavnom tržištu i moguće, detaljno ih obrazložiti te na osnovu ovog poglavlja u poglavlju 7. ovog dokumenta odrediti regulatorne obveze koje će, u skladu s principima prethodne regulacije, najbolje riješiti navedene probleme na tržištu i biti u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Slijedom navedenog u ovom poglavlju, a temeljem definicije tržišta i procjene djelotvornosti tržišnog natjecanja te određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom, uzimajući u obzir kriterije koji su dokazali postojanje značajne tržišne snage, Agencija smatra da su u odsustvu regulacije moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu koje se odnose na vertikalno prenošenje značajne tržišne snage.

Prema dokumentu ERG (06) 33 postoje tri strategije vertikalnog prenošenja značajne tržišne snage:

- odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa
- prenošenje značajne tržišne snage na osnovama koje nisu povezane s cijenama
- prenošenje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene

Stoga je Agencija i podijelila prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji sukladno gore navedenoj podjeli, te je svaka prepreka razvoju tržišnog natjecanja, za koju Agencija smatra da je moguća u odsustvu regulacije, posebno obrađena u sljedećim poglavljima.

Agencija smatra da postoje dvije vrste prepreka razvoju tržišnog natjecanja: prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su se već dogodile u praksi na tržištima definiranim ZOT-om i prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se, na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom, u odsustvu regulacije, mogle dogoditi, odnosno prepreke koje bi se mogle pojaviti u slučaju da Agencija ne regulira tržište na kojem postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom. Prilikom određivanja regulatornih obveza, a u skladu s dokumentom ERG (06) 33, Agencija nije radila razliku između gore navedenih prepreka te je u skladu s time i određivala regulatorne obveze. Drugim riječima, za određivanje regulatornih obveza nije bitno je li se određena prepreka dogodila u praksi ili je Agencija predvidjela mogućnost pojavljivanja određene prepreke u budućnosti.

6.4.1. Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa

U europskoj sudskoj praksi odbijanje dogovora se ne odnosi samo na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom u potpunosti odbija pružiti/ponuditi veleprodajnu uslugu, nego i na situaciju u kojoj je operator sa značajnom tržišnom snagom spreman ponuditi uslugu, ali pod nerazumnim/neopravdanim uvjetima⁵⁷. U ovom dijelu je obrađeno

⁵⁷ Dokument ERG-a, ERG (06) 33

samo potpuno odbijanje dogovora ili uskraćivanje pristupa, dok je odbijanje pregovora pod razumnim uvjetima obrađeno pod ostalim preprekama razvoju tržišnog natjecanja kao što su neopravdani zahtjevi, previsoke cijene, itd.

Operator sa značajnom tržišnom snagom na određenom veleprodajnom tržištu može prenijeti svoju tržišnu snagu na maloprodajnu razinu na način da odbije dogovor ili uskrati pristup operatorima koji se na maloprodajnoj razini natječu s njegovim maloprodajnim dijelom ili povezanim društvima. Takvo ponašanje posebice predstavlja prepreke razvoju tržišnog natjecanja u slučajevima kada operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnoj razini pruža uslugu koja je neophodna drugim operatorima pri pružanju usluge na povezanom maloprodajnom tržištu.

Agencija smatra da bi, u odsustvu regulacije, operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji mogao imati, u svrhu prenošenja svoje tržišne snage na maloprodajnu razinu, snažan poticaj uskratiti pristup svojoj mreži te odbiti pregovore s postojećim ili potencijalnim konkurentima, koji tu veleprodajnu uslugu koriste kako bi nudili usluge na povezanom maloprodajnom tržištu. Naime, vertikalno integrirani operator sa značajnom tržišnom snagom na navedenom mjerodavnom tržištu mogao bi, u odsustvu regulacije, uskratiti pristup uslugama koje ulaze u dimenziju tržišta⁵⁸, a što bi dovelo do pada tržišnog udjela na maloprodajnom tržištu postojećih operatora koji na temelju veleprodajne usluge operatora sa značajnom tržišnom snagom nude usluge na maloprodajnom tržištu te spriječilo ulazak novih operatora.

Kako je Agencija u poglavlju 5.7. ovog dokumenta utvrdila da je u Republici Hrvatskoj HT operator sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu te da je vertikalno integrirani operator, Agencija smatra da bi HT, u odsustvu regulacije, mogao imati interes da operatorima ne ponudi veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji te uslugu kolokacije pod razumnim uvjetima, ili da čak uopće ne ponudi pristup lokalnoj petlji i potpetlji te uslugu kolokacije.

Na taj način, HT bi bio u mogućnosti prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu na povezano maloprodajno tržište, a što bi dovelo do jačanja tržišne pozicije HT-a na maloprodajnoj razini, s obzirom da operatori koji trenutno koriste uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice ne bi mogli konkurirati HT-u pri pružanju pristupa nepokretnoj mreži i širokopojasnog pristupa internetu, budući da, a kao što je već navedeno u poglavlju 5.2. ovog dokumenta, nije moguće, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, replicirati pristupnu mrežu HT-a. Isto tako, sva ulaganja operatora u izdvojeni pristup lokalnoj petlji bila bi izgubljena, a što bi negativno utjecalo na operatore korisnike navedene veleprodajne usluge i time ih natjeralo da napuste tržište, a što bi kao posljedicu imalo negativan učinak na tržišno natjecanje.

Nadalje, u odsustvu regulacije mreža nove generacije, HT bi bio u mogućnosti odbiti pružati pristup lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice ili pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke, a što bi dovelo do prenošenja značajne tržišne snage i jačanja tržišnog položaja HT-a na maloprodajnoj razini pružanja usluge širokopojasnog pristupa internetu i pristupa nepokretnoj mreži, te bi moglo rezultirati izlaskom drugih operatora s tržišta i ponovnim monopolom HT-a.

⁵⁸ utvrđene u poglavlju 4.3. ovog dokumenta

Stoga, u odsustvu regulacije pristupa lokalnoj petlji i potpetlji neovisno o primijenjenoj tehnologiji, postojeći i potencijalni konkurenti ne bi mogli pružati usluge širokopojasnog pristupa internetu na maloprodajnoj razini niti pristup nepokretnoj mreži, a u budućnosti i uslugu IP televizije, i to tako da se te usluge značajno tehnički, kvalitativno i cjenovno razlikuju od istovrsnih usluga koje pruža HT. Naime, Agencija smatra kako postojeći i potencijalni konkurenti nemaju dovoljnu pregovaračku moć kako bi natjerali HT da pruža pristup pod razumnim komercijalnim uvjetima, pa čak da uopće pruža pristup usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji te uslugu kolokacije.

Slijedom navedenog, uskraćivanje pristupa izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice i odbijanje pregovora i pružanja pristupa temeljenog na mrežama nove generacije, utjecalo bi na podizanje troškova drugih operatora i nemogućnost efikasnog tržišnog natjecanja s maloprodajnim dijelom HT-a i njegovim povezanim društvima, prenošenja značajne tržišne snage HT-a na maloprodajno tržište te u konačnici do napuštanja tržišta onih operatora koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu.

Zaključno, potrebno je naglasiti da, u slučaju kada operatori ne bi bili u mogućnosti ponuditi na maloprodajnoj razini uslugu na temelju izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, navedeno bi negativno utjecalo i na krajnje korisnike koji više ne bi imali različite mogućnosti izbora u smislu cijene, kvalitete i usluga koje im se nude.

6.4.2. Prenošnje značajne tržišne snage na osnovama koje nisu povezane s cijenama

6.4.2.1. Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija

U ovom dijelu je obrađena prepreka tržišnom natjecanju koja predstavlja situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnom tržištu pruža informacije važne za pružanje usluga na maloprodajnom tržištu svome maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a iste ne pruža operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti veleprodajnu uslugu operatora sa značajnom tržišnom snagom, a temeljem koje na maloprodajnom tržištu pružaju/žele pružati usluge konkurentne uslugama koje pruža njegov maloprodajni dio, odnosno povezana društva. Isto tako, navedena se prepreka odnosi na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom odbija pružati i neke druge informacije važne za korištenje veleprodajne usluge. Takvim ponašanjem, operator sa značajnom tržišnom snagom prenosi svoj vladajući položaj na maloprodajnu razinu, na način da dovodi operatore korisnike veleprodajne usluge u nepovoljan položaj u odnosu na vlastiti maloprodajni dio, odnosno povezana društva.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, mogao uskraćivati važne informacije, na način da istima ne bi pružao jednako detaljne informacije kao i svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, i/ili potrebne informacije ne bi pružao u vremenu u kojem bi operator korisnik navedene veleprodajne usluge mogao reagirati na povezanom maloprodajnom tržištu i konkurirati njegovom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima koji raspolažu potrebnom informacijom.

Nadalje, ulaganjima u mreže nove generacije, dolazi do otvaranja novih pristupnih točaka, te Agencija smatra da bi HT mogao, u odsustvu regulacije, svojim postojećim i potencijalnim konkurentima uskratiti detaljne i pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i ulaganja tih operatora, s obzirom da ne bi mogli pravovremeno ocijeniti utjecaj takvih promjena i razmotriti različite mogućnosti ulaganja u vlastitu mrežu, te pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Na taj način, HT bi mogao iskoristiti prednosti prvog ulaska, te dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na povezanom maloprodajnom tržištu od postojećih i potencijalnih konkurenata, odnosno prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu na povezano maloprodajno tržište, a što za posljedicu ima jačanje tržišnog položaja HT-a te nepovoljan utjecaj na učinkovito tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini.

6.4.2.2. Taktike odgađanja

Primjenom taktika odgađanja operator sa značajnom tržišnom snagom ne odbija pružati određenu veleprodajnu uslugu, već istu pruža drugim operatorima u roku duljem od onog u kojem tu istu uslugu pruža vlastitom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, te na taj način dovodi postojeće i potencijalne konkurente u neravnopravan položaj na povezanom maloprodajnom tržištu. Navedene taktike se očituju u odugovlačenju pregovora o pružanju veleprodajne usluge ili neistinitim navođenjem određenih tehničkih problema pri pružanju iste.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji te ujedno i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao imati interes pružati mjerodavnu veleprodajnu uslugu postojećim i potencijalnim konkurentima na povezanom maloprodajnom tržištu u rokovima duljim od onih u kojima tu istu uslugu pruža vlastitom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima.

Štoviše, iz dosadašnjeg ponašanja HT-a, a koje je utvrđeno i nadzorom, vidljivo je kako i postojanje regulacije ne ograničava HT da uspostavlja uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i uslugu kolokacije u duljim rokovima od onih u kojima tu istu uslugu pruža svom povezanom društvu, te je potrebno pojačati regulatorne obveze na tom području, s obzirom da bi HT mogao nastaviti koristiti svoju značajnu tržišnu snagu. Na taj način HT jača svoj tržišni položaj pri pružanju širokopojasnog pristupa internetu te pristupa nepokretnoj mreži na maloprodajnoj razini, s obzirom da je maloprodajni dio ili povezano društvo HT-a, u mogućnosti ponuditi krajnjim korisnicima uslugu širokopojasnog pristupa internetu, odnosno pristup nepokretnoj mreži u kraćem roku, u usporedbi s operatorima na koje utječe ponašanje HT-a na veleprodajnoj razini, s obzirom da je tim operatorima mjerodavna veleprodajna usluga neophodna za pružanje usluga na povezanom maloprodajnom tržištu. Nadalje, primjenom taktika odgađanja na mjerodavnom veleprodajnom tržištu, HT bi bio u mogućnosti što dulje održavati svoj tržišni udjel na povezanom maloprodajnom tržištu, odnosno pri pružanju usluga širokopojasnog pristupa internetu i pristupa nepokretnoj mreži.

Isto tako, razvojem mreža nove generacije i zamjenom bakrene parice djelomično ili u potpunosti svjetlovodnim kabelom, HT bi mogao, u odsustvu regulacije, primjenjivati taktike odgađanja na način da neće pružiti veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji, odnosno uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji temeljem svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke, u isto vrijeme u koje će na maloprodajnoj razini nuditi

kvalitetnije, ali istovrsne usluge na temelju mreža nove generacije. Na taj način, HT bi mogao biti u mogućnosti na maloprodajnoj razini, do uvođenja odgovarajućih veleprodajnih usluga, koristiti prednosti prvog ulaska tako što će jedini biti u mogućnosti širem broju korisnika nuditi naprednije usluge bolje kakvoće, te će na taj način prenijeti značajnu tržišnu snagu s mjerodavnog veleprodajnog tržišta na povezano maloprodajno tržište. Takvim ponašanjem, HT će jačati svoj tržišni položaj na povezanom maloprodajnom tržištu, a što u krajnjem slučaju može dovesti i do ponovne uspostave monopola.

6.4.2.3. Neopravdani zahtjevi

Neopravdani zahtjevi predstavljaju sve uvjete ugovora o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji koji nisu neophodni za pružanje iste. Takvi zahtjevi neopravdano povećavaju troškove i oduzimaju vrijeme postojećih i potencijalnih konkurenata koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu kako bi pružali usluge na povezanom maloprodajnom tržištu, a gdje se natječu s maloprodajnim dijelom ili povezanim društvima operatora sa značajnom tržišnom snagom. Operator sa značajnom tržišnom snagom bi, u odsustvu regulacije, mogao koristiti razne oblike neopravdanih zahtjeva kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove postojećih i potencijalnih konkurenata.

Agencija smatra da bi HT bio u mogućnosti, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, operatorima koji koriste ili namjeravaju koristiti mjerodavnu veleprodajnu uslugu HT-a za pružanje usluga na povezanoj maloprodajnoj razini gdje se natječu s HT-ovim maloprodajnim dijelom i njegovim povezanim društvima, nametnuti razne oblike neopravdanih instrumenata osiguranja plaćanja, s obzirom na uvjete i iznos, te bi mogao neopravdano poticati korištenje skupljih tehnologija i materijala (npr. vrstu kabela) za pružanje veleprodajne usluge ili bi mogao nametati izbor vanjskih izvođača pri realizaciji kolokacijskog prostora, sve u svrhu povećanja troškova postojećih i potencijalnih konkurenata, a što bi dovelo do prenošenja značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište.

Isto tako, HT bi mogao tražiti informacije potrebne za pružanje veleprodajne usluge, kao što su npr. informacije o ciljanim krajnjim korisnicima, iznad razine koja je potrebna, odnosno ekonomski i tehnički opravdana pri pružanju veleprodajne usluge. Takve informacije o krajnjim korisnicima, HT bi mogao iskoristiti kako bi za tog istog krajnjeg korisnika mogao kreirati uslugu koja bi odgovarala tom krajnjem korisniku s ciljem da pridobije istog, a što bi opet dovelo do prenošenja značajne tržišne snage i jačanja njegovog tržišnog položaja na povezanoj maloprodajnoj razini.

6.4.2.4. Neopravdano korištenje informacija o konkurentima

U ovom slučaju riječ je o svim mogućim postupcima operatora sa značajnom tržišnom snagom u kojima koristi podatke koje mu u okviru pružanja veleprodajnih usluga daju postojeći ili potencijalni konkurenti na veleprodajnoj i maloprodajnoj razini i korištenje istih kako bi se povećalo troškove konkurenata ili smanjila zarada na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu.

U odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata, a koje bi mogao koristiti za potrebe svog maloprodajnog dijela ili potrebe povezanih društava i to na način da pripremi posebne uvjete za pojedine krajnje korisnike kako bi ih motivirao da ne promijene operatora, a što bi moglo dovesti do smanjenja maloprodajnih prihoda konkurenata, na način da krajnji korisnici odustanu od prelaska, ili do povećanja troškova konkurenata (npr. dodatni marketinški troškovi za privlačenje korisnika).

Na navedeni način HT bi ostvario prednosti pred ostalim konkurentima i to tako što bi iskoristio svoju značajnu tržišnu snagu na veleprodajnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta i istu prenio na pripadajuće maloprodajno tržište te na taj način, u konačnici, doveo po povećanja troškova ostalih operatora, problema u poslovanju i vjerojatnog izlaska s tržišta.

6.4.2.5. Diskriminacija kakvoćom usluge

Prepreka tržišnom natjecanju diskriminacijom kakvoćom usluge je moguća u slučajevima u kojima operator sa značajnom tržišnom snagom utječe na povećanje troškova postojećih ili potencijalnih konkurenata ili smanjivanje zarade na maloprodajnoj razini na način da ih dovede u neravnopravan položaj kakvoćom pružanja usluge. Naime, u odsustvu regulacije, operator sa značajnom tržišnom snagom bi mogao vršiti diskriminaciju kakvoćom usluga i to na način da nudi veleprodajnu uslugu koja je neophodna za pružanje maloprodajne usluge s parametrima kakvoće lošijim od usluge koju nudi svome maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima.

Diskriminacijom kakvoćom veleprodajne usluge operator sa značajnom tržišnom snagom ima izravan utjecaj na kakvoću usluge koja se pruža krajnjim korisniku, a na što je korisnik posebno osjetljiv, što dovodi do nezadovoljstva i gubitka povjerenja krajnjih korisnika u operatora koji im nudi uslugu. Nadalje, kakvoća usluge je bitan čimbenik pri optimizaciji i racionalizaciji troškova operatora.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao na različite načine utjecati na kakvoću te uklanjanje mogućih kvarova pri pružanju mjerodavne veleprodajne usluge i povezanih sadržaja (npr. posrednih kabela, prijenosnih kabela, napajanja električnom energijom itd.). Tako bi HT mogao odugovlačiti s otklonom kvara pri pružanju usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji neovisno o primijenjenoj tehnologiji. Nadalje, u slučaju da se usluga krajnjem korisniku pruža putem kabela koji mu ne može osigurati odgovarajuću kvalitetu, te da se isti žali na kakvoću usluge, HT bi mogao, u odsustvu regulacije, uspostaviti bolju kvalitetu usluge zamjenom kabela u kraćem vremenskom roku ako se radi o vlastitom krajnjem korisniku, nego kada se radi o krajnjem korisniku kojemu uslugu pruža drugi operator temeljem veleprodajne usluge HT-a.

Takvo postupanje dovodi do sljedećih posljedica. Naime, postojeći ili potencijalni konkurenti gube povjerenje krajnjih korisnika, a što može rezultirati prestankom korištenja usluge operatora od strane krajnjih korisnika, a time i nižim zaradama operatora na maloprodajnom tržištu. Slijedom navedenog, HT bi mogao prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu te jačati svoj tržišni položaj na vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu, a što bi dovelo do neučinkovitog tržišnog natjecanja nauštrb krajnjih korisnika.

6.4.2.6. Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji

Pod navedenom diskriminacijom Agencija smatra diskriminacije poput diskriminacije u tehničkim uvjetima ili upravljanju i održavanju usluge pristupa. Naime, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati konkurenciju i na ostalim osnovama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.

Iako prethodno spomenuti oblici diskriminacije nisu spomenuti u 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koji su prema dokumentu ERG (06) 33 prepoznati u praksi, Agencija je mišljenja da bi, u odsustvu regulacije, HT bio u mogućnosti diskriminirati ostale operatore i na drugim osnovama koje nisu povezane s cijenama.

6.4.3. Prenosnje značajne tržišne snage na osnovama vezanim uz cijene

6.4.3.1. Diskriminacija na osnovi cijena

Prepreka tržišnom natjecanju obrađena u ovom dijelu odnosi se na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom nudi veleprodajnu uslugu neophodnu za pružanje određene maloprodajne usluge po različitim cijenama svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima u odnosu na postojeće i potencijalne konkurente na povezanom maloprodajnom tržištu.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao primjenom diskriminacije na osnovi cijena nuditi veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji (neovisno o primijenjenoj tehnologiji) operatorima s kojima se natječe na povezanom maloprodajnom tržištu po cijenama višim od onih po kojima tu istu uslugu pruža svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima. Takvim ponašanjem, HT bi mogao utjecati na poslovne rezultate ostalih operatora koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu kako bi na povezanom maloprodajnom tržištu pružali usluge širokopojasnog pristupa internetu i pristupa nepokretnoj mreži.

Postavljanjem cijene iznad cijene po kojoj tu istu uslugu nudi svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, HT bi mogao prenijeti svoju tržišnu snagu na vertikalno povezano maloprodajno tržište. Naime, HT bi kroz svoj maloprodajni dio, odnosno povezana društva, mogao nuditi uslugu po određenim maloprodajnim cijenama. Drugi operatori, da bi bili konkurentni, morali bi ponuditi uslugu pod istim, pa i nižim cijenama, a pri čemu ne bi mogli ostvariti zaradu, pa čak i u određenim slučajevima ne bi bili u mogućnosti uz veleprodajni trošak pokriti i maloprodajne troškove. Drugim riječima, razina maloprodajnih cijena s kojima bi se morali natjecati ostali operatori u kombinaciji s postavljenim veleprodajnim cijenama dovela bi do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*) odnosno, dugoročno, do neučinkovitog tržišnog natjecanja i izlaska drugih operatora s tržišta.

6.4.3.2. Unakrsno subvencioniranje

Prepreka tržišnom natjecanju koja je obrađena u ovom dijelu odnosi se na situaciju u kojoj postoje dva različita tržišta i dvije različite cijene na navedenim tržištima. Operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu na kojem ima navedeni status može, u odsustvu regulacije, naplaćivati cijenu iznad troška kako bi na povezanom maloprodajnom tržištu mogao pružiti cijenu ispod troškova što bi dovelo do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*) i na taj način prenijeti značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta na povezano maloprodajno tržište.

Agencija smatra da bi HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji i vertikalno integrirani operator, u odsustvu regulacije, mogao nuditi veleprodajnu uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji (neovisno o primijenjenoj tehnologiji) iznad troška, te na taj način povisiti troškove operatora koji koriste navedenu uslugu, a u isto vrijeme nuditi usluge širokopojasnog pristupa internetu i pristupa nepokretnoj mreži na maloprodajnoj razini po cijenama koje su ispod troška.

Takvo postupanje HT-a dovelo bi do istiskivanja cijena (eng. *price squeeze*), te bi natjeralo operatore koji koriste mjerodavnu veleprodajnu uslugu, kako bi pružali usluge na povezanoj maloprodajnoj razini, da trpe gubitke, a što bi ih u konačnici natjeralo da napuste tržište. S druge strane, HT bi bio u mogućnosti prenijeti značajnu tržišnu snagu s tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji na povezano maloprodajno tržište i jačati svoj tržišni položaj, a što bi imalo negativne učinke na učinkovito tržišno natjecanje.

7. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

Ako Agencija u postupku određivanja i analize tržišta iz članka 54. ZEK-a utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, donijet će odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu u skladu sa člankom 55. ZEK-a, kojom će odrediti, zadržati ili izmijeniti određene regulatorne obveze iz članka 58. do 65. ZEK-a, a koje su kako slijedi:

- Obveza transparentnosti
- Obveza nediskriminacije
- Obveza računovodstvenog razdvajanja
- Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže
- Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- Nadzor maloprodajnih cijena usluga
- Najmanji skup iznajmljenih vodova
- Odabir i predodabir operatora

Agencija će odrediti regulatorne obveze operatoru sa značajnom tržišnom snagom na osnovu postojećih i mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja definiranih poglavljem 6. ovog dokumenta, a kako bi se operatoru sa značajnom tržišnom snagom onemogućila zlouporaba položaja značajne tržišne snage i utjecaja na djelotvorno tržišno natjecanje kako je definirano u poglavlju 6. ovog dokumenta.

Regulatorne obveze određene u skladu sa ZEK-om moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a. Svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom Agencija mora odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu.

Agencija smatra da bi se načelo razmjernosti najbolje moglo zadovoljiti ako se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje će najbolje riješiti postojeće i potencijalne prepreke razvoju tržišnog natjecanja odnosno da se svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrede one regulatorne obveze koje po svojoj značajnoj tržišnoj snazi i zaslužuje.

7.1. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji

Nakon što se u poglavlju 6.4. ovog dokumenta prepoznalo i detaljno obrazložilo sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se u odsustvu regulacije, a u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, mogle pojaviti na mjerodavnom tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, Agencija u nastavku predlaže regulatorne obveze koje bi, u skladu s principima prethodne regulacije, mogle najbolje riješiti navedene probleme na tržištu i biti u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a.

Na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, Agencija predlaže sljedeće regulatorne obveze trgovačkom društvu HT kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže
- obveza nediskriminacije
- obveza transparentnosti
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- obveza računovodstvenog razdvajanja

7.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže⁵⁹

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatoru obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture i opreme. Agencija može operatorima odrediti navedenu obvezu osobito ako smatra da bi uskraćivanje pristupa ili koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga. Agencija može odrediti i dodatne uvjete koji se odnose na ispunjavanje načela pravičnosti, razložnosti i pravodobnosti.

Agencija smatra, a kao što je opisano u poglavlju 6.4.1. ovog dokumenta, da bi uskraćivanje pristupa ili koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, te bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga.

Isto tako, Agencija je, na osnovi prijave kršenja kao i brojnih drugih obavijesti operatora i krajnjih korisnika na tržištu, utvrdila da se alternativni operatori u praksi susreću s brojnim smetnjama (onemogućavanje pristupa informacijama o postojanju uređaja za višestruko iskorištenje bakrene parice u pristupnoj mreži, zaračunavanje dodatnih ovisnih troškova, zaračunavanje nerazumno visokih troškova materijala, način naplate električne energije, odbijanje zahtjeva za pristup izdvojenoj lokalnoj petlji bez osnovanosti, odnosno bez provedenih odgovarajućih ispitivanja, kašnjenje prilikom izdvajanja petlji, kašnjenje prilikom otklanjanja kvarova, kašnjenja prilikom uspostave kolokacija, odnosno rješavanju reklamacija), a što predstavlja dodatni razlog da je predložena obveza nužna kako bi se omogućilo djelotvorno tržišno natjecanje.

Stoga, Agencija smatra, a kako bi se izbjeglo ponašanje operatora sa značajnom tržišnom snagom definirano u poglavlju 6.4.1. i poglavlju 6.4.2.2. ovog dokumenta te sve slične prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi na isti način dovesti do istih rezultata na tržištu, da je HT-u potrebno odrediti obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture te u okviru određivanja navedene obveze, a u skladu s člankom 61. stavkom 3. ZEK-a, Agencija predlaže odrediti HT-u sljedeće:

- da trećoj strani pruži pristup posebnim dijelovima mreže i/ili opreme, uključujući izdvojeni pristup lokalnoj petlji i potpetlji obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, te pristup pripadajućim sadržajima potrebnih za potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji, odnosno potpetlji;

⁵⁹ Članak 12. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

- da pregovara u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup i, u okviru ove obveze, obvezu odgovora na svaki razuman zahtjev;
- da ne ukida već odobreni pristup izdvojenoj lokalnoj petlji;
- da osigura zajedničko korištenje prostora ili druge oblike zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, uključujući osobito zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza;
- da omogućiti pristup sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednog tržišnog natjecanja u pružanju usluga.

U cilju rješavanja problema opisanih u poglavlju 6.4.1. ovog dokumenta, a u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkama 1. i 2. ZEK-a, Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti obvezu:

- da drugim operatorima pruža pristup izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji na temelju bakrene parice i pristup izdvojenoj lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke te pristup pripadajućim sadržajima potrebnih za potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji, odnosno potpetlji;
- da u dobroj vjeri pregovora s drugim operatorima koji traže pristup, na način da mora odgovoriti na svaki razuman zahtjev.

Operatori sa značajnom tržišnom snagom su ocjenjivanje razumnog zahtjeva obvezni „provoditi“ u skladu s predloženom obvezom nediskriminacije i tehničkim mogućnostima vlastite mreže.

Agencija smatra da bi pristup izdvojenoj lokalnoj potpetlji trebao biti omogućen na dva načina:

1. HT je obvezan na mjestima gdje je izdvojio lokalnu potpetlju za vlastite potrebe, odnosno gdje je ugradio svoj vanjski kabinet, osigurati prostor za realizaciju usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji, a to znači da HT treba osigurati prostor za završavanje posrednog kabela operatora. To je ekvivalentno osiguravanju prostora na MDF-u kod usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji. Operator u neposrednoj blizini kabineta HT-a može montirati svoj vanjski kabinet u skladu sa svim prethodno pribavljenim suglasnostima i dozvolama nadležnih vlasti. Isto tako operator mora osigurati priključak spomenutog vanjskog kabineta na elektroenergetsku mrežu radi napajanja svoje aktivne opreme (VDSL2 prijenosna tehnologija) koju ugrađuje u navedeni kabinet. Isto tako operator mora osigurati priključivanje spomenute opreme na svoju jezgrenu mrežu, pri čemu mu HT treba osigurati zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, odnosno omogućiti pristup DTK-om do vanjskog kabineta operatora ili neke druge sabirne točke u skladu s člankom 30. ZEK-a i Pravilnikom o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme⁶⁰. U slučaju da nema mjesta u kabelaškoj kanalizaciji, HT mora operatoru iznajmiti svjetlovodnu nit/svjetlovodne niti bez prijenosne opreme (eng. *dark fibre*). Ukoliko pak nema slobodnih svjetlovodnih niti, HT bi trebao osigurati pristup na bazi valne duljine (WDM pristup) preko niti koje HT koristi za svoje potrebe, a u svrhu povezivanja aktivne opreme operatora korisnika na mrežu.

⁶⁰ NN 154/2008

2. HT je obavezan omogućiti operatoru da na temelju svojih stručno utemeljenih poslovnih odluka ugradi vanjski kabinet u nekoj točki pristupne mreže HT, iako npr. HT u toj istoj točki nema ili ne namjerava izvršiti ugradnju svog vanjskog kabineta. Lokacija na kojoj će operator korisnik ugraditi vanjski kabinet mora udovoljiti određenim tehničkim uvjetima, a oprema koja će biti ugrađena u spomenuti kabinet mora osigurati u potpunosti integritet mreže, odnosno ne smije uvjetovati degradaciju usluga koje se pružaju iz centrale.

Na ovaj način će se stvoriti preduvjeti da pojedini korisnici dobiju onu vrstu širokopojsnih usluga koju inače ne bi mogli dobiti, te će se omogućiti povećanje ponude širokopojsnih usluga većem broju korisnika, poticati ulaganja u pristupni segment mreže i doprinijeti daljnjoj liberalizaciji telekomunikacijskog tržišta u Republici Hrvatskoj. Stoga, u slučajevima kada zamjena bakrene parice svjetlovodnim kabelom u pristupnom dijelu mreže nije ekonomski opravdana, za očekivati je da će se uvođenje novih širokopojsnih usluga temeljiti na konceptu skraćivanja bakrene parice i zamjene svjetlovodnim kabelom do vanjskog kabineta ili neke druge sabirne točke, koja će omogućiti ostalim operatorima da korištenjem navedenog koncepta, a uz potpuno očuvanje integriteta mreže, ponude naprednije, kvalitetnije i inovativne širokopojsne usluge tamo gdje im je to ekonomski opravdano. Sve troškove koji su s tim u vezi kao i sve potrebne suglasnosti za izgradnju kabineta snosi onaj operator koji je podnio zahtjev za takvu vrstu zahvata u pristupnoj mreži. Na ovaj način otvara se potencijalna mogućnost da korisnici koji imaju dugačku lokalnu petlju dobiju mogućnost koristiti kvalitetne širokopojsne usluge. Agencija smatra da ukoliko se ta problematika ne regulira na primjeren način, značajan prijenosni kapacitet ostat će neiskorišten, a veliki broj korisnika će izražavati svoje nezadovoljstvo s razinom ponuđenih širokopojsnih usluga.

Također, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 3. ZEK-a, Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti da ne ukida već odobreni pristup lokalnoj petlji, s obzirom da bi ukidanje već ostvarenog pristupa, moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su koristili uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a time i do prenošenja značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište.

Nadalje, Agencija smatra potrebnim odrediti obvezu HT-u da ne može ponuditi na maloprodajnoj razini usluge koje se temelje na FttX konceptu prije nego što na veleprodajnoj razini ne ponudi odgovarajuće veleprodajne usluge, odnosno pristup izdvojenoj lokalnoj potpetlji te pristup izdvojenoj lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke.

Nadalje, Agencija smatra da je, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 6. ZEK-a, potrebno odrediti obvezu HT-u da osigura zajedničko korištenje prostora ili druge oblike zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, uključujući osobito zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza.

Naime, s obzirom da je usluga kolokacije preduvjet za pristup izdvojenoj lokalnoj petlji, HT je obavezan osigurati zajedničko korištenje prostora (kolokaciju) i druge kapacitete potrebne za primjerenu instalaciju i povezivanje odgovarajuće opreme, koja omogućuje korištenje uslugom izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Kolokacija predstavlja pružanje usluge najma prostora i tehničkih sadržaja koji su potrebni za prikladan smještaj i povezivanje potrebne opreme operatora u svrhu korištenja uslugom pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji. Usluga kolokacije omogućava operatoru pristup određenoj izdvojenoj lokalnoj petlji na traženim

lokacijama glavnog razdjelnika, i to na način da operator smjesti potrebnu opremu za distribuciju ili koncentraciju prometa. U skladu sa navedenom obvezom, HT je obavezan operatorima omogućiti izbor vrste kolokacije pri čemu će HT biti obavezan uzimati u obzir zahtjeve operatora koje je moguće odbiti samo ako su za to dani objektivni i transparentni razlozi. Pružanje kolokacijskih usluga ovisit će o raspoloživosti prostornih resursa u objektima HT-a, odnosno na zemljištima HT-a.

HT trenutno osigurava operatoru uslugu kolokacije kako bi se operatoru omogućio izdvojeni pristup određenoj lokalnoj petlji HT-a na traženim lokacijama glavnog razdjelnika HT-a, i to na jedan od sljedećih načina:

1. Fizička kolokacija:
 - u zasebnim kolokacijskim sobama unutar zgrade gdje je smješten glavni razdjelnik HT-a,
 - izvan zgrade u vanjskom kabinetu, ali na zemljištu HT-a gdje se nalazi glavni razdjelnik HT-a, te
 - unutar prostorije glavnog razdjelnika HT-a (pod posebnim uvjetima sigurnosti).
2. Udaljena kolokacija – kolokacija u prostorijama ili vanjskim kabinetima koje je operator uspostavio ili unajmio na javnom ili privatnom vlasništvu u blizini lokacije na kojoj se nalazi glavni razdjelnik HT-a.
3. Virtualna kolokacija - kolokacija u prostorijama HT-a kod koje opremu operatora nužnu za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji smješta, instalira, održava i njome upravlja isključivo HT, a operator nema dozvolu pristupa navedenoj opremi.

S obzirom da je Agencija predložila odrediti HT-u obvezu da ne može ukinuti već odobreni pristup opremi, HT bi trebao i dalje nuditi navedene vrste kolokacije. U slučaju da na zatraženoj lokaciji glavnog razdjelnika nije moguća fizička ili virtualna kolokacija koju operator zahtijeva, HT može odbiti zahtjev operatora za fizičkom ili virtualnom kolokacijom, ali je obavezan operatoru omogućiti korištenje udaljene kolokacije.

Nadalje, Agencija predlaže odrediti HT-u obvezu da mora omogućiti uslugu kolokacije za potrebe pristupa lokalnoj potpetlji i pod istim uvjetima kao i kod usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Također u slučaju kolokacije za potrebe pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji, a kako je već u ovom poglavlju navedeno, HT bi trebao osigurati zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, odnosno omogućiti pristup DTK-om do vanjskog kabineta operatora ili neke druge sabirne točke u skladu s člankom 30. ZEK-a i Pravilnikom o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme. U slučaju da nema mjesta u kabelskoj kanalizaciji, HT bi trebao operatoru iznajmiti svjetlovodnu nit/svjetlovodne niti bez prijenosne opreme (eng. *dark fibre*). Ukoliko pak nema slobodnih svjetlovodnih niti, HT bi trebao osigurati pristup na bazi valne duljine (WDM pristup) preko niti koje HT koristi za svoje potrebe, a u svrhu povezivanja aktivne opreme operatora korisnika na mrežu. Osiguravanjem pristupa do potpetlje omogućit će se operatorima, koji grade vlastite pristupne mreže, da se još više približe krajnjem korisniku, a čime se potiču ulaganja u mrežu. Na taj način, Agencija želi povećati ulaganja u postojeću mrežnu infrastrukturu odnosno poticati inovacije u pristupnoj tehnologiji te posredno jačati razvoj elektroničkih komunikacijskih mreža, te na taj način krajnjim korisnicima osigurati mogućnost izbora između operatora koji pružaju širokopoljasne i govorne usluge.

Agencija smatra da bi HT, u prostoru fizičke kolokacije istovremeno trebao operatoru omogućiti jednake oblike elektroenergetskog napajanja kao što ih omogućuje samom sebi

odnosno svojim povezanim društvima (ovisno o raspoloživosti resursa, HT će osigurati maksimalnu potrošnju energije koju operator bude zahtijevao). Za instalacije vezane uz AC, HT bi trebao ostvarivati jednako neprekidno napajanje za operatora kao što se koristi za rad opreme HT-a na toj lokaciji.

U okviru obveze osiguravanja kolokacije HT bi trebao operatorima ponuditi najmanji prostor za fizičku i virtualnu kolokaciju, a koji je još primjeren za odgovarajuću instalaciju uređaja koje, s obzirom na svoj zahtjev, operator treba. Navedenom obvezom će se na taj način spriječiti plaćanje većih troškova zbog korištenja većeg prostora nego što je operatoru uistinu potrebno.

Nadalje, Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da novim operatorima omogući neometan pristup vlastitim posrednim kabelom između glavnog razdjelnika i posrednog razdjelnika, ali pri tome predmetni kabel mora biti izrađen i postavljene sukladno važećim zakonima i propisima iz područja elektroničkih komunikacija te sukladno svim mjerodavnim preporukama Međunarodne telekomunikacijske unije i Europskog instituta za telekomunikacijske standarde (ITU preporuka L.19, IEC standard 62255), a s ciljem održavanja cjelovitosti elektroničke komunikacijske mreže. Posredni kabel mora imati jednake električne karakteristike kao kabel kojim HT povezuje DSLAM na MDF, a to znači xDSL konstrukcija kabela (i to najmanje kabel tipa xDSL-30 MHz), s ekranom za unutarnju montažu kod kolokacije unutar zgrade, odnosno vanjsku montažu kod udaljene kolokacije. U ovom drugom slučaju kapacitet kabela ne bi trebao biti veći od 300 pari. Pri tome odabir izvođača te opremu može odrediti operator samostalno, dok HT provodi nadzor nad izvođenjem radova. Operator će biti odgovoran za funkcioniranje svojih prijenosnih kapaciteta i opreme i funkcioniranje usluga u sklopu svog sustava te treba poduzeti opravdane i nužne korake u svojim operativnim i provedbenim postupcima kako bi osigurao da sustav:

- ne ugrožava sigurnost i zdravlje zaposlenika ili krajnjih korisnika druge strane ili trećih strana,
- ne ošteti, ne ometa i ne uzrokuje pad kvalitete u radu sustava druge strane ili u sustavu treće strane.

Agencija smatra da je takva obveza nužna kako bi se spriječilo prenošenje značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište, jer se na taj način novim operatorima omogućuje izbor između različitih opcija te samim time utjecaj na vlastite troškove, a također se sprječava vezivanje usluga kolokacije s ekskluzivnim pravom HT-a da nabavlja, isporučuje i postavlja posredni kabel. Agencija smatra da je navedena mjera na tržištu pravedna, s obzirom da je HT prilikom povezivanja operatora koji imaju izgrađen svoj kolokacijski prostor zaračunavao troškove koji nisu bili razmjerni s obzirom na stvarnu cijenu kabela, te cijene pripadajućih radova. Na taj način Agencija želi spriječiti zaračunavanje nepotrebnih troškova drugim operatorima, odnosno ponašanje opisano u poglavlju 6.4.2.3. ovog dokumenta koje govori o neopravdanim zahtjevima, a samim time i osigurati povećanje konkurentnosti na maloprodajnom tržištu.

Isto tako, za sve radove za koje HT koristi vanjske izvođače prilikom realizacije kolokacijskog prostora (kabelmonterskih radovi), HT mora omogućiti da operator samostalno odabere izvođača (izvođač HT-a ili neki drugi izvođač) na temelju vlastitih poslovnih odluka. U slučaju da operator unajmi vlastite izvođače, navedene radove mora nadzirati djelatnik HT-a. Za sve radove koje izvode djelatnici HT-a prilikom realizacije kolokacijskog prostora, HT je obvezan, u standardnoj ponudi, objaviti troškovnik predmetnih radova, a kako bi isto bilo transparentno svim operatorima prilikom plaćanja troškova pripreme i stavljanja na

raspolaganje kolokacijskog prostora. Agencija smatra da bi HT trebao naplaćivati cijene za pružanje usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima u skladu s načelima transparentnosti, nediskriminacije, objektivnosti i troškovne usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i razumnu stopu povrata na ulaganja. Za dokazivanje utemeljenosti cijena tih usluga na navedenim troškovima odgovoran je HT koji pruža uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.

Nadalje, Agencija smatra da je, u skladu s člankom 61. stavkom 3. točkom 8. ZEK-a potrebno HT-u odrediti obvezu da omogući pristup operativnim IT sustavima podrške sukladno međunarodnim standardima, preko WEB sučelja s odgovarajućom sigurnosnom zaštitom, a putem kojeg je, s najviše 2-satnim periodom ažuriranja trenutnog statusa, omogućen pristup sljedećim informacijama:

- informacijskom sustavu praćenja zahtjeva operatora korisnika za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji (uspješno izdvajanje lokalne petlje, odbijanje izdvajanja lokalne petlje),
- zahtjevima operatora korisnika za popravak kvara, statusu i stanju eskalacije popravka kvara operatora korisnika,
- statusu kod pružanja usluge kolokacije operatoru korisniku,
- informacijama o fakturiranju usluga operatoru korisniku,
- informacijama o postojanju sekundarne opreme za višestruko korištenje parice u pristupnoj mreži HT-a (informacija je li pojedina parica realizirana aktivnom opremom ili ne).

Agencija, u skladu s člankom 61. stavkom 4. ZEK-a, u pogledu naloženih obveza smatra potrebnim HT-u odrediti i dodatne uvjete koji se odnose na ispunjavanje načela pravičnosti, razločnosti i pravodobnosti, predlaže HT-u odrediti obvezu da osigura osnovnu razinu ostvarivanja usluge – SLA (eng. *Service Level Agreements*), između ostalog poštivanje sljedećih rokova pri pružanju usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i povezanih sadržaja, i to na sljedeći način:

- HT mora razmotriti svaki zaprimljeni zahtjev za sklapanje ugovora, koji je izrađen u skladu s uvjetima iz standardne ponude, te sklopiti ugovor s operatorom korisnikom u roku od 15 dana od dana zaprimanja tog zahtjeva;
- HT ima obvezu pregovaranja s operatorom korisnikom u svrhu rješavanja zahtjeva za sklapanje ugovora o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji. Ako se ne može postići dogovor o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji između HT-a i operatora korisnika u roku od 30 dana od dana zaprimanja zahtjeva za sklapanje ugovora o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji, operatori uključeni u pregovore o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji mogu se s tim zahtjevom obratiti Agenciji;
- ako HT utvrdi da zaprimljeni zahtjev za izdvajanje lokalne petlje ne sadrži sve potrebne podatke, u roku od 5 radnih dana zatražit će od operatora korisnika dopunu tog zahtjeva;
- HT mora pružiti operatoru korisniku pristup izdvojenoj lokalnoj petlji u roku od najviše 10 radnih dana od dana zaprimanja potpunog zahtjeva za izdvajanje pripadajuće lokalne petlje. Postojeća lokalna petlja koja se trenutno ne koristi bit će realizirana u roku od 20 radnih dana od dana zaprimanja potpunog zahtjeva za

- izdvajanje pojedine lokalne petlje. Novo realiziranu lokalnu petlju potrebno je označiti s odgovarajućom oznakom koja se odnosi na određenog operatora korisnika i identifikacijsku oznaku (ID) izdvojene lokalne petlje;
- u slučaju zaprimanja zahtjeva za potpuni pristup izdvojenoj lokalnoj petlji i prijenos telefonskog broja pretplatnika, za kojeg se zahtijeva pristup izdvojenoj lokalnoj petlji, HT mora vremenski uskladiti datume realizacije obje usluge vodeći računa o rokovima i za jednu i drugu uslugu;
 - HT će na zahtjev operatora korisnika koji već ima implementiranu kolokaciju za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji na lokaciji lokalne pristupne točke za međupovezivanje, bez odgađanja omogućiti implementaciju kolokacije za usluge međupovezivanja, na način da se za potrebe međupovezivanja može koristiti postojeći zakupljeni prostor u kolokaciji koji se koristi za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, već instalirani telekomunikacijski ormar te postojeće napajanje električnom energijom i klimatizacija. U tom slučaju uspostave kolokacije za usluge međupovezivanja na lokaciji na kojoj je već uspostavljena kolokacija za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, operator korisnik je u cijelosti odgovoran za prekid usluga međupovezivanja koje je nastupilo uslijed ispada mrežnog napajanja opreme operatora korisnika;
 - na zahtjev operatora korisnika, HT treba ponuditi klimatizaciju kolokacijske prostorije uz dodatnu naknadu. U svom zahtjevu operator korisnik mora naznačiti disipaciju snage svoje opreme kao i najaviti disipaciju snage u slučaju nadogradnje opreme. HT treba u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva operatora korisnika, dostaviti ponudu za ugradnju klimatizacije u kolokacijski prostor. HT treba u roku od 30 dana od dana primitka prihvaćene ponude od strane operatora korisnika, izvršiti ugradnju klimatizacije u kolokacijski prostor. Operatoru korisniku mora biti omogućeno da sam odabere dobavljača klimatizacijskih uređaja na temelju vlastitih poslovnih odluka kao izvođača radova postavljanja istih uz nadzor djelatnika HT-a. Na taj način Agencija želi spriječiti zaračunavanje nepotrebnih troškova drugim operatorima, a samim time i osigurati povećanje konkurentnosti na maloprodajnom tržištu;
 - HT će u pisanom obliku odgovoriti na prethodni zahtjev za informaciju o lokalnoj petlji u roku od 6 radnih dana po primitku prethodnog zahtjeva. U svom odgovoru HT će izvijestiti operatora korisnika o dostupnosti, duljini dužina, tehničkim značajkama (promjer vodiča, tip izolacije, radni kapacitet, struktura po segmentima ukoliko lokalna petlja nije homogena te faktor iskoristivosti za korišteni kabel) i to zasebno za svaku zatraženu lokalnu petlju;
 - u svrhu osiguranja kontinuiteta vlastitog poslovanja s jedne strane i podržavanja procesa operatora korisnika s druge strane HT će ponuditi operatoru korisniku, na njegov zahtjev u roku od 15 dana od dana zaprimanja istog, pristup operativnim IT sustavima podrške sukladno međunarodnim standardima;
 - maksimalno vrijeme za otklanjanje kvara je dva dana (48 sati) od trenutka započinjanja otklanjanja kvara.
 - HT mora elektronskim putem smjesta obavijestiti operatora o ukklanjanju kvara/smetnje o kojoj ga je obavijestio, te pri tome dostaviti detaljan opis kvara i

- izvršenog posla. HT mora dokazati da kvar ne ulazi u područje njegove odgovornosti, već područje odgovornosti operatora. Agencija smatra da je određivanje navedene obveze nužno jer operator na osnovi uklonjene kvara/smetnji izvodi daljnje aktivnosti prema krajnjem korisniku. U slučaju da HT odmah ne obavijesti operatora o uklanjanju kvara/smetnji to znači da se operatoru zbog neznanja odugovlači postupak uklanjanja kvara/smetnji kod njegovog krajnjeg korisnika što slabi njegovu konkurentnost na maloprodajnom tržištu.
- prije sklapanja ugovora o usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji s HT-om, operator korisnik može zatražiti u pisanom obliku od HT-a informacije o lokacijama glavnog razdjelnika namijenjenim za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, pod uvjetom dostave potpisane izjave o povjerljivosti od strane operatora korisnika. HT će u roku od 5 radnih dana od dana zaprimanja inicijalnog upita dostaviti u pisanom obliku sljedeće informacije:
 - zemljopisni položaj zatraženog glavnog razdjelnika,
 - broj kanala po lokaciji glavnog razdjelnika,
 - pozivni broj javne komutirane telefonske mreže,
 - zemljopisnu pokrivenost po pojedinom glavnom razdjelniku HT-a, u obliku zemljopisnih karata ili popisu ulica koje su pokrivene pojedinim glavnim razdjelnikom HT-a.
 - HT je obvezan razmotriti svaki zaprimljeni zahtjev za kolokaciju ili za proširenje kolokacije, koji sadrži sve podatke i izrađen je u skladu s uvjetima iz standardne ponude, te dostaviti pisanu ponudu za kolokaciju ili za proširenje kolokacije operatoru korisniku u roku od 30 dana od dana zaprimanja tog zahtjeva. HT će operatoru korisniku dostaviti specificiranu ponudu za kolokaciju i/ili za proširenje kolokacije u pisanom obliku ukoliko je kolokacija i/ili za proširenje kolokacije moguće sukladno zahtjevu operatora korisnika, ili pisanu obavijest iz kojih razloga zatražena kolokacija i/ili za proširenje kolokacije na traženoj lokaciji nije moguće, te u roku od 15 dana od dana odbijanja zahtjeva operatoru korisniku dati detaljno obrazloženje razloga odbijanja te, ako postoje tehničke mogućnosti, predložiti drugu vrstu kolokacije. Kopiju navedenog dopisa o odbijanju zahtjeva HT će poslati nadležnom regulatornom tijelu;
 - u slučaju odbijanja zahtjeva za kolokaciju zbog razloga što kolokacija, niti zajednička uporaba opreme nisu dostupne u trenutku podnošenja zahtjeva operatora korisnika za kolokaciju, zato što HT nije više u mogućnosti pružiti pristup toj opremi i/ili prostorijama zbog obveza koje proizlaze iz prethodno sklopljenih ugovora s drugim operatorima korisnicima, HT je obvezan u roku od 10 dana od dana primitka zahtjeva dostaviti operatoru korisniku obavijest o odbijanju zahtjeva. HT će, ako je to tehnički ostvarivo, dostaviti operatoru korisniku uz detaljno obrazloženje razloga odbijanja zahtjeva, prijedlog druge vrste kolokacije ili zajedničke uporabe opreme, u roku od 15 dana od dana odbijanja zahtjeva. Operatoru korisniku koji najkasnije u roku od 30 dana prihvati drugu vrstu kolokacije ili zajedničke uporabe opreme, HT će najkasnije u roku od 5 dana od primitka obavijesti o prihvatanju prijedloga druge vrste kolokacije ili zajedničke uporabe opreme, dostaviti pripadajuću ponudu;
 - operator korisnik mora u roku od 30 dana od dana zaprimanja ponude za kolokaciju obavijestiti u pisanom obliku operatora sa značajnom tržišnom snagom o prihvatanju ili odbijanju te ponude;

- rok za uspostavu kolokacije ovisi o vrsti tražene kolokacije (fizičke, udaljene ili virtualne), no isti ne može biti dulji od 60 dana od dana primitka obavijesti operatora korisnika o prihvaćanju ponude za kolokaciju, odnosno u slučaju uspostave proširenja kolokacije rok za uspostavu neće biti dulji od 30 dana od dana primitka obavijesti operatora korisnika o prihvaćanju ponude za proširenje kolokacije, pod uvjetom da je operator korisnik prethodno izvršio plaćanja, odnosno ishodio izabrani instrument osiguranja plaćanja. Ako je za postavljanje kolokacijske opreme i/ili izgradnju kolokacijskih prostorija potrebno pribaviti građevinsku dozvolu, rok za uspostavu kolokacije počinje teći od dana konačnosti građevinske dozvole. U roku od najviše 15 dana od dana zaprimanja obavijesti o prihvaćanju ponude, HT i operator korisnik će potpisati ugovor o pružanju kolokacijskih usluga koji će obuhvatiti sve kolokacije koje su dogovorene između HT-a i operatora korisnika, zajedno s naznačenim rokom za dostavu izabranog instrumenta osiguranja plaćanja. HT će najkasnije u roku od 5 radnih dana od dana primitka potpisanog ugovora o pružanju kolokacijskih usluga od strane HT-a izdati operatoru korisniku predračun za ugovorene kolokacije. Rok za plaćanje izdanog predračuna za ugovorene kolokacije iznosi 8 radnih dana od dana izdavanja predračuna od strane HT-a;
- HT mora na zahtjev operatora omogućiti jednake oblike električnog napajanja u kolokacijskim prostorima kao što ih omogućuje sebi i svojim povezanim društvima;
- HT mora na zahtjev operatora omogućiti virtualnu kolokaciju gdje nije potrebna izgradnja fizičkog prostora, a uređaji se postavljaju u postojeći prostor HT-a;
- u slučaju da nema slobodnog prostora za fizičku kolokaciju, HT mora na zahtjev operatora omogućiti povezivanje s udaljenom kolokacijom za koju će se pobrinuti operator korisnik;
- HT mora u roku od 4 mjeseca na zahtjev operatora omogućiti instalaciju brojila za mjerenje stvarne upotrebe struje za sve već izgrađene kolokacijske prostore;
- HT mora u roku od 30 dana od dana primopredaje kolokacijskog prostora unaprijed uplaćeni iznos za pripremu i stavljanje na raspolaganje kolokacijskog prostora uskladiti sa stvarnim troškovima na način da operatorima izvrši povrat viška uplaćenih sredstava. Prilikom izrade procjene ukupnih troškova u ponudi za kolokacijske usluge, HT je obvezan koristiti jedinične cijene materijala iz izlaznih stavki svog službenog financijskog sustava na dan izrade ponude. S obzirom da se radi o procjeni troškova pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskog prostora, Agencija smatra da je navedenu obvezu potrebno odrediti radi usklađivanja plaćenih troškova sa stvarnim troškovima za pripremu i stavljanje na raspolaganje kolokacijskog prostora, a sve u svrhu zaštite interesa HT-a i operatora korisnika. S obzirom da operatori korisnici temelje svoje planove poslovanja i na temelju pripadajućih veleprodajnih troškova, na taj način se izbjegava da HT, generirajući jednokratne (neopravdane) troškove na strani operatora korisnika, utječe na odluku operatora o prihvaćanju ponude za kolokaciju, a samim time otežava liberalizaciju tržišta. Naime, kolokacijske usluge su nužan preduvjet za korištenje usluge pristupa izdvojene lokalne petlje, putem koje operator korisnik može nuditi vlastite usluge svojim korisnicima.

Postojećom Standardnom ponudom za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji HT ima propisane obveze prema operatorima, kao što su isporuka usluga kolokacije/proširenja kolokacija, isporuka pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, otklanjanje kvarova, te povezano s time definirane su i određene naknade u slučaju kršenja tih obveza (neispunjavanja definiranih rokova). Iako rokovi za izvedbu već čine dio trenutne standardne ponude HT-a, Agencija smatra da ih je potrebno uključiti u predložene obveze, kako bi se omogućila poštenost, razumnost i pravednost ispunjavanja istih. HT bi naime odugovlačenjem pri ispunjavanju svojih obveza određenih odlukom iz članka 56. stavka 2. ZEK-a, mogao ograničiti ulazak novih operatora na tržište te utjecati na poslovanje postojećih operatora s obzirom da su isti u svom poslovanju pretežno ovisni o ponašanju HT-a. Tako bi u slučaju kašnjenja pri ispunjavanju obveza trpjeli krajnji korisnici operatora koji koriste usluge HT-a, a koji bi izgubili povjerenje u kvalitetu usluga konkurenata na njihovu štetu i na korist HT-a. Ometanje operatora na način da se obveze ne izvode u razumnom roku moglo bi se očitovati u predugim rokovima rješavanja upita ili osiguravanja usluga kolokacije, te odugovlačenjem postupka otklanjanja kvarova. Stoga je Agencija mišljenja da će HT određivanjem obveze plaćanja naknada za kašnjenje biti potaknut izvršiti svoje obveze u zadanim vremenskim rokovima, te će se spriječiti moguće ponašanje HT-a opisano u poglavlju 6.4.2.2. ovog dokumenta.

Slijedom navedenog, Agencija smatra potrebnim odrediti rokove izvedbe i naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga vezano uz obveze predložene HT-u, a što bi natjeralo HT da poštuje vremenske rokove izvedbe, a operatorima omogućilo da pravodobno pružaju usluge do krajnjih korisnika. Agencija predlaže odrediti samo naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga koje se odnose na osnovne obveze pri pružanju usluge, dok su kazne za nepoštivanje ostalih rokova određene sukladno odredbama ZEK-a. Stoga, Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti sljedeće naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga:

- HT je obavezan za svaku lokalnu petlju bez potrebe rada na lokaciji krajnjeg korisnika, isplatiti naknadu za svaki dan zakašnjenja u isporuci pojedinačne lokalne petlje, i to na način da za prvih 10 dana kašnjenja plaća ugovornu kaznu u visini 50% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje po danu zakašnjenja za svaki pojedini dan, te od 11. dana kašnjenja nadalje 150% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje za svaki pojedini dan;
- ukoliko HT ne dostavi operatoru ponudu za kolokaciju unutar propisanog roka obavezan je operatoru isplatiti za prvih 10 dana kašnjenja 500 kn po danu kašnjenja, a od 11. dana kašnjenja nadalje 1000 kn po danu zakašnjenja;
- HT je obavezan operatoru isplatiti za svaki dan kašnjenja u realizaciji kolokacije naknadu za kašnjenje i to na način da za prvih 10 dana kašnjenja operatoru obavezan plaćati 500 kn po danu kašnjenja, a od 11. dana kašnjenja nadalje 2500 kn po danu zakašnjenja;
- u slučaju zakašnjenja u otklanjanju kvarova unutar 48 sati od isteka maksimalnog predviđenog vremena za otklanjanje kvara HT je obavezan operatoru plaćati naknadu u visini iznosa jedne mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje, a za kašnjenje u otklanjanju kvara dužem od 48 sati, od isteka maksimalnog predviđenog vremena za otklanjanje kvara, dodatnih 20% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje po danu kašnjenja (počevši od isteka maksimalnog vremena za otklanjanje kvara).

Vezano za predložene naknade u slučaju zakašnjenja s isporukom usluga potrebno je naglasiti da su navedene već sastavni dio Standardne ponude za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji. Iznosi predložene naknade za svaki dan zakašnjenja u isporuci pojedinačne lokalne petlje, i to na način da za prvih 10 dana kašnjenja plaća ugovornu kaznu u visini 50% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje po danu zakašnjenja za svaki pojedini dan, te od 11. dana kašnjenja nadalje 150% mjesečne naknade za korištenje izdvojene lokalne petlje za svaki pojedini dan, povećani su odnosu na trenutno važeće, a sve s namjerom da se motivira HT da rješava probleme pristupa na odgovarajući i najbrži način. Naime, potrebno je napomenuti da prilikom kašnjenja pri isporuci pojedinačne lokalne petlje, operator korisnik osim stvarne štete ima i štetu u obliku izmakle dobiti, obzirom da se kontinuiranim kašnjenjem u isporuci pojedinačnih lokalnih petlji narušava kredibilitet operatora.

Kako bi se osigurala primjena nametnute osnovne razine SLA, Agencija predlaže određivanje HT-u obveze objavljivanja (indikatora) pokazatelja učinkovitosti na tromjesečnoj osnovi ili na zahtjev Agencije što je detaljno navedeno u dijelu obveze transparentnosti. Nadalje, Agencija smatra opravdanim, odrediti obvezu HT-u da obavijesti Agenciju o svim boljim uvjetima SLA (*advanced SLA*) koji HT možda pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora.

Međutim, Agencija smatra da regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, bez određivanja drugih regulatornih obveza, ne može riješiti prepreke razvoju tržišnog natjecanja prepoznate u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, te stoga Agencija smatra da je potrebno navedenu obvezu dopuniti drugim obvezama s ciljem djelovanja na sve potencijalne probleme.

7.1.2. Obveza nediskriminacije⁶¹

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu nediskriminacije u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom. Predmet ovog dokumenta je tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, temeljem čega Agencija HT-u određuje navedenu obvezu u vezi s pristupom.

Operator, kojemu je određena obveza nediskriminacije, prema članku 59. stavku 2. ZEK-a, osobito mora osigurati istovjetne uvjete u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge, te mora pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava.

Slijedom svega navedenog, Agencija HT-u određuje regulatornu obvezu nediskriminacije te, u skladu s navedenom regulatornom obvezom, HT, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu koje je predmet ovog dokumenta, mora:

- osigurati jednake uvjete⁶² u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge i

⁶¹ Članak 10. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

- pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osiguravaju za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava.

Agencija smatra da određivanje obveze pristupa i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture i opreme samo po sebi nije dovoljna mjera, s obzirom da HT može, unatoč toj obvezi, određenim ponašanjem opisanim u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, sebi i svojim povezanim društvima omogućiti bolje uvjete poslovanja, čime ugrožava tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini. Sukladno navedenom, regulatorna obveza nediskriminacije nadopunjuje obvezu pristupa kako bi se onemogućilo HT da pruža pristup pod diskriminirajućim uvjetima, a s ciljem omogućavanja djelotvornog tržišnog natjecanja.

Određivanjem regulatorne obveze nediskriminacije HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, Agencija smatra da će se riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi na isti način dovesti do istih posljedica na tržištu. Navedenom regulatornom obvezom rješavaju se prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se tiču diskriminacije na cjenovnoj osnovi i diskriminacije koja nije na cjenovnoj osnovi, a koje će dodatno biti riješene i određivanjem regulatorne obveze transparentnosti.

Nadalje, sukladno članku 58. ZEK-a, Agencija nije operatorima sa značajnom tržišnom snagom u mogućnosti odrediti obvezu objave standardne ponude ako se tim operatorima uz obvezu transparentnosti nije odredila i obveza nediskriminacije. Temeljem navedenog, a uzevši u obzir obrazloženja iz poglavlja 7.1.3. ovog dokumenta koja govore zašto je nužno za tržište da HT ima obvezu objave standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, Agencija predlaže HT-u odrediti i obvezu nediskriminacije.

Obvezom nediskriminacije će se osigurati da operatori imaju pravo na jednake uvjete usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji u jednakim okolnostima, jednake cijene, te na usluge i informacije iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

Pri tome informacije moraju biti predane u jednakim vremenskim rokovima i s istom razinom kvalitete kao što ih pruža svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima. HT je obavezan obavještavati sve operatore s kojima ima sklopljen ugovor o izdvojenom pristupu lokalnoj petlji o svim planiranim promjenama o mreži, odnosno o svim nacrtima modernizacije svoje mreže, na način da informacije budu predane u jednakom vremenu i budu iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

Nadalje, u okviru obveze nediskriminacije, Agencija smatra potrebnim obvezati HT da u slučaju odbijanja pojedinog zahtjeva operatora, HT mora operatoru dostaviti podatke o tome je li i kad je, s obzirom na pojedinu lokalnu petlju, predviđena nadogradnja mreže ili se planira otvaranje novih pristupnih točaka. U odsustvu regulacije, HT bi mogao uskratiti detaljne i pravodobne informacije o planiranim promjenama u mreži svojim postojećim i potencijalnim konkurentima, a što bi negativno utjecalo na poslovne planove i investicije tih operatora, s obzirom da ne bi bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. S druge strane

⁶² uvjeti, rokovi, cijene, informacije, itd.

HT bi si mogao osigurati prednost prvog ulaska, a čime bi poboljšao vlastiti položaj na maloprodajnom tržištu u odnosu na postojeće i potencijalne konkurente.

Isto tako, Agencija smatra potrebnim obvezati HT da pruža informacije o planiranim promjenama u mreži, kako bi operatori korisnici usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji bili u mogućnosti pravovremeno reagirati i prilagoditi se nastalim promjenama, a time i pravovremeno reagirati na maloprodajnoj razini. Stoga, Agencija smatra da je potrebno obvezati HT da obavještava operatore o planiranim promjenama u mreži najmanje godinu dana unaprijed od početka provedbe navedenih promjena. Planovi modernizacije pristupne mreže infrastrukturnog operatora kao što su: otvaranje novih pristupnih čvorova, preusmjeravanje dijela mreže na novi pristupni čvor i sl., moraju se u načelu izvoditi na način da postojeće usluge koje operatori pružaju svojim korisnicima ne budu ni u kojem slučaju ugrožene tj. moraju biti u potpunosti poštovana načela spektralne kompatibilnosti u pristupnoj mreži.

Isto tako, Agencija smatra potrebnim obvezati HT da pruža informacije o mreži, raspoloživim lokalnim petljama i nadogradnji mreže, kako bi se jednakim informiranjem operatora kao i HT-ovog maloprodajnog dijela i povezanih društva, spriječila situacija u kojoj bi se lokalne petlje nadograđivale za potrebe širokopojsnog pristupa samo u slučaju kad bi to bila potreba maloprodajnog dijela HT-a ili njegovih povezanih društva. S obzirom da HT već raspolaže informatiziranom bazom takvih podataka, a pristup takvim podacima omogućuje operatorima učinkovito poslovanje na tržištu, Agencija smatra da je ova obveza razmjerna cilju jer sprječava prenošenje značajne tržišne snage. Na taj način, drugi operatori će moći ravnopravno poslovati te dobivati jednake informacije kao i maloprodajni dio HT-a ili njegova povezana društva, a sve na korist krajnjih korisnika.

Agencija smatra da je regulatorna obveza nediskriminacije neophodna kako bi se na tržištu spriječila sva moguća diskriminacijska ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom koja su opisana u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, a koja bi, u slučaju da se dogode, najviše štete nanijela krajnjim korisnicima. Sprečavanjem svih diskriminacijskih ponašanja stvaraju se uvjeti u kojima je olakšan ulazak na tržište svim novim operatorima, a što je u cilju povećanja konkurencije na maloprodajnom tržištu. Ova regulatorna obveza omogućuje svakom operatoru na tržištu jednake informacije, rokove, uvjete, kvalitetu i cijene usluge kao što ih imaju i povezana društva i maloprodajni dio operatora sa značajnom tržišnom snagom koji nudi predmetnu uslugu.

S ciljem ispunjenja obveze nediskriminacije, Agencija smatra da je uz nju potrebno odrediti i primjenu obveze transparentnosti kao i nužnost donošenja obveza računovodstvenog razdvajanja kako bi se pratila učinkovitost same obveze nediskriminacije.

7.1.3. Obveza transparentnosti⁶³

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom, na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su osobito sljedeći podaci:

- računovodstveni podaci,
- tehničke specifikacije,

⁶³ Članak 9. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

- mrežne značajke,
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe,
- cijene.

Isto tako, sukladno odredbama članka 58. ZEK-a, Agencija može zatražiti od operatora, kojem je određena obveza nediskriminacije, objavu standardne ponude na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. Standardna ponuda mora biti podrobno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga.

Uzevši u obzir prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su detaljno objašnjene u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta, Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji, obvezu transparentnosti u vezi s pristupom.

Slijedom svega navedenog, Agencija HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na tržištu koje je predmet ovog dokumenta, predlaže odrediti regulatornu obvezu transparentnosti i to kako slijedi:

- HT mora objaviti standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima za sve usluge obuhvaćene definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge;
- standardna ponuda izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora biti podrobno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga;
- standardna ponuda mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge;
- HT mora Agenciji dostavljati detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) i to na tromjesečnoj razini ili po potrebi na zahtjev Agencije;
- HT mora Agenciji i drugim operatorima omogućiti pristup sustavu/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti - KPI (eng. *Key Performance Indicators*).

Svrha obveze transparentnosti je da svi operatori na mjerodavnom tržištu imaju mogućnost uvida u uvjete za korištenje usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji. Obveza transparentnosti se u potpunosti nadopunjuje s prethodno određenom obvezom nediskriminacije, te je nužna iz razloga što je usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji tehnički zahtjevna usluga. Stoga je izvođenje obveze nediskriminacije moguće samo u slučaju transparentnog prikaza svih informacija i uvjeta potrebnih za izdvojeni pristup lokalnoj petlji i potpetlji.

Nadalje, Agencija smatra da, s obzirom na tehničku složenost usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji, pristup potrebnim informacijama sam po sebi ne bi bio dovoljan, te je potrebno HT-u odrediti obvezu objave standardne ponude na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. U standardnoj ponudi moraju biti opisane usluge koje HT nudi u vezi s uslugom izdvajanja

lokalne petlje i potpetlje i usluge kolokacije, te ista mora biti podrobno raščlanjena u skladu s tržišnim potrebama te s njima povezanim uvjetima, uključujući cijene, razumno određene rokove i naknade u slučaju kašnjenja, sve u skladu s obvezama određenim odlukom iz članka 56. stavka 2. ZEK-a. Također, standardna ponuda mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge.

Nadalje, Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u da, nastavno na predloženo u obvezi pristupa, a vezano uz pružanje usluge najma svjetlovodne niti/svjetlovodnih niti bez prijenosne opreme, HT mora, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za navedenu uslugu, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima, odrediti uvjete, rokove i cijene vezano uz uslugu najma svjetlovodne niti/svjetlovodnih niti bez prijenosne opreme. Agencija može u posebnom postupku izmijeniti cijene navedene usluge ukoliko iste ne smatra razumnim i opravdanim.

Nadalje, Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u da, nastavno na predloženo u obvezi pristupa, a vezano uz pružanje pristupa na bazi valne duljine (WWDM pristup), HT mora, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu pristupa na bazi valne duljine, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima, odrediti uvjete, rokove i cijene usluge pristupa na bazi valne duljine (WWDM pristup). Agencija može u posebnom postupku izmijeniti cijene navedene usluge ukoliko iste ne smatra razumnim i opravdanim.

Također, Agencija smatra potrebnim odrediti obvezu HT-u da unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima definira „Statički plan upravljanja frekvencijskim spektrom“ s pripadajućim planom upravljanja paricama u pristupnoj mreži HT-a. Naime, osnovni tehnički problemi koji postaju sve značajniji prilikom uvođenja širokopolasnih tehnologija u primjenu kod bakrene pristupne mreže zahtijevaju plan upravljanja frekvencijskim spektrom u bakrenim kabelima s ciljem kontrole interferencija između sustava i ostvarivanja očekivanih mogućnosti postojeće infrastrukture za HT i operatore. Statički plan upravljanja frekvencijskim spektrom mora se temeljiti na pripadajućoj Studiji statičkog plana upravljanja frekvencijskim koja je rezultat znanstvenog istraživanja koje je proveo Fakultet elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu. Statički plan upravljanja frekvencijskim spektrom treba prvenstveno poboljšati iskoristivost postojeće parične kabelaške infrastrukture kako bi se ostvarile što veće prijenosne brzine potrebne za realizaciju širokopolasnih usluga. U slučajevima tehničkih smetnji uzrokovanih međusobnim djelovanjem opreme i tehnologija HT-a i opreme i tehnologija operatora, HT i operator uložiti će najbolje napore da riješe uočeni problem u dobroj vjeri i međusobnoj suradnji te uklone uzroke tehničkih smetnji. HT će redovito analizirati primjenu Statičkog plana i po potrebi predložiti promjene Agenciji.

Standardna ponuda mora sadržavati i uvjete korištenja usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji tipove i vrste prijenosnih tehnologija koje će biti moguće instalirati u potpetlji i pod kojim uvjetima, te pripadajuće rokove, naknade u slučaju kašnjenja i cijene.

Agencija utvrđuje da bi sukladno s naloženom obvezom nediskriminacije bilo potrebno HT-u naložiti obvezu oblikovanja standardne ponude tako da će iz iste biti vidljivo da operatorima omogućuje pristup informacijama preko informacijskog sustava. Agencija utvrđuje da naložena mjera HT-u nije prevelik teret jer je HT u vremenu izrade analize mjerodavnog tržišta raspolagao s informatiziranom bazom takvih podataka. Uz to je u današnjem vremenu

informatizirani način poslovanja i komuniciranja praksa koja povećava učinkovitost tvrtki. Agencija tvrdi da taj način sudjelovanja ima pozitivne učinke i na poslovanje HT-a. Isto tako, a kao što je već navedeno u poglavlju 7.1.1 ovog dokumenta, Agencija smatra da, za sve radove koje izvode djelatnici HT-a prilikom realizacije kolokacijskog prostora, HT treba objaviti troškovnik predmetnih radova, a kako bi isto bilo transparentno svim operatorima prilikom plaćanja troškova pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskog prostora.

Isto tako, Agencija smatra da HT mora u standardnoj ponudi definirati uvjete i prijelaza sa usluge *bitstream* pristupa na uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji.

Osnovni sadržaj standardne ponude, razina detaljnosti podataka i način objave standardne ponude propisan je Pravilnikom o standardnim ponudama koji je donijelo Vijeće Agencije i koji je stupio na snagu u ožujku 2009. godine.

Agencija smatra potrebnim odrediti rokove vezano uz objavu standardne ponude i to prema vrstama usluga koje čine mjerodavno tržište⁶⁴:

a) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju bakrene parice

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a, mora objaviti standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima. S obzirom da HT već ima Standardnu ponudu za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, temeljenu na obvezama iz ZOT-a, Agencija smatra da je rok od 30 dana dovoljan da se ugrade sve izmjene te da se tekst i sadržaj standardne ponude uskladi s regulatornim obvezama koje su određene ovim dokumentom, kao i s Pravilnikom o standardnim ponudama. Standardna ponuda HT-a ostaje nepromijenjena u svim onim dijelovima u kojima se regulatorne obveze nisu promijenile. U slučaju da Agencija utvrdi da je objavljena standardna ponuda u suprotnosti s naloženim obvezama ili da ista nije u skladu s odredbama ZEK-a, Agencija može zatražiti izmjenu iste.

b) Izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji. Također, u istom roku HT mora definirati uvjete korištenja zajedničkog prostora (kolokacija), zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge.

c) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke.

⁶⁴ Prema definiciji tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta.

Agencija jedanput godišnje provodi postupak izmjene standardnih ponuda u svrhu provedbe regulatornih obveza koje određuje u skladu s odredbama ZEK-a. Isto tako, u svrhu ostvarivanja regulatornih načela i ciljeva iz članka 5. ZEK-a, postupak izmjene standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima iznimno se može provesti i više puta tijekom godine. U slučaju izmjene standardne ponude temeljene na gore navedenim odredbama ZEK-a, Vijeće Agencije određuje da je HT obavezan objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji je određen odlukom kojom je završio proces započet sukladno članku 58. stavku 3. ZEK-a.

U slučaju da operator sa značajnom tržišnom snagom ili neki drugi operator želi pokrenuti postupak izmjene standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima, obavezan je o tome obavijestiti Agenciju koja će, u slučaju da zahtjev operatora smatra opravdanim, po članku 58. stavkom 3. ZEK-a pokrenuti postupak izmjene standardne ponude. U slučaju izmjene standardne ponude temeljene na gore navedenim odredbama ZEK-a, Vijeće Agencije određuje da je HT obavezan objaviti novi tekst standardne ponude u roku koji je određen odlukom kojom je završio proces započet sukladno članku 58. stavku 3. ZEK-a.

Agencija smatra da se objavom standardne ponude uklanjanju zapreke ulasku na tržište definirane poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta te se potiče ulazak novih operatora, a što istodobno povećava konkurenciju i tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini. Stoga, Agencija je mišljenja da je predložena obveza primjerena i razmjerna, s obzirom da bi HT, u odsustvu regulacije, mogao nepreglednim uvjetima i cijenama drugim operatorima nuditi različite uvjete i cijene od onih koje pruža svom maloprodajnom dijelu i svojim povezanim društvima. Dakle, objava standardne ponude je nužna obveza jer omogućuje transparentno djelovanje HT-a, a istovremeno dopunjuje obvezu nediskriminacije.

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti obvezu da Agenciji dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) i to na tromjesečnoj razini ili po potrebi na zahtjev Agencije. Agenciji mora biti omogućen pristup sustavu/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti - KPI (eng. *Key Performance Indicators*). Isto tako, Agencija smatra kako bi i drugi operatori trebali imati pristup KPI podacima vezanima za njihove aktivnosti putem WEB sučelja HT-a. Nadalje, Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti, na zahtjev Agencije, obvezu objave pojedinačnih ili svih KPI vrijednosti na svojoj internet stranici u odgovarajućoj formi, pri čemu je potrebno osigurati da se povjerljivi podaci ne otkriju javnosti. Nadalje, HT bi, za potrebe Agencije, trebao dostaviti cjelokupno izvješće na tromjesečnoj razini zajedno s povjerljivim podacima, kako bi Agencija mogla pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima. Agencija smatra da izvješće o KPI vrijednostima osobito mora sadržavati sljedeće:

- broj zaprimljenih/odbijenih/realiziranih zahtjeva za izdvojeni pristup pojedinoj lokalnoj petlji ili potpetlji po operatoru
- stavljanje lokalne petlje na raspolaganje – prosjek (u danima) po operatoru
- broj zakašnjelih realizacija zahtjeva za izdvojeni pristup pojedinoj lokalnoj petlji ili potpetlji po operatoru
- prosječan rok kašnjenja realizacije zahtjeva izdvojeni pristup pojedinoj lokalnoj petlji ili potpetlji po operatoru

- broj zaprimljenih/odbijenih/realiziranih zahtjeva za ponudu kolokacije/proširenja kolokacije po operatoru i po tipu kolokacije (fizička unutarnja, fizička vanjska, udaljena ili virtualna)
- uspostava kolokacije (fizička unutarnja, fizička vanjska, udaljena ili virtualna) - prosjek u danima po operatoru
- broj realiziranih kolokacija (fizička unutarnja, fizička vanjska, udaljena ili virtualna) izvan određenog roka (prosjek) po operatoru
- prosječno vrijeme uspostave usluge (kolokacije ili izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji) po operatoru
- broj prijavljenih kvarova (smetnji) po operatoru
- prosječno vrijeme otklona kvara kod usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ili potpetlji po operatorima po usluzi
- prosječno vrijeme otklona kvara posrednih kabela
- prosječno vrijeme otklona kvara na prijenosnim kabelima
- prosječno vrijeme otklona kvara kod napajanja električnom energijom
- postotak otklonjenih kvarova izvan definiranog vremena po operatoru

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, a kako bi se nadopunila obveza nediskriminacije i uklonile potencijalne prepreke definirane poglavljem 6.4.2.1. ovog dokumenta, Agencija smatra kako bi HT svim operatorima, s kojima ima sklopljen ugovor za pristup izdvojenoj lokalnoj petlji, trebao na zahtjev dostaviti/omogućiti uvid u sljedeće:

- informacije o topologiji mreže sa lokacijama glavnog razdjelnika, broj parica privedenih na glavni razdjelnik i broj izvedenih parica u pristupnoj mreži;
- informacije o raspoloživosti, odnosno broju aktivnih i broju slobodnih (nezauzetih) lokalnih petlji i potpetlji na pojedinim lokacijama, odnosno svim lokacijama gdje postoji mogućnost kolokacije;
- informacije o postojanju sekundarne opreme za višestruko korištenje lokalne petlje i potpetlje u pristupnoj mreži HT-a (informacija je li pojedina lokalna petlja ili potpetlja realizirana aktivnom opremom ili ne);
- podatke o zemljopisnoj pokrivenosti po pojedinom glavnom razdjelniku HT-a ili drugoj odgovarajućoj opremi u nepokretnoj telefonskoj mreži, u obliku zemljopisnih karata ili popisu ulica koje su pokrivene pojedinim glavnim razdjelnikom HT-a ili s drugom odgovarajućom opremom u nepokretnoj telefonskoj mreži;
- informacije o planiranim promjenama u mreži i nacrtima modernizacije svoje mreže.

Određivanjem ovih obveza, nadopunjuje se obveza nediskriminacije, te se uklanjaju sve potencijalne prepreke definirane u poglavljima 6.4.2. i 6.4.3. ovog dokumenta i slične koje nisu direktno definirane.

7.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva⁶⁵

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena te obvezu vođenja troškovnog računovodstva, koje se odnose na pružanje određenih vrsta međupovezivanja i/ili pristupa, u slučajevima kada se na temelju analize tržišta utvrdi da nedostatak djelotvornoga tržišnog natjecanja omogućuje određenom operatoru zadržavanje

⁶⁵ Članak 13. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

pretjerano visoke razine cijena ili primjenu istiskivanja niskom cijenom, a na štetu krajnjih korisnika usluga.

Agencija će osigurati da svi načini povrata troškova i metodologije određivanja cijena, koje su određene operatorima, budu usmjerene na promicanje djelotvornosti i održivoga tržišnog natjecanja, te na ostvarivanje najvećih pogodnosti za krajnje korisnike usluga, pri čemu može uzeti u obzir i cijene dostupne na usporedivim konkurentnim tržištima.

Operator, kojemu je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator, ili metodu referentnih vrijednosti, te može zatražiti od operatora cjelovito obrazloženje cijena njegovih usluga, a prema potrebi i izmjenu tih cijena.

Svrha određivanja obveze nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva jest osiguranje ravnopravnih, transparentnih kriterija te kriterija koji potiču razvoj konkurencije, a koje operator treba primijeniti prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža. Troškovno računovodstvo odnosi se na skup pravila i procedura koji osiguravaju raspodjelu troškova, prihoda, imovine, obveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge, posebno uzimajući u obzir direktne i indirektne troškove.

Sustav troškovnog računovodstva omogućava provođenje obveze računovodstvenog razdvajanja te provjeru troškovne usmjerenosti cijena u svrhu sprečavanja međusobnog subvencioniranja, određivanja previsokih ili preniskih cijena i neefikasnog ponašanja proglašenog operatora.

Kako bi se spriječila prepreka razvoju tržišnog natjecanja definirana u poglavlju 6.4.3.2. ovog dokumenta gdje je navedeno da HT može, u odsustvu regulacije, unakrsno subvencionirati usluge na način da postavi cijenu usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji za druge operatore iznad troška i u isto vrijeme cijenu usluge na pripadajućem maloprodajnom tržištu, ispod troška, te time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti:

- regulatornu obvezu nadzora cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena i
- regulatornu obvezu vođenja troškovnog računovodstva, koje se odnose na pružanje usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Agencija smatra da bi se gore navedenim regulatornim obvezama, koje Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u, djelomično riješile sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 6.4.3.2. ovog dokumenta, a koje bi se dodatno mogle riješiti i predloženim obvezama nediskriminacije i računovodstvenog razdvajanja.

Budući da je prema odredbama ZOT-a, postojala obveza troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva, Agencija je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“⁶⁶ definirala metodologiju troškovnog računovodstva

⁶⁶ koji je sastavni dio rješenja od dana 18. studenog 2008. godine (Klasa: 130-01/06-01/09; Ur. broj: 376-11-18)

koju HT treba koristiti za izračun troškovno usmjerenih cijena svojih usluga, među ostalima i usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji. Isto tako, Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator te je u skladu s time planiran projekt definiranja metodologije troškovnog računovodstva (troškovnog modela) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a u svrhu kontrole troškovne usmjerenosti cijena HT-a. Dok navedeni projekt ne bude završen Agencija neće biti u mogućnosti provjeriti usklađenost HT-ovih cijena s regulatornim obvezama koje su određene u ovom poglavlju.

Slijedom navedenog, u trenutku kad navedeni projekt bude završen, a na temelju zaključaka koji će proizaći iz istog, Agencija će definirati metodologiju troškovnog računovodstva (troškovni model) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a kojom će se provjeravati troškovna usmjerenost cijena usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

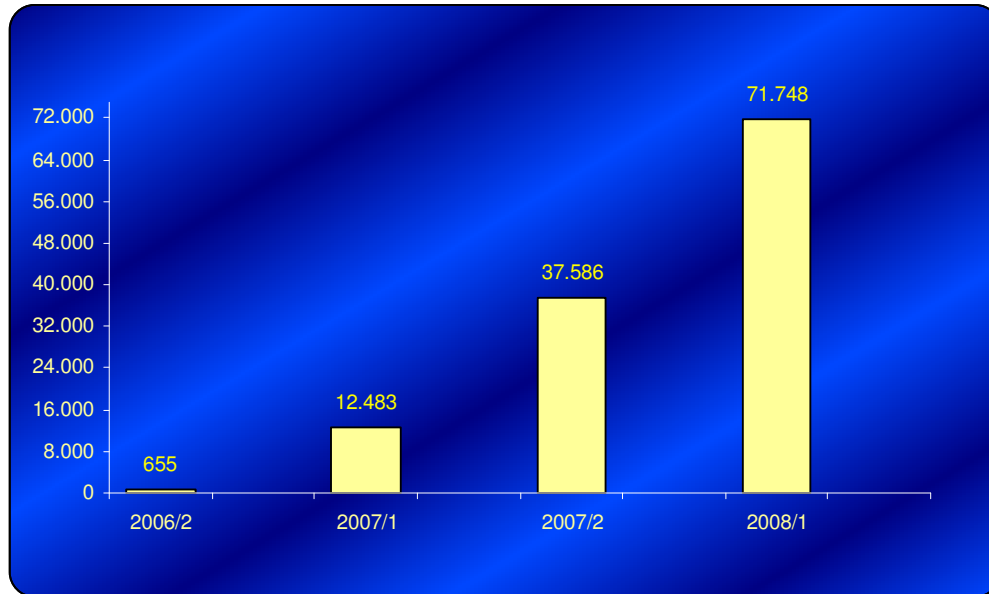
Agencija smatra da bi do tog trenutka nadzor cijena trebao biti postavljen na temelju metode referentnih vrijednosti na temelju cijena na usporedivim tržištima u skladu s člankom 62. stavkom 2. i člankom 62. stavkom 3. ZEK-a.

No, s obzirom na prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u poglavljima 6.4.3.1. i 6.4.3.2. ovog dokumenta i obvezu Agencije da u prijelaznom razdoblju, dok se ne implementiraju regulatorne obveze određene ovim poglavljem na način da se definiraju troškovno usmjerene cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, odnosno svih usluga koje ulaze u definiciju mjerodavnog tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta, omogućiti uvjete za ravnopravno tržišno natjecanje i onemogućiti HT u iskorištavanju položaja značajne tržišne snage, Agencija je analizirala situaciju na mjerodavnom tržištu obrađenom ovim dokumentom i to prema vrstama usluga koje čine mjerodavno tržište⁶⁷.

a) Potpuni izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju bakrene parice

Vezano za uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, važno je napomenuti da mjesečna naknada za navedenu uslugu trenutno iznosi 52,14 kn. Agencija smatra da je ista razumna, odnosno operatorima isplativa jer im omogućuje visoku razinu konkurentnosti na pripadajućem maloprodajnom tržištu, a što je vidljivo i iz iznimno jakog trenda rasta usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji od početka dostupnosti navedene usluge (vidi sliku 12.). Također, Agencija smatra da je postojeća cijena predmetne usluge, uz rješavanje ostalih prepreka na tržištu veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji koje nisu vezane uz cijene, na razini na kojoj potiče operatore da dalje ulažu u vlastitu infrastrukturu, te da istu nije potrebno mijenjati dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena.

⁶⁷ Prema definiciji tržišta iz poglavlja 4.3. ovog dokumenta.

Slika 12. Broj potpunih pristupa izdvojenog lokalnoj petlji

Izvor: Upitnik za tržište veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi

Važno je napomenuti da je navedena cijena, u vrijeme donošenja odluke⁶⁸ kojom je određena cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, dobivena u odnosu na razliku maloprodajnih cijena pristupa mreži u zemljama EU15 i veleprodajnih cijena potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u istim zemljama. Navedeni odnos je Agencija uzela u obzir kako bi se cijena potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u Republici Hrvatskoj postavila ispod maloprodajnih cijena pristupa, odnosno Agencija je odredila cijene na toj razini kako bi omogućila ravnopravno tržišno natjecanje na pripadajućem maloprodajnom tržištu. Iz trenda rasta broja potpuno izdvojenih pristupa lokalnoj petlji, vidljivog na slici 12., jasno je da je namjera Agencije bila ispravna, odnosno postignut je efekt koji se i namjeravao postići.

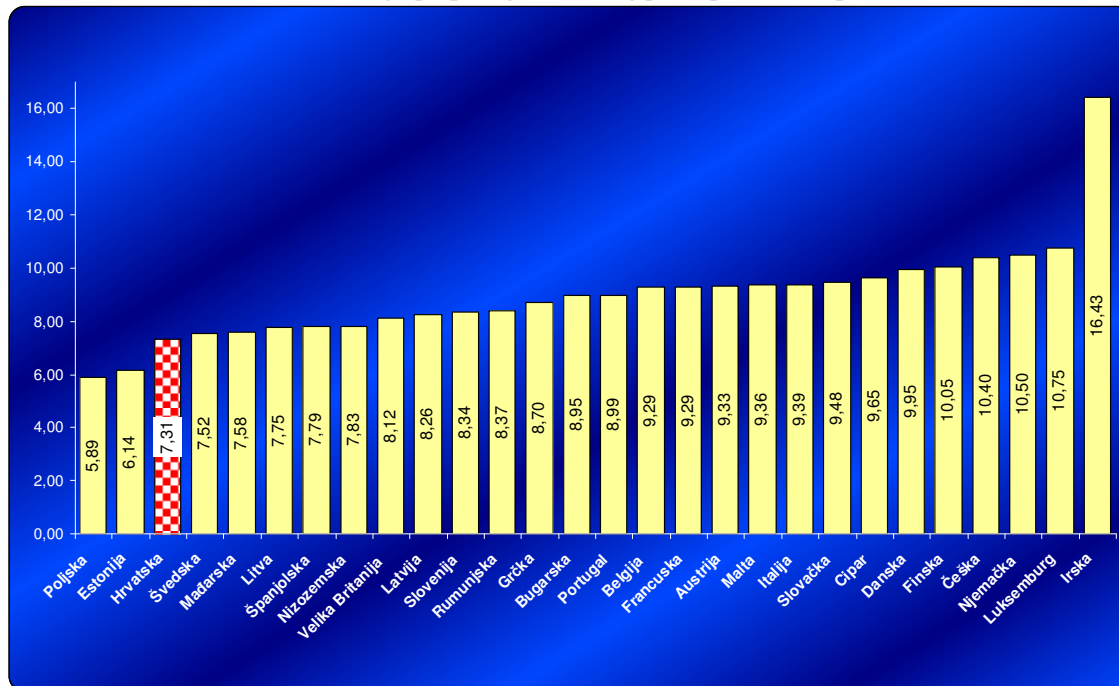
Kako je gore u tekstu i navedeno, Agencija smatra da je postojeća cijena predmetne usluge na razini na kojoj potiče operatore da dalje ulažu u vlastitu infrastrukturu, te da istu nije potrebno mijenjati dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena. Navedeni stav Agencije se temelji na činjenici da je cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u Republici Hrvatskoj opravdala svrhu postavljanja (vidljivo u slici 12.). Isto tako, činjenica je da samo dvije zemlje Europske unije imaju manju cijenu usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji nego Republika Hrvatska⁶⁹, a što je vidljivo iz slike 13. Cilj Agencije nije spuštati predmetnu cijenu na što niže razine kako se ne bi negativno utjecalo, odnosno obeshrabrivalo ulaganja operatora u infrastrukturu.

Temeljem svih navedenih razloga, a dok su postojeći odnosi maloprodajnih i veleprodajnih cijena, Agencija smatra da se cijena usluge potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ne treba mijenjati dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena u skladu s regulatornim obvezama koje su određene ovim poglavljem.

⁶⁸ Klasa: 344-01/05-01/145; Ur. broj: 376-05-02-10

⁶⁹ Poljska i Estonija

Slika 13. Mjesečna naknada za uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji – EU27 i RH

Izvor: Cullen International „Cross Country Analysis“ - za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine i zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine

Agencija smatra da bi cijene ostalih usluga vezanih za uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji definirane unutar standardne ponude trebale ostati nepromijenjene. Isto tako, u procesu predlaganja novih cijena ili izmjena postojećih cijena ostalih usluga vezanih za uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, Agencija smatra da bi iste trebale biti u skladu s regulatornim obvezama transparentnosti, nediskriminacije i troškovne usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i razumnu stopu povrata na ulaganja. Za dokazivanje utemeljenosti cijena tih usluga na navedenim troškovima odgovoran je HT koji pruža uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Navedena obveza je predložena kako bi se spriječila mogućnost prenošenja značajne tržišne snage HT-a s mjerodavnog tržišta obrađenog ovim dokumentom, na pripadajuće maloprodajno tržište, na način da se naplaćuju neopravdani i neutemeljeni troškovi usluga.

b) Dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju bakrene parice

Što se tiče usluge dijeljenog pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji, prvenstveno je važno napomenuti da je trenutna cijena od 22,37 kn dobivena temeljem prosjeka cijena usluge dijeljenog pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji u svim zemljama EU. Za razliku od potpunog izdvojenog pristupa, pri izračunu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji nije se koristio odnos s pripadajućim maloprodajnim cijenama.

Slijedom navedenog, Agencija smatra da bi do trenutka dok projekt definiranja metodologije troškovnog računovodstva ne bude gotov, nadzor cijene dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji trebao biti postavljen na temelju metode referentnih vrijednosti i cijena na usporedivim tržištima u skladu s člankom 62. stavkom 2. i člankom 62. stavkom 3. ZEK-a.

Agencija je u procesu izračuna cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji koristila metodu referentnih vrijednosti (eng. *benchmark*) i cijene na usporedivim tržištima, uzevši u obzir sljedeće dokumente, pretpostavke i metode:

- izvještaj Cullen International „Cross Country Analysis“ za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine i zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine;
- iznos mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u svim članicama EU u kojima postoji navedena usluga⁷⁰;
- uklanjanje vanjskih vrijednosti temeljem odgovarajućih statističkih metoda;
- tečaj HRK/EUR - prosjek srednjeg tečaja HNB-a u razdoblju od šest mjeseci⁷¹ u iznosu od 7,1748 HRK.

Pri analizi referentnih vrijednosti, Agencija je koristila podatke navedene u izvještaju *Cullen Internationala „Cross Country Analysis“* za iznos mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u svim članicama Europske unije (tablica 4.), i to za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine i zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine.

⁷⁰ Agencija smatra da je relevantnost/opravanost usporednih podataka ključ kvalitetnog provođenja metode referentnih vrijednosti za određivanje cijena

⁷¹ Izvor <http://www.hnb.hr/tecajn/htecajn.htm?tsfsg=c178a2621b885aeab6bd0c4ee5b2d912>;

Prosjek srednjeg tečaja izračunat je prema zadnjim dostupnim službenim podacima (razdoblje od srpnja do prosinca 2008. godine).

Tablica 4. Mjesečna naknada za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji – EU27

	Država	EUR
EU 27	Nizozemska	0,19
	Belgija	0,85
	Velika Britanija	1,55
	Poljska	1,56
	Njemačka	1,78
	Cipar	1,83
	Malta	1,86
	Grčka	2,04
	Češka	2,10
	Mađarska*	2,25
	Portugal	2,51
	Italija	2,57
	Francuska	2,90
	Španjolska	3,00
	Bugarska	3,02
	Luksemburg	3,20
	Estonija	3,20
	Slovenija	3,27
	Švedska	3,75
	Latvija	4,13
Rumunjska	4,20	
Austrija	4,67	
Slovačka	4,97	
Danska	4,98	
Litva	5,46	
Finska**	5,93	
Irska	8,41	

Izvor: Cullen International „Cross Country Analysis“ - za zemlje zapadne Europe od siječnja 2009. godine i zemlje središnje i istočne Europe od prosinca 2008. godine

Napomena: * Iznos mjesečne naknade u Mađarskoj dobiven je na temelju prosjeka svih (5) iznosa mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

** Iznos mjesečne naknade dobiven je na temelju prosjeka svih (2) iznosa mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Budući da je u statističkoj analizi najčešća mjera “prosječna” srednja vrijednost (aritmetička sredina), Agencija je odlučila izračunati istu, a kako bi dobila prosječnu cijenu usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u zemljama Europske unije.

Nadalje, Agencija napominje kako je važno utvrditi postojanje vanjskih vrijednosti (eng. *outliers*). Naime, ekstremno niske ili ekstremno visoke vrijednosti značajno utječu na vrijednost aritmetičke sredine što bi rezultiralo vrijednošću koja nije reprezentativna. Za postojanje istih potrebno je odrediti vrijednosti prvog ili donjeg kvartila i trećeg ili gornjeg kvartila⁷², kao i interkvartila⁷³. Temeljem navedenih statističkih pokazatelja Agencija je

⁷² Kvantili su vrijednosti numeričke varijable koji niz uređen po veličini dijele na q jednakih dijelova. Kvantili koji dijele statistički niz na 4 jednaka dijela nazivaju se kvartilima. Kako je u ovom slučaju red kvantila q=4 postoje tri kvartila, prvi ili donji, drugi kvartil ili medijan i treći ili gornji kvartil.

⁷³ Interkvartil je apsolutna mjera disperzije. To je raspon varijacije središnjih 50% članova niza uređenih podataka.

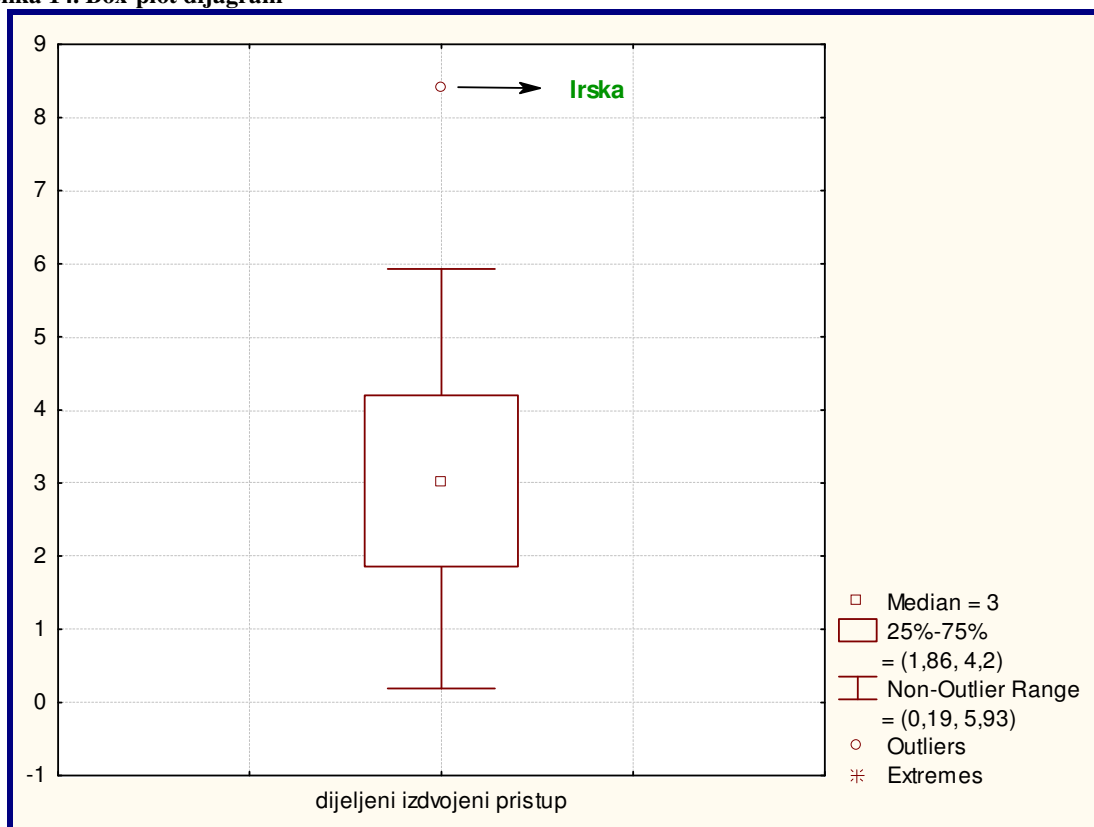
utvrdila donje i gornje granice u svrhu određivanja vanjskih vrijednosti, odnosno, vrijednosti koje bi utjecale na određivanje srednje vrijednosti (aritmetičke sredine) koja bi bila loš reprezentant polaznih vrijednosti.

Formule za izračun:

- prvi kvartil: $Q1=N/4$
- treći kvartil: $Q3=3N/4$
- interkvartil: $Iq=Q3-Q1$
- donja granica: $Q1-1,5Iq$
- gornja granica: $Q3+1,5Iq$

Uzimajući u obzir prethodno navedeno Agencija smatra kako bi se pri izračunu aritmetičke sredine iste trebale ukloniti.

Slika 14. Box-plot dijagram

Izvor: prikaz dobiven programskim paketom *Statistica*

Slijedom navedenog, te sukladno provedenoj analizi iznosa mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u zemljama Europskoj uniji, utvrđeno je da vanjsku vrijednost predstavlja iznos mjesečne naknade za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u Irskoj te, u skladu s gore navedenim, ista nije uzeta u obzir pri

izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u zemljama Europske unije. Prethodno navedeno prikazano je u tablici 5.

Tablica 5. Mjesečna naknada za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u EU27 s označenim kvartilima i vanjskim vrijednostima

	Država	EUR
EU 26	Nizozemska	0,19
	Belgija	0,85
	Velika Britanija	1,55
	Poljska	1,56
	Njemačka	1,78
	Cipar	1,83
	Malta*	1,86
	Grčka	2,04
	Češka	2,10
	Mađarska	2,25
	Portugal	2,51
	Italija	2,57
	Francuska	2,90
	Španjolska	3,00
	Bugarska	3,02
	Estonija	3,20
	Luksemburg	3,20
	Slovenija	3,27
	Švedska	3,75
	Latvija	4,13
	Rumunjska**	4,20
	Austrija	4,67
	Slovačka	4,97
	Danska	4,98
	Litva	5,46
	Finska	5,93
Irska***	8,41	
Prosječna cijena €		2,99
Prosječna cijena kn		21,46

Napomena: *prvi kvartil; **treći kvartil; ***vanjske vrijednosti

Srednja vrijednost svih cijena usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u preostalim 26 zemalja Europske unije iznosi 21,46 kn.

Sukladno svemu prethodno navedenom, Agencija predlaže provođenje obveze nadzora cijena na sljedeći način i poštujući sljedeća pravila:

- 1) HT je obavezan, u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a, ugraditi u standardnu ponudu mjesečnu naknadu za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji u iznosu od 21,46 kn.

- 2) HT je obvezan novu mjesečnu naknadu za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji ugraditi u standardnu ponudu točno godinu dana nakon što je ugrađena cijena navedena pod točkom 1. HT je obvezan, 60 dana prije primjene nove cijene usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, provesti postupak provjere cijene usluge dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju gore navedene metodologije;
- 3) HT je obvezan, svaku sljedeću godinu, provoditi postupak iz točke 2. sve do trenutka dok se cijene ne budu određivale na temelju projekta navedenog u ovom poglavlju.

Agencija smatra da bi cijene ostalih usluga vezanih za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji definirane unutar standardne ponude trebale ostati nepromijenjene. Isto tako, u procesu predlaganja novih cijena ili izmjena postojećih cijena ostalih usluga vezanih za uslugu dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, Agencija smatra da bi iste trebale biti u skladu s regulatornim obvezama transparentnosti, nediskriminacije i troškovne usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i razumnu stopu povrata na ulaganja. Za dokazivanje utemeljenosti cijena tih usluga na navedenim troškovima odgovoran je HT koji pruža uslugu pristupa dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji.

Navedena obveza je predložena kako bi se spriječila mogućnost prenošenja značajne tržišne snage HT-a s mjerodavnog tržišta obrađenog ovim dokumentom, na pripadajuće maloprodajno tržište, na način da se naplaćuju neopravdani i neutemeljeni troškovi usluga.

c) Izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice

Vežano uz uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji, a u skladu s regulatornom obvezom pristupa koja je određena ovim dokumentom, u slučaju da se pojavi razuman zahtjev operatora prije ispunjenja obveze troškovne usmjerenosti cijena od strane HT-a, Agencija predlaže odrediti obvezu nadzora cijena HT-u na sljedeći način:

- HT je obvezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude ponuditi razumnu cijenu usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se odnosi na mjesečni najam potpetlje;
- HT je obvezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude ponuditi razumne cijene svih pratećih usluga koje se tiču izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji;
- HT je obvezan odrediti sve gore navedene cijene na takvim razinama da operator koji je minimalno efikasan kao HT može nuditi usluge krajnjim korisnicima bez ulaženja u gubitke;
- HT je obvezan cijene usluge i metodologiju izračuna istih dostaviti Agenciji 15 dana prije objave navedenih cijena unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje.

U slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i ukoliko Agencija bude smatrala da se prijedlogom HT-a neće moći spriječiti iskorištavanje značajne tržišne snage od strane HT-a, Agencija može, u posebnom upravnom postupku, u skladu sa ZEK-om, a u skladu s ovom analizom i regulatornim obvezama koje su predložene, utjecati na izmjene cijena.

d) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke

Vežano uz uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke, a u skladu s regulatornom obvezom pristupa koja je određena ovim dokumentom, u slučaju da se pojavi razuman zahtjev operatora prije ispunjenja obveze troškovne usmjerenosti cijena, Agencija predlaže određivanje sljedeće obveze nadzora cijena HT-u:

- HT je obvezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude ponuditi razumnu cijenu usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke koja se odnosi na mjesečni najam izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke;
- HT je obvezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude ponuditi razumne cijene svih pratećih usluga koje se tiču usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke;
- HT je obvezan odrediti sve gore navedene cijene na takvim razinama da operator koji je minimalno efikasan kao HT može nuditi usluge krajnjim korisnicima bez ulaženja u gubitke;
- HT je obvezan cijene usluge i metodologiju izračuna istih dostaviti Agenciji 15 dana prije objave navedenih cijena unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje.

U slučaju da HT ne uspije prikazati svoj prijedlog razumnim i ukoliko Agencija bude smatrala da se prijedlogom HT-a neće moći spriječiti iskorištavanje značajne tržišne snage od strane HT-a, Agencija može, u posebnom upravnom postupku, u skladu sa ZEK-om, a u skladu s ovom analizom i regulatornim obvezama koje su predložene, utjecati na izmjene cijena.

e) Usluge kolokacije

Vežano za usluge kolokacije koje proizlaze iz regulatorne obveze pristupa, nediskriminacije i transparentnosti, Agencija smatra da bi HT, sve cijene koje se tiču pružanja usluga kolokacije trebao naplaćivati u skladu s regulatornim obvezama transparentnosti, nediskriminacije i troškovne usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i razumnu stopu povrata na ulaganja. Za dokazivanje utemeljenosti cijena tih usluga na navedenim troškovima odgovoran je HT koji pruža usluge kolokacije.

Navedena obveza je predložena kako bi se spriječila mogućnost prenošenja značajne tržišne snage HT-a s mjerodavnog tržišta obrađenog ovim dokumentom, na pripadajuće maloprodajno tržište, na način da se naplaćuju neopravdani i neutemeljeni troškovi usluga.

Raspodjela troškova kod pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskih prostora ostaje vrijediti kako je i bilo definirano u Standardnoj ponudi za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.

7.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja⁷⁴

Agencija može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obvezu računovodstvenog razdvajanja određenih djelatnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom.

Agencija osobito može zatražiti od vertikalno integriranog operatora da učini transparentnim svoje veleprodajne cijene i transferne naknade, osobito kako bi se osiguralo ispunjavanje obveze nediskriminacije u skladu sa člankom 59. ZEK-a, ili prema potrebi, spriječilo nepravedno međusobno subvencioniranje.

Način i postupak vođenja razdvojenog računovodstva mogu se pobliže utvrditi odlukom Agencije iz članka 56. ZEK-a.

U svrhu provjere ispunjavanja obveza transparentnosti i nediskriminacije Agencija može zatražiti uvid u računovodstvene podatke, uključujući podatke o prihodima ostvarenim na tržištu, koje može objaviti ako bi objava tih podataka pridonijela slobodnom tržišnom natjecanju, vodeći pritom računa o zaštiti tajnosti podataka u skladu sa člankom 15. ZEK-a.

Strukturnim odvajanjem i zasebnim obračunavanjem troškova telekomunikacijskih usluga operatora sa značajnom tržišnom snagom postiže se ispunjenje zakonske obveze u svrhu sprečavanja subvencioniranja jedne od drugih telekomunikacijskih usluga na mjerodavnim tržištima na kojima su operatori određeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Računovodstveno razdvajanje podrazumijeva da su aktivnosti operatora podijeljene u posebne poslove ili usluge za računovodstvene potrebe te se na taj način kroz sustav odvojenih računa omogućava provođenje načela nediskriminacije tj. jednakih tržišnih uvjeta što omogućava razvoj konkurencije i ulazak novih operatora na tržište.

Prema odredbama članka 57. ZOT-a obveza računovodstvenog razdvajanja je bila propisana HT-u automatski, po sili zakona, u trenutku kada je proglašen operatorom sa znatnijom tržišnom snagom. Također, stavkom 5. navedenog članka je određeno da Vijeće Agencije svojim rješenjem odredi način razdvajanja poslovnih aktivnosti operatora sa znatnijom tržišnom snagom u pogledu njihova ustrojstva i obračuna te druge potankosti u vezi s tim razdvajanjem. Sukladno navedenom, Vijeće Agencije je dana 18. studenog 2008. godine donijelo rješenje⁷⁵ kojim je HT-u naložilo način provedbe računovodstvenog odvajanje i troškovnog računovodstva, i to na način i u rokovima koji su određeni dokumentom „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“.

S obzirom da je analizom provedenom u ovom dokumentu, utvrđeno da HT može, u odsustvu regulacije, cjenovno diskriminirati operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio ili povezana društva, kao i unakrsno subvencionirati usluge na vertikalno povezanim tržištima, i time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, Agencija smatra da bi se navedena regulatorna obveza trebala zadržati i dodatno uskladiti s odredbama ZEK-a, a čime bi se mogli spriječiti prije navedeni problemi na tržištu, te sukladno tome HT-u predlaže:

- obvezu računovodstvenog razdvajanja za uslugu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj

⁷⁴ članak 11. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

⁷⁵ Klasa: 130-01/06-01/09; Ur. broj: 376-11-18

- lokaciji za financijsku godinu koja završava dana 31. prosinca 2009. godine, a koja se treba temeljiti na HCA troškovnoj osnovici i FAC računovodstvenoj metodologiji.
- obvezu računovodstvenog razdvajanja za uslugu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji za financijsku godinu koja završava dana 31. prosinca 2010. godine i svaku sljedeću godinu, a koja se treba temeljiti na CCA troškovnoj osnovici te FAC računovodstvenoj metodologiji.

Agencija smatra da će se, predloženom regulatornom obvezom računovodstvenog razdvajanja, riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 6.4.3. ovog dokumenta i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi izazvati iste ili slične posljedice na tržištu. Isto tako, Agencija smatra da će se direktno riješiti problem unakrsnog subvencioniranja i to u kombinaciji s već predloženim obvezama nediskriminacije i transparentnosti. Sukladno navedenom, regulatorna obveza računovodstvenog razdvajanja je predložena HT-u kako bi se osiguralo provođenje prethodno predloženih obveza nediskriminacije i transparentnosti.

Vijeće Agencije je, kako je gore i navedeno, HT-u odredilo obvezu računovodstvenog razdvajanja koja se, među ostalim, odnosi i na uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a koja je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određena pod nazivom „Segment 3 – Veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi (uključujući potpuni i zajednički pristup) na fiksnoj lokaciji“. Naime, navedenim dokumentom je definiran način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima koje HT treba provesti u praksi, a kako bi se provela regulatorna obveza računovodstvenog odvajanja sukladno odredbama ZOT-a.

Nastavno, Agencija u ovom poglavlju, ne temelju odredba ZEK-a, predlaže HT-u regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja koja je istovjetna obvezi računovodstvenog odvajanja čiji je način provedbe Vijeće Agencije odredilo navedenim rješenjem od dana 18. studenog 2008. godine. S obzirom na navedeno, HT bi trebao provesti odredbe navedenog rješenja koje se odnose na uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a koja je u navedenom rješenju odnosno dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ određena pod nazivom „Segment 3 – Veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi (uključujući potpuni i zajednički pristup) na fiksnoj lokaciji“.

Agencija je predložila HT-u obvezu računovodstvenog razdvajanja računovodstvenih podataka vezanih za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji od ostalih veleprodajnih i maloprodajnih tržišta, a kako bi se moglo provjeriti provode li se obveze transparentnosti i nediskriminacije u vezi s cijenama usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, odnosno da se utvrdi diskriminira li HT cjenovno ostale operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio i povezana društva.

Provedbom ove regulatorne obveze kojom se određuje vođenje i prikaz računovodstvenih podataka posebno za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji odvojeno od računovodstvenih podataka za ostale djelatnosti HT-a, postat će transparentne veleprodajne cijene po kojima HT uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji pruža ostalim operatorima, kao i transferne naknade po kojima uslugu pruža svome maloprodajnom dijelu i povezanim društvima čime će se potvrditi i provođenje obveza transparentnosti i nediskriminacije,

HT bi, pri ispunjavanju regulatorne obveze računovodstvenog razdvajanja, trebao osobito voditi računa o preporukama i smjernicama Europske komisije na području računovodstvenog razdvajanja.

Kako je gore i navedeno, Agencija je HT-u predložila regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja radi omogućavanja kontrole provođenja regulatornih obveza transparentnosti i nediskriminacije, a isto tako i radi onemogućavanja unakrsnog subvencioniranja između usluga koje HT nudi. Naime, HT je vertikalno integrirani operator te je vrlo važno imati kontrolu nad transfernim naknadama koje nudi svome maloprodajnom dijelu, a kako ne bi unakrsnim subvencioniranjem prenio značajnu tržišnu snagu s tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji na pripadajuće maloprodajno tržište. Budući da se i veleprodajna i maloprodajna usluga nude unutar istog, vertikalno integriranog, operatora, računovodstveno razdvajanje je jedini način kontrole kako bi se utvrdilo da operator ne vrši unakrsno subvencioniranje i time vertikalno prenosi značajnu tržišnu snagu.

Obveze koje Agencija predlaže operatoru sa značajnom tržišnom snagom moraju biti razmjerne s koristima koje su posljedica ispunjenja te obveze. Iako postavljanje ove regulatorne obveze iziskuje dodatne troškove HT-a, Agencija smatra da je korist od obveze koja se ogleda u onemogućavanju kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprečavanju unakrsnog subvencioniranja (jer one same za sebe to ne bi mogle), puno veća od troškova koji se tom obvezom nameću. Predmetnom regulatornom obvezom će se samo provjeriti usklađenost HT-a s nizom drugih regulatornih obveza određenih ovim dokumentom.

7.1.6. Ostale regulatorne obveze koje bi Agencija, na temelju ZEK-a, mogla propisati na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni pristup) na fiksnoj lokaciji

Isto tako, Agencija je u poglavlju 6.4.2.4. ovog dokumenta navela prepreku koja se odnosi na neopravdano korištenje informacija o konkurentima. Naime, za navedenu prepreku Agencija ne treba odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom regulatornu obvezu iz razloga što navedeno nije dozvoljeno neovisno o statusu operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Drugim riječima, niti jedan operator, neovisno ima li ili nema status operatora sa značajnom tržišnom snagom, ne smije neopravdano koristiti informacije o konkurentima. Navedeno je propisano člankom 66. stavkom 5. ZEK-a koji jasno kaže da operatori, koji su od drugih operatora pribavili podatke prije, tijekom ili nakon postupka pregovaranja o pristupu, mogu te podatke upotrijebiti isključivo u svrhe za koje su dostavljeni⁷⁶.

⁷⁶ Članak 4. Direktive o pristupu (eng. „Access Directive“)

8. Prilozi

8.1. Prilog A – mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja

- bit će omogućeno nakon što Agencija zaprimi službeno mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja na verziju koja će biti predmet javne rasprave

8.2. Prilog B – komentari na utvrđivanje mjerodavnog tržišta i osvrt Agencije na navedene komentare

- bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave

8.3. Prilog C – komentari na analizu mjerodavnog tržišta i osvrt Agencije na navedene komentare

- bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave

8.4. Prilog D – komentari na regulatorne obveze koje je Agencija nametnula operatorima sa značajnom tržišnom snagom i osvrt Agencije na navedene komentare

- bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave